

ШВЕТЛОСЦ

ЧАСОПИС ЗА ЛИТЕРАТУРУ КУЛТУРУ И УМЕТНОСЦ

ДЮРА ПАПГАРГАЇ (1936-2008)

Дюра Папгаргаї: Цалком єдноставна писня

Дюра Латяк: Уцихла лира нашого барда

Дюра Папгаргаї: Єдна писня – шейсц прешшиви

Ирина Гарди-Ковачевич: Видзене з блізка

Штефан Гудак: Сам твориц и оможлівиц
другим же би творели

Микола Мушинка: Замість вінка на могилу
Дюри Папгаргая

Владимир Кирда Болхорвес: Дюрово
драгоцини маргиналії

Михал Рамач: Несполнета обецунка

Славомир Олеяр: Дароване богатство

Микола Шанта: Шток чи вино

Славко Орос: Велікан и учитель

Михайло Зазуляк: Живот пошвечени Руснацом

Јован Зивлак: Цигла у здању сећања

Петро Трохановскій: Мал єм шестя Го знати

Дюра Папгаргаї: Путованє на юг

Elaine Rusinko: Papharhaji's Journey South

Микола М. Цап: Материяли за библиографию
роботох Дюри Папгаргая

2/2008

ШВЕТЛОСЦ

часопіс за літаратуру, культуру і уметносьц

РОК XLVI

АПРИЛ–ЮНІЙ 2008

ЧИСЛО 2

ДЮРА ПАПГАРГАЇ (1936-2008)

ЗМІСТ

<i>Дюра Папгаргаі: Цалком адноставна пісня</i>	156
<i>Дюра Латяк: Уціхла ліра нашого барда</i>	157
<i>Дюра Папгаргаі: Ёдна пісня – шейсц прешпиви</i>	174
<i>Необявени інтэрвю: Швіцарнік рускей культуры</i>	178
<i>Дюра Папгаргаі: Отворене пісьмо</i>	182
<i>Ірына Гарди-Ковачевіч: Відзене з блізка</i>	184
<i>Штефан Гудак: Сам творіц і оможлівіц другім же бі творели</i>	190
<i>Мікола Мушінка: Замісьт вінка на могилу Дюри Папгаргая</i>	198
<i>Владзімір Кірда Болхорвес: Дюрово драгоціні маргіналіі</i>	211
<i>Міхал Рамач: Несполнэта абещунка</i>	217
<i>Славамір Олеяр: Дароване багатство</i>	221
<i>Мікола Шанта: Шток чі віно</i>	223
<i>Славако Орос: Велікан і учітель</i>	229
<i>Міхайло Зазуляк: Жівот пошвечени Руснацом</i>	231
<i>Іован Зівлак: Цігла у здању сећања</i>	235
<i>Петро Трохановскій: Мал ем шестя Го знати</i>	238
<i>Дюра Папгаргаі: Путоване на юг</i>	240
<i>Elaine Rusinko: Papharhaji's Journey South</i>	259
<i>Мікола М. Цап: Матеріялі за бібліографію работх Дюри Папгаргая</i>	269
<i>Фотэграфіі Дюри Папгаргая (155, 177, 201, 202, 207, 208, 210, 220, 228, 237, 239, 258)</i>	

ШВЕТЛОСЦ

часопис за литературу, културу и уметносц

Виходзи од 1952. року (прерва од 1955. до 1966. року)

Дотерашні редакторе

*Дюра Варѓа (1952–1954), Дюра Пангаргаї (1966–1993),
Микола М. Цап (1994–1998), Редакцијни колеџијум (1999–2000)*

Директор

Владимир Паланчанин

Одвичательни редактор

Микола М. Цап

Редактор

Микола Шанта

Ушорйовацки одбор

*Ирина Гарди-Ковачевич, Штефан Гудак, Яков Кишюгас,
Янко Рамач и Микола М. Цап*

Лектор и коректор

Микола М. Цап

Дизајн рамикох

Любомир Сопка

Технічни редактор

Мария Гудак

Видава Новинско-видавательствана установа „Руске слово” Нови Сад.

Адреса редакциј: 21000 Нови Сад, Булевар ошлебодзена 81

(будинок „Дневника”), телефон (021) 6613-697

телефакс (021) 528-083, e-mail: ruske@EUnet.yu

Часопис виходзи 4 раз у року. Рочна предплата 400,00 динари, а за
иножемство 2 000,00 динари (25 евра); еден прикладник 100,00 динари.

Жиро рахунок число 160-923244-82 – НВУ „Руске слово”

Нови Сад (з назначењом: за „Шветлосц”);

девизни рахунок число 265100000002458904 – Raiffeisenbank a. d., Beograd

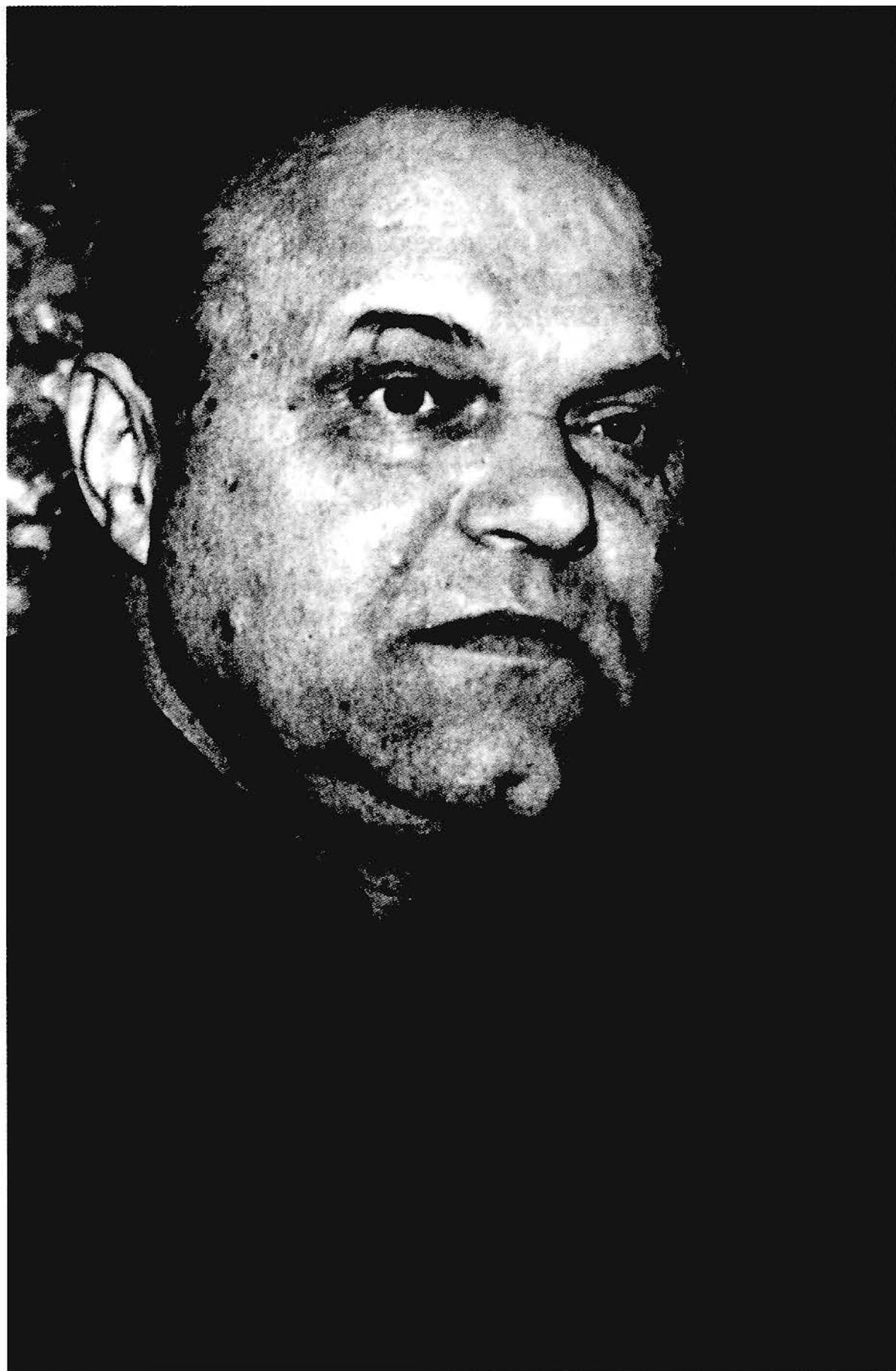
Рукописи не врацаме. Поштарина плацена у готовим

Друкуе Друкарња „Maxima graf” Петроварадин

ISSN 0488-7557

Друковане тогo числа финансијно помогнул

Покрајински секретаријат за образовање и културу з Нового Саду

ДЮРА ПАПГАРГАЇ
(1936-2008)

ЦАЛКОМ ЄДНОСТАВНА ПИСНЯ

*Кед ме раз занавше цма панї побочка,
неволана кед ми на живи цинь стане,
будзе то карточка як цупла слизочка
за єдно чекане мойо путованє.*

*Модлім: без казаньох и без нариканьох.
Кажда грудка чарней най ми будзе злата.
Жил сом каламени до таких хованьох
дзе остатне слово ашов и лопата.*

*На тоту розлуку сам поволам бліжніх.
Не сцєм да мой одход штучни венци краша.
Модлім: без казаньох фарисейох рижних
и без предатого руского видлаша.*

*Я ше сам одпитаю од шицкей родзини
и сам повимирям мойо горки зради.
На власни криж розпнем шицки мойо вини.
Будзем сам початок и конєц паради.*

*Мойо власни дзеци у билих кабатах
коло труни буду мойо горки стихи,
факлі и полінча братох и розвратох,
швички и покрейтки розятреней пихи.*

*Як син оченаша пойдзем з благословом
цихосци у мире молитвено нєми,
як бойовнік цо ше придал терхи словом,
та зоз нїм пугує до матичней жеми.*

Дюра Пангаргаї

УЦИХЛА ЛИРА НАШОГО БАРДА

(Дюра Папгаргаї, 1936-2008)

Кед вишла з друку перша кніжка Дюри Папгаргая (*Ту, такой при шерцу*, „Руске слово”, Нови Сад, 1968 – мал сом чесц буц ей редактор), я у уводним слове з насловом *Руснак при шерцу поетовим* медзи иншим написал и того:

„Литературна творчосц Дюри Папгаргая забера едно з найви-значнейших местох у литератури югославянских Руснацох. Поезия як файта котру себе писатель вибрал же би виражел своєю чувства и порученя, забера у його творчосци найглавнейше место. Пправе ту вон найвещей посцигнул, гоч не остали незамерковани и його прозни пробованя, а окреме прикази и литературни критики.”¹

Нешка, после штераец рокох, кед го уж – на наш вельки жаль – вещей нет медзи нами, можем лем за ниянсу виправиц цитовану констатацию, з додатком же у предлуженей його литературней творчосци и прозни твори не остали лем на пробованьох, але завжали равноправне место зоз його поезию. Остатніх рокох превагу маю його драмски твори (написал их 23!).

Усудзуем ше тверdziц же сом ше не спрвед кед сом ище пред штераец роками констатовал же Папгаргаї забера едно з найви-значнейших местох у нашей литератури. Як го теди завжал, так го и затримал аж по конец свойого живота. Уж теди сом констатовал же ше вон максимално старал розвивац на поетских досцигнуцох своїх предходнікох з нашого народу, схопно их оплеменюючи з литературнима досцигнуцами других югославянских народох и народносцох, котри авторови були достижни, и же зоз таку синтезу квалитетох основи своєї литературней творчосци направел вельки крочай у нашей поезиї, видзвигуюци ю на тот способ на исти уровень на яким вона з добрей часци при других югосла-

¹ Дюра Папгаргаї, *Ту, такой при шерцу*, писні, „Руске слово”, Нови Сад, 1968, бок 7.

вянских народох и народносцох. Але, уж теди сом замерковал же вон инспирації у своєї літературней творчосци черпа найчастейше зоз богатого и всестраного живота валалского Руснака, його каждодньових преокупацийох, винаходзаци злати поетски нїтки зоз котрих тка прекрасни орнаменти поетских витвореньох. Медзитим, правда и то же ше не затримал лем на тим жриdle своїх инспирацийох. Преширел го зоз новим животним искусством котре здобул у своїм новим животним стредку. Прейдзени його штераецпрочни творчи период то потвердзел.

При концу свойого ввводного слова у кнїжки Дюра Папгаргая *Ту, такой при шерцу* спомнул сом же у нїм старши генерації наших лирских поетох маю достойного нашлїдника, котри *уж потераз* (т. є. по 1968. рок) указал же зна надбудовац там дзе ше стало, а обецує ище вельо вецей. И, нешка сом прешвечени же сом ше не спрєвед. Дюра Папгаргаї то доказал зоз цалим своїм творчим опусом. А потвердзели то и познейши критичаре котри провадзели Папгаргайово літературне діло.

Наприклад, фахова комісія НВП „Руске слово” у составе др Драшко Рєдєп, мр Мирослав Стрибер и Штефан Гудак, котра кнїжки *Ту, такой при шерцу* додзелела Специялну награду, у своїм обгрунтованю спомла и тото:

*„Дюра Папгаргаї припада младшей генерації поетох. Зоз свою поетску творчосцу вон у ствари повязує тоту генерацію за утемельовачох нашей літератури. Прето, кнїжка поезії *Ту, такой при шерцу*’ виражує двойністу природу його поетскей творчосци. З єдного боку Папгаргаї тематски и стилски розвива елементи старшей поетскей школи, а з другого боку вон пробує створиц самостойну поетску визию и присвоїц сучасни способ виражованя.”²*

Пишуци о Папгаргайовой кнїжки *Олово, черешньов квет*, Ирина Гарди-Ковачевич, медзи иншим, констатує и тото:

*„...у другей кнїжки поета Дюра Папгаргая єст вименки, та и тоти у напярєме напредованя, але єст и вименки у одношеню на його дакедишню поезию... бо Папгаргаї од теди як видал кнїжку *Ту, такой при шерцу*’ жил, випатра, ище вецей як цо то роки котри цекли допуццовали, та нука у нїм швидше як цо би ше могло обчековац дозрел єден кваскаво-сладки и сцаговаци плод искусства.”³*

² Одлука о додзельованю Специялней награди Новинско-видавательного підприємства „Руске слово” за найлєпшу кнїжку, „Шветлосц”, ч. 1/1969, бок 78.

³ Ирина Гарди-Ковачевич, *Три одкази и три одпитованя*, „Шветлосц”, ч. 4/1974, бок 308.

Попри тим, Ковачевичова замерковала же Папгаргаї, гоч пише о иншим, гоч о ствари, гоч о людзох, гоч о чаше, гоч о да-
жким абстрактним поняцу, гоч о общеживотних проблемох, вше
пише о себе и же то основна и тирваца прикмета його лирики. А
др Юлиан Тамаш наводзи же:

*„...Папгаргайова кніжка ОЛОВО, ЧЕРЕШНЬОВ КВЕТ ука-
зує ше як найвиталнейша структура зоз даскеліх розличних з пер-
шей кніжки праве гевта хтора хасновала искусства Єсеніновой по-
езії. И як цо русийски цек руралистичней поезії ма свой верх у Єсе-
нінови, так гевтот найчастейши, гоч нешка уж и не найвреднейши,
типово руски цек руралистичней поезії ма свой верх у поезії Дю.
Папгаргая...”⁴*

А у *Исторії рускей литературы* Папгаргайову поезию др
Тамаш оценює так:

*„Перше, одношенє Папгаргайовой поезії спрам традиції зло-
женше як цо випатрало його критичаром. Папгаргаї, судзаци по
першей кніжки, оформйовал поетику на искусствах Г. Костельни-
ка, М. Антича и С. Єсеніна. Иста кніжка облапя векше число вер-
зийох познатих писньох поединих югославянских поетох як адап-
тация рускей историйней и егзистенциальной ситуации и Папгарга-
йовим поступком оформйованя. У мири искусства руского поетич-
ного языка даєдни з ніх и таки вредни (...). Нєспорне же Папгаргаї
предлужує поетични лук хтори творя Г. Костельник, М. Ковач и
М. М. Кочиш, але, вон як поет синтези источасно шлїдзи Ковача
и Кочиша з розвиваньом єдней другой поетскей традиції руского
языка хтора при предходнікох остава нерозвита.”⁵*

О Папгаргайовой кніжки *Ту, такой при шерцу* писали и Ште-
фан Гудак („Литературне слово”, ч. 7/1968), Мария Горняк
(„Шветлосц”, ч. 4/1968), Микола Мушинка („Дукля”, ч. 2/1969),
Владимир Бєсермині („Шветлосц”, ч. 2/1970) и Юлиан Тамаш (на
вещей заводи).

Наша литературна критика оценела и трецу Папгаргайову
кніжку, *Трєвач снох*, котра вишла з друку 1978. року. Писали о
ней Юлиан Тамаш, Михал Рамач и Наталия Канюхова. Увагу ми
прицагла констатация Наталиї Канюховей же старши Папгарга-
йово писні були розшпиванши, же *терашня* (у *Трєвачу снох*) пое-
зия вше вещей бешедна, та гвари:

⁴ Юлиан Тамаш, *История рускей литературы*, Завод за уцбенике и на-
ставна средства, Београд, 1997, бок 469.

⁵ Исте, боки 245-246.

„Не буде назначене перши раз кед знова спомнем же му, на щесце як и на жаль, остала тота прикмета возбурдованя пре дробнїцу, способносц затрепециц на найменше дотхнуце стварох (окреме у циклуcox „Новосадски миниятури“, „Московски метро“ у тей збирки).”⁶

Мою увагу прицагнул и запис Дюра Папгаргая о поеми *Чуваре хмарох*, котри глаши так:

„ЧУВАРЕ ХМАРОХ – кнїжка поезиї яка видрукована 1981. року. Кнїжка составена зоз поеми од 40 поетских цалосцох, а пошвецена є жертвом другей шветовой войны, та и ноши поднаслов „Поема за 1 700 000 гласи“. На литературним конкурсу „Руского слова“ з боку жирия прешла цалком незамерковано, та не же є не наградзена ані з єдну зоз трох предвидзених наградох, але є ані не препоручена за друкованє. Обгрунтованя о тим по нешка у явносци нет. На щесце, главни и одвичательни редактор видавательней дїялносци (Дюра Латяк – надпом. Дю. Л.) швидко „похопел“ у чим ше состої така одлука жирия, та кнїжку такой по власней одлуки дал видруковац.”⁷

Медзитим, забул, або не тримал за потребне, наглашиц же тота поема у цалосци обявена 1998. року и у його вибору своїх писньох котри ноши наслов *У роси коцак сон* (боки 213-252).

З оглядом на то же, по його думаню, тота кнїжка у периодичних виданьох не приказана и не оценена, послужел ше зоз цитатом з писма тераз уж покойного Юлиана Д. Колесарового „Рускому слову“ и „Шветлосци“ од 17. новембра 1983. року, котри глаши:

„Дюра (Папгаргаї – зам. Дю. Л.), да нїч инше до нешка не написал, и не напише вецей, та би зоз тим дїлом мал место, и то комотне, у галерії шветових класикох! то таке моцне же ше равна зоз найвисшима духами красней литератури у цалим швеце до нешка! То уровень шекспировски, Пушкина, Негоша, Дантеа...”⁸

Папгаргаї бул свидоми Колесаровой евфоричней глорификациї, але надпомина же писмо цитує як єдини писани одгук на його несумніво капитални твор. Медзитим, вон, випатра, призабул же я тоту поему приказал у „Руским слове“, ч. 47 (1 901) од 20. новембра 1981. року (бок 12), под насловом *ШТЕРАЦЕЦ СЛИКИ*

⁶ Наталия Канюх, *Зоз сном у гарле, з писню у маку, „Шветлосц“*, ч. 5/1978, бок 707.

⁷ Дюра Папгаргаї, *У роси коцак сон*, Завод за уцбенике и наставна средства, Београд – НВУ „Руске слово“, Нови Сад, 1998, боки 432-433.

⁸ Исте, бок 433.

СТРАХОТОХ ВОЙНИ (Дюра Папгаргаї: **ЧУВАРЕ ХМАРОХ**, поема за 1,700.000 гласи. Библиотека „Шветлосц”, число 5, „Руске слово” 1981. рок). Або ше, можебуц, не жадал на тот приказ поволац пре стил котри диктовала теди пануюца идеология. А я теди, медзи иншим, написал:

„Поема за 1 700 000 гласи под насловом ‚Чуваре хмарох’ на одредзени способ представя познату символику (1 700 000 жертви НОВ и фашистичного терора) зоз периода народноошлєбодительней войны, але источасно и надбудов у уметніцким смислу на **тото цо о тей нашей епонеї написане** (тераз подцагнул – Дю. Л.). У штирацец шпиваньох автор приказал найменей штирацец потресни слики сучасному читачови зоз часох народноошлєбодительней войны, висловени на способ видзєня зоз ростояня од штирох децениюх.

Гоч тота поема могла буц и кратша за даяки штири або пейц шпиви, гоч не мушела буц нательо подредзена форми (штирацец рочніца револуції – штирацец шпиви), заш лєм **можєме повєсц же вона спада до шора найудатнейших литературних витвореньох инспированих зоз НОБ и социялистичну револуцию наших народох и народносцох** (тераз подцагнул – Дю. Л.). Прето тота кнїжочка, як окремене виданє библиотеки ‚Шветлосц’, будзе потребна каждому любительови нашей кнїжки, а окреме тому котри провадзи рижнородносц нашей литературней творчосци.”

Значи, и без Колесаровой „евфоричней глорификації”, Папгаргаї могол илустровац заслужєну оцєну того свойого твора зоз нашей прєси.

Слїдующа кнїжка Дюри Папгаргая, *Путованє на юг*, дожила два виданя (1991. и 1998. року, а у интегралним змисту є обявена и у єдним з трох томох його вибраних творох, дзе обявел вибор писньох под насловом *У роси кощак сон* 1998. року) и наградзєна є зоз Награду „Александер Духнович”, котру додзелює Карпаторусински виглєдовацки центер зоз Канади. Як назначел сам автор, найупечатлївши прикази тей кнїжки обявели Мирон Сисак („Литературне слово”, ч. 7/1997), Михайло Ковач („Шветлосц”, ч. 1/1992) и Сергей Ткачов зоз Тернополя у України („Шветлосц”, ч. 1-2/1997).

Гоч перше виданє кнїжки *Путованє на юг* видрукованє седем роки скорей як Тамашова *История русской литературы*, та гоч ю и наводзи⁹, я не замерковал же би ю дагдє прекоментаровал. Але, кед слово о Папгаргайовой прозней творчосци, Тамаш на перше место кладзє його кнїжку *Вина*, о котрей медзи иншим гварел:

⁹ Юлиан Тамаш, *История русской литературы*, Завод за уцбенике и наставна средства, Београд, 1997, бок 245.

„Кніжка *ВИНА* идзе до шора найлепших кніжкох приповедкох руского языка. По типе поетики з одношеннями медзи предходніка-ми и младшима приповедачами и по одредзеним ошлебодзованю приповедки од домінації фабулы як основней осовини організованя упечатку о повязаносци текста, по визиї безпомоцного швета хтору приноши – вона ше находзи медзи Ковачовима *ЦИХИМА ВОДАМИ* и *ВЧАСНИМА И ДРУГИМА ШЛІДАМИ* (1983) Лю. Сопки. Єй особлівосц же приноши приповедки зоз хторих читае цо значи кед ше человек похори та постане чудаком або го живот обвині. Його вина, медзитим, у тим лем же ше намагал буц лепши и же би му було лепше...”¹⁰

Зоз наведзеного цитата очевидне же ше Тамаш, гоч то децидно ту не наводзи, соглашує зоз констатацію Ирини Гарди-Ковачевич кед вона коментарує Папгаргайову кніжку *Олово, черешньов квет*, т. є. же Папгаргаї ту черпа инспирації автобиографского типу и свойо прикмети преноши на актерах свойого поетского (у тим случаю приповедацкого) швета.

Филозофску нїтку у Папгаргайовой кніжки писных *Путованє на юг* найяснейше замерковал українски литературни критичар, лингвист и теоретичар зоз Тернополя Сергей Ткачов, котри у своїм приказу, медзи иншим, написал и тото:

„Литературни процес у цалє то борба зоз сознаваньом абсурдносци людского живота и шмерци, а окреме вжата творчосци писателя або його твор – то цегла до будинку памятки о своїм перебуваню у живоце. „Други одноша венци, вяжу квеце на камени крижи, крипту, каплічку правя’ (6, 15). За Дю. Папгаргай, як спомнул у єдней зоз своїх писных, таку каплічку представя *СЛОВО*.

Дахто памятку себе будує на писку, а дахто на каменю... Дакого людзе паметаю длуго, а дакого ше стараю забуц цо скорей аж и родзини. У литератури камень-фундамент памятки, розуми ше, представя талант. Вон ше дефинує з медзисобним одношеньом человека-писателя и слова. Зна то и Дю. Папгаргаї, але зоз акцентом на безвиходносц, бо иншак, зоз чим мож пояшніц парафразованє словох Святого писма, котри автор поставел на початку своей кніжки писных *Путованє на юг* – „И на остатку було слово’.

За поэта слово – то живот и „слово мой гроб””¹¹

Зоз наведзених цитатах мож заключиц же Папгаргаї, обтерховани зоз физичну хороту у остатніх децениях, предчувствовал

¹⁰ Исте, бок 259.

¹¹ Сергей Ткачов, *Путованє на юг або шмерц у філозофії Дюри Папгаргай, „Шветлосц”*, ч. 1-2/1997, бок 23.

приблизуючу шмерц и намагал ше бориц за предлужене живота зоз СЛОВАМИ. Замерковал то и наш писатель Михайло Ковач кед зазначел у цитату котри – по Папгаргайовим вибору – ту наводзимо, и тото:

„Дюра Папгаргаї неспорно поетични талант. Емоції хтори ше у писаню явяю дзекеди ремеца тот склад словох хтори у тим виліву чувствох не досц адекватни тим почуваньом. Окреме моцни тоти почуваня кед душа трепеци коло гнізда у хторим ше поет народзел, зоз хторого вилецел и до хторого ше непрерывно враца. Преокупациї поетох то: тайна живота, иснованя, имерци, преходносци, вичносци. То преокупация и Дюри Папгаргая, а вон их чувствує меней зоз страхом, а вецей зоз якушик аскетску помиреносцу же то так шицко муши буц. Обачліви, медзитим, у поетовой поезиї шліди християнского вихованя. Того християна розопял живот, а вон ище вше пробує ошлебодзиц и врациц до гевтих блажених часох живот кед человек з виру у шерцу мал свой мир. У тей кніжки слово о путованю през живот до гроба, того югу, значи, долу, не горе, значи, два метери и дацо под себе’. Не будзе кажде тото путованє розумліве. Читач будзе ведно з поетом часто пробовац пребиц ше през тоти почуваня як през млади лес, гущаву и церне, але вец заш лем з часу на час видзе на чисцину. Таки гущави и чисцини ест у каждей поезиї гоч хторого поета, та и у поезиї Дюри Папгаргая. За потіху, и йому и нам, може служиц тото же аж и найвекиши поетове швета не постали славни по обсягу своєї поезиї, але по тих поетичних перлох хтори их преславели. Ест, значи, у Папгаргайовой поезиї писні хтори ше забуду, але и писні котри останю як памятка и на самого поета, и на час о хторим писал, и у хторим жил...”¹²

У першей Папгаргайовой кніжки вибору писньох по сербски *И з циньом и з прахом (И сенком и прахом)*, котру сам и преложел, обявеней 2003. року, ей пририхтовач и познати войводянски литературни критичар др Драшко Редєп у послєсловє, медзи иншим, пише:

„Папгаргаї (1936) припада генерації котра, барз вчас, у даскеліх наших литературох, себе атрибуировала як преходна. Но, Исидора Секулич нам начас сцигує до помоци: шицки нам часи и пребродни и преходни. Почал обявйовац ище 1956. року, поставаяючи, з континуитетом власного шпиваня и роздумованя, дакус шведок и репрезентативни автор вше богатшей и, як ше роки прешмикovali, вше рижнороднейшей рускей литератури. Мени и покус змени

¹² Михайло Ковач, *И на остатку останє слово*, „Шветлосц”, ч. 1/1992, бок 46.

теј литератури, як ше оталь видзи, ні у яким случаю не порушали основни, ненатрушено пантеистични, интимни розположеня його писні. Вона ше меняла, цо зоднука, цо у ниянсох експресії. Податок лєм з часци особни: 1969. кед ше не спреведам, жирирал сом, ведно и зоз Мирославом Стрибером, вельку, иницијалну награду за прејдзени период у рускеј литератури Михалови Ковачови и нашому поетови. Тераз ше видзи, барз розложно: у тих далєких рокох Папгаргаї ше явел як предтеча, як будуци час, як витвореносц наступна, после минулей цмоти. После шицкогo...¹³

При концу послеслова др Драшко Редєп окреме визначує писню Гозба (Госцина) и пише:

„Можебуц репрезентативна, вишелїяк антологійна писня Папгаргайова ГОСЦИНА, ма даскельо питаня, але далековозбудлївше дзба скоро надреалистични колаж. И то не памяткох, але призо-рох страсти, ноцох, метафизичних. Роки ше роя у поетскеј биографії, а за шицким, як у барз типичней варијациї на тему гайзибанох, птици у кризи, Мойсей вистати, а ,гроти спенєтого морского млїна' вше напомина гевту – заш лєм – росу вичного повторйованя, ритма географского и анонимного, але исто и атмосферского як травнїсту, степску ширину.

Сензибилни, соматски возбудлїви дотик думкох, стварох, по-няцох, понад шицким сликох, ту ше витиха як правда по себе. Неза-парложене, обновйоване порученє з нїзких небесох.¹⁴

Попри теј, по сербски му у тим року, як наведол у недавним интервју, обявеним у „Руским слове“, ма буц обявена и друга кнїжка писньох, тераз под насловом *Лифт за безбрижшце (Лифт за безбрижшите)*, котру пририхтал до друку ише 2006. року.

О Папгаргайови як драматургови и литературному критичарови найкомплекснейше пише др Юлиан Тамаш у своєј Историї рускеј литератури. На основи перших трох Папгаргайових драмох (*Остац у себе; Наволайце 316-24 або Телефон мой приятель и Вистата конїца*, та рускеј драмскеј трилогії *Образи на скори (Ровняцки соблазнї; Агафия – старого попа дзивка и Мистични образи шестри Мариям)*) Тамаш констатує же розлики медзи нїма векши од подобносцох, та же ше не може бешедовац о заеднїцкеј поетики Папгаргайовеј драми, та же ше находзи вещей заеднїцкогo медзи драмскимa текстама и прозу и поезию того автора и же прихильносц гу монологу и споведзи бешедує о лиричним

¹³ Тура Папхархаји, *И сенком и прахом*, Изабрane песме, Библиотека Златна греда, Друштво књижевника Војводине, Нови Сад, 2003 (Драшко Редєп, *Ноћна светла ноћне страже: буђење нам предстоји*, поговор, стр. 105).

¹⁴ Исте, бок 107.

унапрямену Папгаргайового литературного таланту. А кед слово о спомнудей рускей драмскей трилогії, Тамаш спомина же ей велька амбиция не зродзела зоз драмскима ефектами достойнима рушаюцей амбиції. По його видзеню *Ровняцки соблазни* не превозходза историйни хаос у хторим ше рушаю перши приселенци зоз Горніци до Керестура, а же „окреме чудне прихильоване гу православию за хторим не пошло руске жительство и на местох оголена осуда Грекокатолицкей церкви хтора зачувала идентитет Руснака у Южней Угорскей и Югославиї”. Надалей, *Агафия – старого попа дзивка*, по Тамашови, „шицко цо у ней добре, од фабули по индивидуализовани подоби, уж ма у Г. Костельниковей приповедки, та креативносц писателя ше звездла на драматизацию и театрални рiшення театрално писменого режисера. *Мистични образи шестри Мариям* приказую общеднутосц о Гавриїла Костельника зоз стигмами Настї Волошин (шестра Мариям), але – по Тамашови – „ту нет шлїду Костельника як европского интелектуалца хтори стигми Настьово хаснуе же би указал свой заглупени фанатизем, але зоз нїма порушал украински народ вибориц ше за самостойну державу”. Прето ше Тамаш чудуе же „як нїби познаватель и почитователь дїла Г. Костельника могол до праху руциц и Костельникову особу и ище вещей интелектуални уровень його творчосци”.¹⁵

Тамаш у своєї *Исторії рускей литературы* не вжал до огляду Папгаргайову драмску творчосц за дзеци, а праве ту Папгаргаї у свой час постал найзамеркованши и звонка руского окруженя. Його радио драма *Наталка, дзивче хторе любело конї* преложена на сербски язык и емитована преїг габох Радио Београда, обявена є 1996. року як окремна кнїжка и по украински, як першому рускому писательови зоз наших просторох. Пре розумлїви причини Тамаш у спомнудей исторії не вианализовал ані други Папгаргайово драми, бо вони переважно обявени после 2000. року (остатня, *Теди кед Макаї ходзел гу Ирини*, вишла з друку безпостредно после його несподзиваней шмерци). А праве медзи тима драмами ше находза и таки цо уж прицагли увагу театралних фаховцох. Наприклад, комедия *Два карти за Єрусалим (трактат о витхнутим чаше)* 9. марца 2002. року, як 306. премиера, виведзена на сцени пряшовского Театра „Александр Духнович” як друга по шоре зоз драмох Дюри Папгаргая (перша була *Агафия – старого попа дзивка*) пред пряшовску публику. Як призначел наш познати приятель и сотруднїк академик др Микола Мушинка, „то вещейпланова абсурдна комедия зоз сучасносци, не предо-

¹⁵ Юлиан Тамаш, *История русской литературы*, Завод за удбенике и наставна средства, Београд, 1997, боки 262-266.

дреджена ані до простору, ані до часу. Єй основна идея – гледане страченого часу”. По його словах, „кажду спомедзи шейсцох ді-йових особох автор орисовал над’звичайно релефно зоз постред-ніцтвом брилянтних диялогах, котри не лем же звуча, але аж гу-ча як чистучка вода у горским поточку”. На концу свойого при-казу Мушинка пише:

„Премьеру Д. Папгаргая ,Два карти за Єрусалим’ (,Дві картки до Єрусалима’) мож раховац як правдиви триумф пряшовского театра ,О. Духнович’. Вериме же ше на сцени Театра зявя и други драми того визначного драматурга Русинох Югославії, котри на початку того (2002. – зам. Дю. Л.) року бул наградзени з високу войводянску награду ,За животне діло””¹⁶

А кед слово о остатней Папгаргайовой драми, обявеной уж по його шмерци, сам автор ище за живота виявел:

„Фахови жири мойому тексту ,Теди кед Макаї ходзел гу Ирини’ додзелел половку трецей награди. Не важне. Важне же ше конкурс удал, як то наглашел фахови жири. Ледво чекам же ше наградзени тексти видрукую у тематским чишле часописа ,Шветлосц’. Радую ме добри резултати, а ище ше баржей зрадуем кед моя фарса ,Теди кед Макаї ходзел гу Ирини’ зажие на сцени дасед-ного нашого драмского колектива. Вельки сом оптимиста и верим же тот фалат може дожиц рекордно вельке число виводзеньох.”¹⁷

Як литературни критичар – по Тамашови – Папгаргаї ше зя-вює после С. Саламона и Я. Сабадоша, з котрих перши фунда-ментовал руску импресионистичну критику, указуюци на моц анализи и водзаци старосц о ширших контекстох творох, прибли-жуюци ше есею, а други зохабел два зложени и розвити социялни интерпретациї. После ніх приходзи литературно-историйна и критичарска діялносц Дюри Папгаргая „з интензитетом яки ру-ска литература по’нього не зазначела, а вона тирва од 1963–1972. рок, з часу на час по нешка”. После того – наводзи Тамаш – Пап-гаргаї ше ридше зявює, „препушуюци критицку доминацию дру-гим, углавним И. Гарди-Ковачевич и Ш. Гудакови, коло даскеліх младших критичарох”¹⁸. На концу своєї анализи Папгаргайо-вей творчосци, Тамаш заключує:

¹⁶ Микола Мушинка, *Дюра Папгаргаї у Пряшеві*, „Нове життя”, Пряшів, 2002, ч. 11-12, с. 4.

¹⁷ „Руске слово”, ч. 6 (3251), 8. фебруар 2008, бок 9 (интервью, дати редак-торки Олени Планчак-Сакач, з нагоди додзельованя „Националней пензиї” Дюрови Папгаргайови, обявени под насловом *Вредзело пожиц, робиц и тво-риц*).

¹⁸ Юлиян Тамаш, *История русской литературы...*, бок 266.

„Нет сумніву: ані єден критичар до Папгаргая не окончел у таким обсягу и глібини приказ рускей литератури, окреме у периоду 1963-1972., сам розвиваюци свідомосц о єй природи, цекох и досягох.”¹⁹ Але на другим месце констатує же „у подручу литературней исторії позиція Д. Папгаргая наставала як конгломерат импресионистичней критики и позитивистичней литературно-историйней ориєнтації”²⁰, док сам Тамаш баржей прихильни импресионистичней позиції. Але, же би не уменшал вредносц Папгаргайовой критики, наводзи и факт же „на шесце, и у позитивистично ориєтованих литературно-историйних роботах присутни вельочислени вредни факти, становиска, оцени, и шицко то може буц од хасну и вигледовачови хтори не ориєтовани позитивистично”.²¹

Дюра Папгаргаї заокружел свою литературну творчосц зоз тротомним вибором своїх творох, котри сам зробел. А то: *У роси кощак сон – избрани писні* (1998), *Запор – избрана проза* (1999) и *Живи цинї – избрани драми* (1999). Шицки три томи заєдніцки видали Новинско-видавательства установа „Руске слово” Нови Сад и Завод за уцбенике и наставна средства Београд.

Остатня Папгаргайова кніжка, котру видал за живота, ноши наслов *Били янтар (писні)*. Уж зоз першого циклуса (*Мой остатні дзиви голубок*) мож заключиц же вон предчувствовал блізки одход з того швета. Одпитовал ше поступно од нього уж од 1991. року, у кніжки писньох *Путованє на юг*. Замерковал то и рецензент кніжки *Били янтар* др Стеван Константинович, та на клапни рамикох написал же тота „кніжка Дюри Папгаргая презентує основни характеристики уж по тераз познатей поетики того поети, з єдну, по тераз невиражену смугу хтору би ше могло наволац – вистатосц и животна засиценосц з елементами розчарованя”. Не знам чи мам право, але я прешвечени же Дюра Папгаргаї зоз тоту кніжку завар свой животни круг и вилецел з нього до легенди. Прето кніжку и закончел зоз штирома стихами под насловом *Биографски податки*, котри глаша:

*Палєл и гашел и щербел гром.
Шерцо розделєл птицом и псом.
Власному слову охабел дом,
пошол жедляриц гу своім сном.*

Театер бул друга Папгаргайова любов. И то не лем як драматурга, але и як глумца, а найбаржей як режисера. Попри театралних

¹⁹ Исте, бок 270.

²⁰ Исте, бок 269.

²¹ Исте, бок 270.

фалатох у рамикох Аматерского руского театра „Дядя”, вон режирал и векше число радио драмох, окреме дзевинских, котри були емитовани по руски преїг габох Радио Нового Саду, а нешка ше находза у архиви тей станїци. Тиж так, адаптовал и режирал вецей театрални фалати за телевизию на руским язїку, а написал и режирал и єдну гумористичну новорочну емисию, емитовану на ТВ Нови Сад по руски.

Його любов гу театру и доприношене розвою театралней дїялносци як у рамикох рускей народносци, так и звонка ней, замерковал познати войводински театрални дїяч Воя Солдатович, котри першу епизоду свойого сериала под насловом *Душа жада театар (Душа иште позоршїте)* пошвецел праве Дюрови Папгаргаїови.

Зоз тим не вичерпана Папгаргаїова дїялносц у культурним живоце Руснацох у Бачкей и Сриме. Вон бул полни зоз рижними идеями и инициировал велї культурни акції, котри уж вецей як штири децениї тирваю. Спомнеме ту „Червену ружу” „Струни шерца” – поетску манифестацию у рамикох „Червеной ружи”, Драмски мемориял Петра Ризнича „Дядї”, „Костельникову ешенъ”, котри – як пише Ирина Гарди-Ковачевич – були, або и остали маркере национального єства.²² У рамикох Рускей матки инициировал Фестивал рускей монодрами, котри уж постал традицийни, а вецей його иницијативи були витворени у рамикох Дружтва за руски язїк, литературу и культуру, итд.

Будзе потребне ище вельо часу же би ше у цалє спатрело и оценоло улогу Дюри Папгаргаїа у общим розвою нашей культуры и ширше.

КРАТКА БИО-БИБЛИОГРАФИЯ ДЮРИ ПАПГАРГАЯ

Дюра Папгаргаї, професор югославянскей литературы, писатель, новинар, главни и одвичательни редактор часопису за литературу, культуру и дружтвени питаня „Шветлосц”, драмски дїяч и иницијатор вецей культурних манифестацийох у нашим народзе.

Народзел ше у Руским Керестуре 11. новембра 1936. року. Оцц Дюра, мац Магдалена, народзена Роман. Основну школу и нїзшу гимназию закончел у своїм валале (1943–1951), стредню физкультурну школу у Новим Садзе (1952–1956), дзе закончел студїї и дипломовал югославянску литературу на Филозофским

²² Ирина Гарди-Ковачевич, *Каламар руского культурного стебла*, „Литературне слово”, ч. 3, марец 2008, бок 2.

факультету (1960–1964). Робел як наставнік у основней школи у Вербаше и Руским Керестуре (1956–1959), потим як новинар у Редакції новинох „Руске слово” (1963–1966), а вец як главни и одвичательни редактор обновеного часопису „Шветлосц” у НВП „Руске слово” (1966–1993).

Концом седемдзешатих и у першей половки осемдзешатих рокох источасно бул и гонорарни драматург, а потим як директор Драми Сербского народного театра у Новим Садзе (1979–1982). Визначни є поета, прозни и драмски писатель, литеатурни критичар, антологичар и театрални режисер. Автор є векшого числа кнїжкох поезії и прози як за одроснутих, так и за дзеци. Написал потераз и 23 драми, котри му обявени, а скоро шицки и виводзени на сцени або на радию.

Даедни з його творох преложени и на други язики (сербски, словацки, російски, мадярски, румунски, українски, летонски, єрменски).

Свою театралну кариєру започал ище як школяр керестурскей гимназії, але перши його театрални наступ зазначени у средствох явного информованя аж 1956. року у Новим Садзе, а истого року – и у Вербаше.

Як режисер є зазначени 1960. року у КПД „Максим Горки” у Новим Садзе, дзе режирал Гогольову *Женїдбу*, а як глумец-аматер започал свою активносц ище як школяр висших класох основней школи у Руским Керестуре, а предлужел у Новим Садзе, вец у Вербаше и знова у Новим Садзе, Руским Керестуре, а закончел ю у Новим Садзе 1970. року. Єден є спомедзи найзначнейших инициаторох снованя Аматерского руского театра „Дядя” зоз сценами у Новим Садзе и Руским Керестуре и длугорочни його уметніцки руководитель. У тим театре вон и усовершел свойо режисерске искусство и ту витворел найвекшу часц режийних постановкох.

За свою плодну роботу на вецей польох култури достал векше число значних наградох и припознаньох. Найзначнейши медали нїма то: Награда „Невен” (1980), Искри култури КПЗ Войводини (1982), Октоберска награда Городу Нового Саду (1984), Вукова награда КПЗ Сербії (1996), Награда „Александр Духнович” (1997) и Награда за животне діло Дружтва писательох Войводини.

До скорейчасовой пензії пошол 1993. року зоз длужносци главного и одвичательного редактора часопису „Шветлосц”, значно начатого здравя. Умар несподзивано 15. марца 2008. року у Новим Садзе, а поховани є 17. марца истого року на теметове у Руским Керестуре.

ЛИТЕРАТУРНИ ТВОРИ У ОКРЕМНИХ КНІЖКОХ:

1. *Ту, такой при шерцу*, пісні, 1969.
2. *Олово, черешньов квет*, пісні, 1974.
3. *Не дам своєю роки и квіт*, поезія о дзецех, 1977.
4. *Трочач сдох*, пісні, 1978.
5. *Конєц швета*, приповідки о дзєцинстве, 1980. и 1989.
6. *Чуваре хмарох*, поема, 1981.
7. *Вина*, приповідки, 1984 (по руски); *Vina*, 1984 (по словацки)
8. *Ordas évek (Вовчи роки)*, вибор пісньох, 1988 (по мадярски)
9. *Образи на скори*, руска трилогія (три театрални фалати, поема *Преклятство Косцелїска* и авторов закончуюци коментар), 1988.
10. *Наталка, дзівче хторе любело конї*, сликовніца за дзеци, 1989 (по руски), 1990 (по словацки), 1996 (по українски)
11. *Путованє на юг*, пісні, 1991. и 1998 (по руски), а на англійским 2006.
12. *У роси кощак сон*, избрани пісні, 1998.
13. *Запор*, избрана проза, 1999.
14. *Живи цинї*, избрани драми, 1999.
15. *И сенком и прахом*, изабране песме, избор приредидо Драшко Ређеп, са русинског превео аутор, 2003.
16. *Били янтар*, пісні, 2006.

АНТОЛОГІЇ, ПАНОРАМИ, ВИБОРИ:

1. *Антологія поезії* (зоз М. Ковачом и Дю. Латяком), 1963.
2. Митро Надь: *Бакарни дзвон за Дунайом*, вибор пісньох, 1967.
3. *Слунечни роки*, вибор приповідкох за дзеци, ведно зоз Дю. Варгом и Я. Рацом, 1969.
4. *Дубока бразда*, вибор приповідкох (зоз Дю. Латяком и Ю. Тамашом), 1975.
5. *Там, коло Дунаю*, вибор прози за преклад на українски язык (зоз М. М. Кочишом и Дю. Латяком), 1976.
6. *Антологія рускей поезії*, 1984.
7. *Доме, доме незабутни*, вибор з рускей поезії, лектира за шесту класу, 1987.
8. *Ми, дзеци сторочя двацєтого*, вибор з рускей поезії, лектира за седму класу, 1989.
9. *През шицки поля*, вибор з рускей поезії, лектира за осму класу, 1989.
10. Иво Андрич: *Приповідки*, вибор, преклад Дю. Латяка, 1978.

11. Мирослав Антич: *Дзела и фијалки*, вибор и преклад писньох, 1982.
12. Гавриїл Костельник: *Поезия*, вибор писньох и студия, 1970.
13. Гавриї Костельник: *Проза*, вибор прозних творох, 1975.

ОРИГИНАЛНИ ДРАМСКИ ТВОРИ:

1. *Остац у себе*, 1971.
2. *Наволайце 316-24 (Телефон мой приятель)*, 1973.
3. *Вистата конїца*, 1974.
4. *Бабки зоз слами*, 1985.
5. *Ровняцки соблазні*, 1988.
6. *Агафия старого попа дзивка*, 1988.
7. *Мистични образи шестри Мариям*, 1988.
8. *Наталка дзивче хторе любело конї*, радио драма, 1988.
9. *Наталка кральовна пешацкогo острова*, радио драма, 1989.
10. *Наталка гледа Дону*, радио драма, 1990.
11. *Наталка на Жобрачей гори*
12. *Птица бабица*
13. *На Буджацким мосце*
14. *На журки у баби Юли*
15. *Масонка з Куртого шору*, монодрама, 2002.
16. *Масонка на покути у Европи*, монодрама, 2002.
17. *Два карти за Єрусалим*, 2004.
18. *Далеко гвизда Габура*, 2003.
19. *Лапане пилота*, 2005.
20. *Илия опозиция*, монодрама, 2005.
21. *Марка Збегньовчарка*, монодрама, 2006.
22. *Сказка о швиньскей бундави*, 2006.
23. *Теди кед Макаї ходзел ту Ирини*, 2008.

ПРЕКЛАДИ ДРАМСКИХ ТВОРОХ:

1. Славомир Мрожек: *Полицас*, 1969.
2. Питер Юстинов: *Романов и Дюлиста*, 1971.
3. Гордан Михич: *Жовта*, 1974.
4. Владимир Коростильов: *Варшавски аларм*, 1978.
5. Александар Обренович: *Дзира*, 1987.

ГЛУМЕЛ:

1956. Й. С. Попович: *Зла жена* (Срета, чижмар), у Новим Садзе
1956. Й. С. Попович: *Покондирена тиква* (Ружичич), у Вербаше
1957. М. В. Гоголь: *Женїдба* (Подколесин), у Вербаше
1957. Б. Дьордевич: *Хижа на угле* (Мича), у Вербаше
1960. М. В. Гоголь: *Женїдба* (Подколесин), у Новим Садзе
1961. Михайло Ковач: *Ораче* (Баран), у Новим Садзе
1966. Максим Горки: *На дну* (Сатин), у Руским Керестуре
1970. Славомир Мрожек: *Полицас* (Провокатор), у Новим Садзе

РЕЖИРАЛ:

1960. М. В. Гоголь: <i>Женїдба</i>	Нови Сад
1962. Б. Нушич: <i>Фрагменти з Автобиографїї</i>	Руски Керестур
1964. А. П. Чехов: <i>Злонамїрнїк</i>	"
1964. А. П. Чехов: <i>Гирургия</i>	"
1964. Б. Ласкин: <i>Двоме товарише</i>	"
1964. Й. Осек: <i>Нащива</i>	Руски Керестур
1965. Й. С. Попович: <i>Зла жена</i>	"
1965. А. П. Чехов: <i>Питанки</i>	"
1965. Б. Нушич: <i>Аналфабета</i>	"
1967. Б. Нушич: <i>Подозрива особа</i>	"
1968. Й. С. Попович: <i>Зла жена</i>	"
1969. М. В. Гоголь: <i>Женїдба</i>	"
1970. О. Коломиец: <i>Фараони</i>	"
1972. Мирон Канюх: <i>Концерт за пса и шмеце</i>	Нови Сад
1975. Гордан Михич: <i>Жовта</i>	"
1975. Кита Буачидзе: <i>Провинцийна дзивка</i>	Руски Керестур
1977. М. В. Гоголь: <i>Ревизор</i>	"
1978. Любомир Симович: <i>Чудо у Шаргане</i>	Нови Сад
1979. Владимир Коростильов: <i>Варшавски аларм</i>	"
1979. Милица Новкович: <i>Камень за под главу</i>	Шид
1979. Дю. Папгаргаї: <i>Вистата конїца</i>	Руски Керестур
1983. Михайло Ковач: <i>Ораче, ораче</i>	"
1985. Станислав Стратиев: <i>Автобус</i>	Нови Сад
1986. Борислав Пекич: <i>На шаленим билим каменю</i>
(<i>Генералс и У Едену на востоку</i>)	Руски Керестур
1988. Александер Островски: <i>Лес</i>	"
1988. Борислав Пекич: <i>У Едену на востоку</i>	"
1991. Ян Їлек: <i>Мой дворец</i>	Нови Сад
1991. Миленко Вучетич: <i>Любица перша особа множини</i>	"
1992. Борислав Пекич: <i>Обешеняк</i>	"
1995. Дю. Папгаргаї: <i>Ровняцки соблазнї</i>	Руски Керестур

ЗАСТУПЕНОСЦ У ВАЖНЕЙШИХ АНТОЛОГИЙОХ И ПАНОРАМОХ:

1. *Антология поезиї*, 1963.
2. *Слунечни роки*, 1969.
3. *Молодые поэты Югославии* (по російски), Москва, 1974.
4. *Pesnici Vojvodine* (по сербски), 1975.
5. *Ромор равнице* (по сербски), антологийни вибор поезиї зробел Перо Зубац, 1974.
6. *Војводина пева Титу* (по сербски), вибор поезиї зробел Перо Зубац, 1977.
7. *Булке са усана* (по сербски), антологийни вибор Юлиана Тамаша, 1977.
8. *Sled času* (по словацки), антологийни вибор з рускей приповедки зробел Ю. Тамаш, 1978.
9. *Како данас дишем лепо*, вибор з поезиї войводинских поетох, одвичательни редактор Дю. Латяк, 1978.
10. *Науците пјесан*, групни вибор сучасней поезиї югославянских народох и народносцох, школска лектира, 1980.
11. *Жадајуци живот*, антология сучасней поезиї югославянских народох и народносцох, составел мр Дамян Антониевич, 1980.
12. *Савремена поезија Војводине* (по сербски), панорамски вибор Ото Толнаи, 1985.
13. *Војводинска поезија* (по македонски), вибор Селимир Радулович, Струга, 1985.
14. *A messeség virraszt (Далекосц стреже)* (по мадярски), антологийни вибор з рускей поезиї Юлиан Тамаш, 1984.
15. *Давайте расти* (по російски), дзецинска поезия у вибору Леонида Яхніна, Москва, 1986.
16. *Антологија, савремено песништво у Војводини 1945–1990* (по сербски), зложил Селимир Радулович, 1990.
17. *Мамко, куп ми книжку*, антология дзецинскей поезиї (по лемковски), позберал и упорядковал Петро Трохановский, Nowy Sącz, 1995.
18. *Ми тут не гости... / Ми ту не госци...*, антология поезиї Русинох и Українцох Югославиї (по руски и по українски), вибрал Михал Рамач, преложел Петро Скунець, Ужгород, 1997.

ЄДНА ПИСНЯ – ШЕЙСЦ ПРЕШПИВИ

Жовта причасц

Жовкаве чоло. Жовта пелюха.
И жовч насущна по венох плїва.
Зоз чаши златней проскурка суха
зоз ню ше горко до цела зліва.

То тота скоро цо жиє з нами,
то тото лісце у нашим оку,
то власка тота под пазухами,
то зуб прахняви на каждом боку.

Жовкнеме мирно як слуте пруще
и жовте, жовте у нас на власци,
аж по остатне жовте здихнуце
пред гліну жовту власней причасци.

Žuta pričest

Žučkasto čelo. Pelena žuta.
Nasušna žuč što venama pliva.
Iz zlatne čaše profora suha
njome se gorko u telo sliva.

To je ta koža što živi s nama,
to je to lišće u našem oku,
to su te vlasi pod pazuhama,
to je zub prašni na svakom boku.

Žutimo mirno ko suho pruće
i žuto, žuto je tu na vlasti,
čak po poslednji naš žuti uzdah
pred glinom žutom naše pričesti.

Preveo Julijan Tamaš

Yellow communion

Jaundiced forehead. Yellow nappies.
Gall flowing daily through our veins,
Dry prosphora from a golden glass
pouring bitterly into our brains.

With us there is the skin that lives
with us the moats in every eye,
with us the hairs beneath the arms
and the yellow stumps in every jaw.

Like dry sticks gently we turn yellow,
and yellow, yellow, rules our days
right up to the final yellow sigh
at our communion with the yellow clay.

*Translated into English by: Alan McConnell – Duff,
Aleksandar Nejgebauer, Tibor Várady*

Communion jaune

Front jaunâtre. Couche jaune.
Bile quotidienne qui coule par les vines.
Depuis la coupe sèche et dorée
elle se répand amèrement dans le corps.

C'est cette peau qui vit avec nous,
C'est ce feuillage dans notre oeil,
ce sont ces poils sous les aisselles,
c'est la dent poussiéreuse sous chaque flanc.

Nous jaunissons tranquillement comme des verges sèches
et ici, le jaune, le jaune règne,
même après notre dernier soupir jaune
avant la glaise jaune de notre communion.

Traduit en français par: Roger Ludwig

Желтое причастие

Лоб пожелтевший. С салфеткой желтою.
Насушная желчь, что в венах течет.
Златая чаша просфору сухую
и с нею, и с горечью в тело льет.

Это и кожа, живущая с нами,
это и листья в нашем глазу,
это и волос, растущий под мышками,
это и зубы, что превратились в труху.

Желтеем спокойно, как ветки сухие,
и желтое, желтое требует власти,
и даже дыханье последнее желтое
пред желтою глиною наших причастий.

Перевод на русский язык Дж. Язич, В. Девич

Sárga áldozás

Sárgálló halánték. Sárga pólya.
A vénákban eláradó epe.
Arany kehely, ostya adója,
testet keserűvel lepve be.

Ez az a bőr, mely velünk él,
ez az a levél a szemünkben,
ez az, mi támad fanszörünknel,
a poros fog, mely marni tűnt fel.

Sárgulunk békén, mint sárga vessző,
és a sárga, a sárga uralkodik,
ajkunkra sárga sóhajt növesztő
végsőként jövő sárga agyagig.

Fordította: Brasnyó István

Flava komunio

Flaveta frunto. Vindaĵo flava.
Nepra galo laŭ vejnoj traigās.
El ora glaso profor' sekhava
amare en la korpon verŝigās.

Temas pri l' haŭto kun ni vivanta,
pri la folioj en okul' nia,
pri l' harar' sub akseloj estanta,
pri l' dento polva ĉe flanko ĉia.

Ni flavas kiel vergoj sekecaj
kaj flavo, flavo potencas ĉe ni,
eĉ ĝis lasta enspiro flaveca
ĉe flavargil' de l' propra komuni'.

На есперанто преишпивал Бориша Миличевич

Стретнуце зоз школярами у Руским Керестуре

НЄОБЯВЕНИ ІНТЕРВЮ

ШВИЦАРНІК РУСКЕЙ КУЛТУРИ

(Розгварка з редактором КУЛТ-а* Дюром Папгаргаєм)

Перше число новинок „Руске слово” зявело ше на улїцох Руского Керестура 15. юния 1945. Пририхтали го и до друку приготовели культурно-просвитни дїяче: Штефан Чакан, Евгений Планчак, Евгений Джуња, Яша Баков и Гавриїл Надь. Жадаюци ше уключиц до означованя тей значней рочнїци обявюєме розгварку з Дюром Папгаргаєм, длугорочним роботнїком у обласци култури и редактором додатку наших новинок „КУЛТ”.

КУЛТ: Робели сце у „Руским слове” полни триец роки. Хтори вам найпаметлївши хвильки живота тей установи у розвою култури нас Руснацох?

– То насампредз фаза моїх перших седем роках занятосци у „Руским слове”, керестурска фаза од 1963. по 1969. рок. У тих седем роках бул сом шведок же „Руске слово” було правдиви швицарнїк рускей култури. Робело ше ведно з рускими друкарами, радовали зме ше каждому вискладаному шорику, од ручней роботи по модернизованє зоз сучасними машинами. Було вельо дружєня, а барз мало прикросцох. Та и роботни резултати охабели велї шветли и барз значни резултати.

До тей фази спада, наприклад, народженє „Литературного слова” (1964), перши Митинг поезиї (1965) з нагоди 20-рочнїци „Руского слова”, народженє новей „Шветлосци” (1966), порушованє едициї младих „Жридла” (1969) у обласци видавательней дїялносци, перши урядово контакти з Горнїцу, з Прешовчанями, цо отворело дзвери медзинародного сотруднїцтва и черанки делегацийох и ансамблех (УНТ и ПУНА). До тей фази спада и врацанє Петра Ризнича Дядї на театралну роботу до Керестура. Вон пририхтованя за свою остатню представу („На дну”) окончовал у просторийох „Руского слова”. По його шмерци идейни и органи-

* Виходженє прєрвала директорка Наталия [Дудаш] кед сом до юнскогo числа [2000. року] уключел и интервю у хторим толкуєм прецо сом єй врацел Награду за животне дїло у „Руским слове”. (Заувага Дюри Папгаргая)

КУЛТ: “Руске слово” и завод за учебници и наставни средства з Београду видали вашо избрани твори. У таким сущним периодзе за издавательство то заш лем значна подія, чи не?

Цо повесц о перспективи? У тот долаток ушорюем з радосцу. Ждам му дугтоки и красни живот. А кеди придзе його, “Невола-на” то не будзе завиншип одо мене. Особне бим жадал же би тот до-латок бул богатши, змистовнейши, рижнороднейши. Значи, не цалком сом задовольни з поспигнутим. Видзим и знам як мож и лепше и иншак. Але, найменей дзешец писателе одбили сотрудзо-вац з “КУЛТ-ом”, як и зоз цалим “Руским словом”. При шицких причина една иста, але най ю кажде з нix толкуе сам. Едно знам: без нix наш чечуци литературни живот барз охудобени.

Знам, не лем я. Але “пані Неволана” була швидша од наших жа-радн “КУЛТ”. З його прилогами сом ше особне пешел. И, кельо дзи иншим, тот долаток “пренашот” интересантног творителя Андрия Гузгера Биланского, хтори бул и перши ношитель На-ратури и култури у чаше випровадзая другог милениума. Ме-часц прилогах у ним можу буц значна карика за преучоване лите-мене допера тлас читачох, вон ше и чита и одклада, чува, бо добра “КУЛТ” ма иншакү физиономию, а з тим и улогу. Кельо до “Литературному слову”, цо и зробене.

— Особне сом велъки прихильник периодики. Вона найреал-нейше жвератко и збуваньох и досягох у обласцох хтори заступя. Але вона зна буц и мост за отримоване континуйтета у творчо-спи. Маме приклад “Литературного слова”. Воно порушане у ча-ше кед перша “Шветлосц” заташена и творене є як нашо наздава-не же часопис “Шветлосц” знова ожие. Кед ше поталь дошло, констатовали зме же попри часописа треба предлужити живот и

КУЛТ: Гоч 1997. року вишло лем едно число, ви, мож повесц, уж штварти рок ушорюеце долаток новинох “КУЛТ”. Яка його улога и перспектива?

и велъка пиха “Руского слова”. Книжку видруковану у чаше 1945–1969. Шицко то попри особней такой при шерцу” (1968), як и перша велъка награда за найлепшу того периоду спада и виходзене моей першей книжки поезиї “Ту, лектората, та катедри за руски язык и литературу. Конечно, до слова” правени плани за ожививоване рускей тимазиї, за сноване Фични роботники були Дядово глумци. У просторийох “Руского Театра “Дядя” рушели з “Руского слова”. Вели новинаре, та и гра-запинни пориви за сноване Драмского меморията, та и самого

тексти, углавним преложени зоз сербского языка, але було и тексти наших писательох яки доставани преїг конкурсох за драму хтори розписовала „Шветлосц”. У тей роботы сом мал подполну потримовку Редакцийного колегиума, бо часопис помагал твореню драмского репертоара при наших театралних колективох, а источашне стимуловал и прекладательну діялносц. Стимуловал збогацованє нашого языка.

Же би ше цо баржей подпомогла видавательна діялносц у часопису зме порушали едицию „Шветлосц”, так же перше твори виходзели у предлуженьох з числа на число, а по законченю ше додруковали и рамки и мали зме рочне єдну кніжку вецей. Так друковани Ковач, Е. Кочиш, Бошко Ивков, Нандор Гион, Юрай Тушяк, Витязослав Хронєц и други. Преїг дзешец таки наслови. Теди ше так могло, „Шветлосц” виходзела и шейсц числа до рока. За идеї було и средства и порозумєня. Терашня ситуація, благо поведзене, смутна. Єдно число рочне. И то зоз запожнєньом. То не мож коментаровац. То болі.

КУЛТ: Спомли сце смуток и боль. Тих дньох сце врацели Награду за животне діло у Установи. Прецо?

– Врацанє Награди за животне діло у Установи то мойо становиско, одвит руководительки Установи на повреду достоїнства утемєленого на вецей як трицєцрочней роботы у „Руским слове”. Список причинох обкеруйме з нагоди тей святочней хвильки. Повем лєм тельо: власне право на гришку сом вихасновал теди кед сом тоту награду приял, але сцем наглашиц же я не тримам же „Руске слово” може буц єдна особа, гоч є у функції руководителя. Акт врацаня, медзитим, будзе мац футуристични задаток указац чи Папгаргаї „институция традиції и константних вредносцох”, як го наволала составяч Антології русинскей поезії, чи зявєне хторе не пристало буц кулиса даяким чудним ремеслом. Кед уж не оможлівена дияложка фактура, треба на то патриц як на збуванє мойого розтерхованя. Але: збуло ше и не треба з того правиц спектакл. Живот чече далєй.

(За „КУЛТ” розгварку водзел Д. В.)

ОТВОРЕНЕ ПИСНО

УПРАВНОМУ ОДБОРУ НВУ „РУСКЕ СЛОВО”
ДИРЕКТОРОВИ НВУ „РУСКЕ СЛОВО”
РОБОТНОМУ КОЛЕКТИВУ НВУ „РУСКЕ СЛОВО”

Почитовани колегове и приятели,

Информуем вас же сом у року кед Установа котру я тримам за свою матичну означуе 55-рочніцу постоянна одлучел директоро-ви НВУ „Руске слово” Наталії Дудаш врациц *Награду за животне діло у Установи*, яку ми иста додзелела з нагоди 50-рочніци новинох „Руске слово”, як то на конкурсной дипломи записане.

Люштавосц дипломи як и факт же ше на ней находзи лем директорков подпис ми не завадзали прияц того припознанє, после длугошого ваганя, з намиру же сом годзен дійствовац на нову директорку, у чийм сом поставяню на тото место директно участво-вал, у напярме же би НВУ „Руске слово” було отворене за шицких Руснацох, а окреме же би ше дзвери тей установи отворели тим хтори тоту Установу роками творели, пре котрих вона и була длуги час жирячиско култури у руским народзе.

На нагваряне директорки приял сом ше буц член Управного одбору Установи, з цильом же бим мал окремну старосц о видавательней діялносци. Записніки зоз схадзкох шведкове же сом бул найактивнейши член Управного одбору. Попри председателю УО Ивана Седлака и член хтори за свойо участвоване на схадзкох не брал надополненє у пенєжней суми (300 дин.), але сом место того брал свойо кніжки, знаюци же ми хонорар по постоющим правилніку нігда не годзен буц виплацени.

На схадзки, трецей по шоре, УО (27. януара 1999) меновани сом за фахового совитніка роботней групи за доробок Правилніка о вонкашніх сотруднікох (бо сом на постояци мал пригварки на обачени аномалії у дзепоедних ставкох). У тей роботы сом онемождівени, бо ми не дате на увид видиц приклади з пракси. Причини можем лем предпоставиц, знаюци яки кніжки друковани у прешлим чаше.

На истей схадзки усвоєне мойо предкладане же би ше у 1999. року видруковала кніжка творох Михала Ковача з нагоди його 90. родзеного дня. Одлука по нешка не реализована.

На штвартей схадзки УО (26. фебруара 1999) прилапене предкладане же би ше неодлуга основал Совет за видавательну діялносц. Кед сом при першим розпатраню нового статута поставел питанє истого Совета, директорка мойо питанє окваліфіковала як дудранє, цо лем доказ же ей одвитуе таки стан яки тераз,

дзе вона о шицким одлучуе сама, керуюци не лем сугестіі, але и каждую контролу.

Шороване організаційней самоволі и список лукавствох котри далеко перфиднейши од меланхоличних ремеслох, а дзе спада и зменьоване Миколи М. Цапа з места редактора „Шветло-сци” и судзеня з роботнікама свойого колектива, лебо, поведзме, забуване на бувших директорох и редакторох з немалим стажом у „Руским слове”, шицко то за окремене розпатранє, як и список премахох у організації роботи.

На схадзку Управного одбору дзе анализована рочна работа и финансийни обрахунок сом ані не волани, ані по нешка не поинформовани цо на тей схадзки робене. А мал сом дзепоедни конструктивни питаня, зауваги и предкладаня.

Розпатраюци нови Статут, председатель Седлак наглашел же при членстве УО не будзе пременки, лем преширйованя. З боку дознавам же направени и пременки. Найвекша у тим же заменени од-носно зменени найискуснейши член (и найактивнейши) Дюра Папгаргаї. Причина очивисно у члену 18 нового Статута котри гвари же УО предклада Скупштини вибор и розришенє директора НВУ „Руске слово”. Тот поцаг директорки „Руского слова” и на ділу до-казуе же вона ше сама надредзуе Управному одбору, место, як то Статут регулує, же би запровадзовала одлуки УО до пракси. З огля-дом на факт же є уж досц давно не член роботного колектива НВУ „Руске слово”, цо длуго упарто крила од роботнікох, мац два ро-ботни места заш лем превелька розкош за ей крегки способносци. Окреме у условийох кед дзепоедни людзе оставаю без роботи.

Право на гришку не оправдує ані мою шмелосц же сом бул так повесц єдини у колективе котри гласал за ей поставяне за ди-ректора. Пременки були потребни, а друга ше пременка не на-кладала. Програмски обецунки, медзитим, швидко преросли до велького недовирія. Як редакторови культурного додатку вельке число писательох одказало ми сотрудніцтво док на чолє видава-тельней хижи Наталия Дудаш.

„Руске слово” за мнє не Наталия Дудаш. Рижни ей ремесла од неслуханьох по прислухованя останю прикмета ей характера. Руснаци уж барз добре знаю и познаю Наталию Дудаш.

Я ей жадам успишну литературну будучносц. Най цо частей-ше чита свою власну писню „Пире, пире до праху”, але як талан-товани статиста най ше зохаби диригентскей палічки там дзе ю хор не жада.

Награду за животне діло у Установи врацам ей з окременим задовольством и вельким розтерхованьом же конечно будзем з другого боку од ей лукавствох.

Нови Сад, 5. май 2000.

Дюра Папгаргаї

ВИДЗЕНЄ З БЛІЗКА

Як человек збера роки, так му швет постава место у хторим му вше баржей хибя тоти цо участвовали у формованю його живота. Як знаки коло драги, цо би повед Андрич, стоя тоти особи котри нам дакеди були драгокази, дакеди места оддиху, дакеди подпорка кед зме були вистати або несигурни, а дакеди су ошмихнути облаки през котри патрима на швет як през калеидоскоп – през шветла з котрима ошвицую нашо животи шицко якеш фаребне, иншаке, обещуюце. Гоч хтора особа котра твори наш живот кед видзе з нього, окреме кед тото виходзене конечно, охаби за собу чувство празніни, чувство же зме постали худобнейши. Як преходзи час, так нам яснейше же од того яки и кельо шлїди хтори у нас охабела каждая з тих особох хтори нам хибя, приповедка о богатству дарованя человек човекови, котре нїяке друге богатство не може надополнїц.

Особа за котру прешвечлїво можем повесц же мала значни уплїв на змист мойого живота бул поета, новинар, режисер, глумец, креативни и порушуюци діяч у рускей култури – Дюра Папгаргаї. Його животни круг заварти и до нього вецей нїч не мож уписац. Злегую ше памятки, з дробнїцох ше склада мозаїк котри дава слику того цо як особа з нього остало. Застановене формоване медзисобного одношеня и закончена приповедка о медзисобних уплївох котри у тим процесу необкеруюци.

Дюра Папгаргаї записани до линийох моей животней драги и тото не мож висцерац, ані пременїц. Тота, моя драга ище дзешка у вчасней младосци рушела у напярме по котрим ше даскельо роки рушала и животна драга Дюри Папгаргая. Було то з часци прето же нам обидвоім Руски Керестур родне месте, а з часци же нам интересованя були подобни. Мойо интересоване ме єдного дня одведло на якуш святочну академию, на котрей вон рецитовал свою поезию. Були то познати слова, а иншака поезия. Бул то якишик богатши и интензивнейши мацерински язык, була то иншака, якош универзалнейша литература од тей яку сом дотеди читала у теди скромних и ридких руских виданьох. Хто зна, можебуц то була єдна з тих подїйох котри у мнє активовали порив же бим направела перши крочаї так же ше мойо мено нашло на бокох перших числох „Литературного слова”. Ствари ше почали швидко, по нешка препо-

знатлівей логіки одвивац, о кратки час сом видзела практично як ше тот подлісток прави, його редактор Дюра Папгаргаї ме почал тримац за сотрудніка. Тото сом порозумела як обовязку же бим то и була. Цо частейше, цо лепше, цо поряднейше...

Лем цо сом похопела же сом занята у „Руским слове”, а пришла преслава 20-рочніци тей нашей ище вше барз важней націоналней институції. У програми преслави нашло ше места и за перши руски Митинг поезії и музики младих. Так праве: и музики! Як організатор тей манифестації, Дюра Папгаргаї, на тим окреме ище роками, покля ше у рамикох „Червеной ружи” Митинг отримовал – инсистовал. Як цо за тот рускословски инсистовал же би ше на нього поволали шицки руски поетове, за котри ше раховало же су значни – а медзи німа, озда праве по його одлуки и я як наймладша.

На таке указованє чесци як бим вецка не пристала кончиц шицко цо ми дате як задаток: вжала до дому гостинску, Ангелу Прокопову, и ношела черепчки з квецом цо були пошоровани на гарадичох у Доме култури дзе були квартилі, з допущеньом тих газдиньох, же би тото квеце украсело бину на хторей зме наступели, и джунела з тима за хторих сом була задлужена буц домашня покля сом их не випровадзела на автобус кед одходзели... Припатрала сом ше як з манифестації настава традиция, як ше полні и настава вше богатше „Литературне слово”. И несвидомо, крадла сом ремесло. Теди ше ми ані не шніло же го будзем окончовац: почала сом то робиц праве теди кед исти редактор видзел же можем. Його була идея най то робиме тройо, а вец му постало ясне же одвичательносц за таку роботу муши мац едно мено. А кед вирекнул мойо мено, о тим ше вецей не дискутовало. Мала сом безчислени нагоди видзиц як ше о його предкладаньох на веліх схадзкох и консултацийох котри ше дотикали нашей култури – не дискутовало, лем углавним, прилапйовало.

Так було и кед режирал: була сом Султана у *Злей жени*. Не дал нам импровизовац же бизме не вошли до ситуациї, як вон гварел, „направиц валалску представу”. Видзела сом як дисциплиновано шлідзи Дядьово упутства кед исти режирал *На дну*. И знова учела, не тельо як ше дацо роби, але баржей як ше гу роботи приступа з найвекшу озбильносцу и одвичательносцу. З тим до нас, цо зме го шлідзели, улївал самодовириє, та кед вон указал на мене же можем режирац з младежску групу – я режировала. До остатніх дньох ми кеди-некеди препоминал же бим то требала частейше робиц. Углавним, на його предкладаня сом приставала: кед вон верел же я то можем – я могла. А понеже ме уруцел до ру-

скей писательскей орбити, вец було природне же и кед бим барз не була рада, на його вимогу, приношела сом нови писні за „Шветлосц”. Як и за першу збирку поезії, у по його задумки основаней едиції першей кніжки.

До його канцеларії заходзели шицки: и афирмовани, и тоти цо ше афирмованю лем наздавали. А и шицки цо сцели дакус „мудрей бешеди” на актуални теми, або лем вичерац думанє. Дзекеди випатрало же дакого не дочекує найширше, мал тоту дистанцу котра наганяла каждого меней искусного же би превипитал и свой наступ и свойо праве место у култури и литератури. Кажди рукопис дзечне прилапел, а зауваги давал концизно, оштро и – точно. Поведзме: коло єдней моєй писні з його руку написане „стихобутнованє”. За остатню кніжку, добре, але остатня часц була непотребна. Верим же то було случай и з другима, а не паметам же бим од дакого чула же не пристава сотрудзовац з Папгаргайом як редактором, же ше не склада дацо свойо обявиц так як исти редактор од нього вимага. Якош ше прилапйовало як цошка цо розумліве прилапйовац каждую його пригварку, з прешвеченьом же то роби, правда, з особного угла патрєня, але пре глібоке прешвечєнє же то роби прето же є на месце з хторого ше муши старац же бизме достали цо квалитетнейшу литературу, часопис, кніжки. Кед ше наисце не складал з дачим, вон то и гварел, приставал и на полемики, але його полемики нігда не бурйови, демонстративни. Окреме не таки же би особно уніжовали того з ким полемизує. Гумор, иронию и даяки франтовлїви вирази хасновал теди кед ше робело о младих же би ше млади, неискусни, несигурни не почувствовали же су з тим дисквалификовани. Оштрину и чежши пригварки охабял за тих цо би ше могли з нїм прец на истей ровні, значи тих котри тримал же су єднак компетентни, одвичательни. Дзекеди у його текстох було вецей оштрини и процивни думаня и аргументи котри ище як знал спротивйовац у диялогах, або на урядових сходах. Було цошка допатрєне у тих його спротивйованьох, цошка цо сообщовал якош паньски, з одмераним гласом. Кед нескладанє було векше, його гести и тон виражованя бул стриманши. Пробовал вицерпиц нескладанє, амортизовац го зоз иронию хтора дакеди заболєла баржей як директно до оч поведзєне. У тандему зоз Соцкийом творел рускословски водоскок языкових каламбурох, непревозидзєних гуморно викривєних прилапєних калкох у нашим языку, окреме зоз сербского. Його гуморну ноту, чийо жаделко найчастєйше обрацал на себе, чувствительни пречитовали як власни потрафєня, але директни аргументи за то то Папгаргаї успишно скривал. З вельку самодисциплину тримал

уровень каждой дискусії, каждого вешеля, чийо жренко найчашейше праве вон бул, так же би других стимуловал а сам остал ніби у циню. Ніхто го не запаметал же би преднячел у галайку, випиваню погарикох, шпиваню, и, сохранны боже, простоти и вулгарности. Таке тримане уплівовало и на других, та його присуство и другим не допущовало преїгмирни афектації.

Чувац ше од преїгмирней отворености у словах, гестах и виражованя, можебуц и не вше автоматски значи и допатреносц власней интими, можебуц то одкрива страх од превелького одкриваня, од велькеї блізкости, интимизованя. То гутори же Папгаргаї бул человек свидоми своїх слабосцох, та их сцел мац под контролю же би не остал оголени пред другима – ранїви. Власну интиму чувал за свою литературу, бо литература тота чаривна зависа хтора нас одвоює од маси, дзе себе можеме допущиц же би нас литературна подоба реализовала так як себе то у живоце не допущуєме. У сущности, велї писателе то робя, а лем найлєпши успешни психични травестити, свойо праве „я” скрию до виконструованей ситуациї – до неспрепознаваня. Скрити за видуманима судьбама карми тоту вше гладну жвирину – самодовириє.

Одкруца ми ше у паметаню филм з даскелїх манифестацийох чи явних афирмацийох Папгаргая яки були части остатні роки, праве пре ювелей котри вон и ми нїм означовали. Постава ми видлїви факт же ше вон наисце свой и автентични чувствовал лем у рускеї култури. То видно з того як ше справовал гу власному афирмованю з вонка рускеї култури. Коло телїх младих цо як окремени успех тримаю же им дахто дагдзе обяви по сербски, чи хто зна на яким другим язика, вон чекал най му то други сами понукню. Факт же кед би не було награди Дружтва писательох Войводини, вон би вообщє не обявел кнїжку по сербски и так ше конечно вичерпнейше одкрил ширшей явности, вимерал свой габарит на ширшим простору од того на котрим так прешвечлїво доминовал. А факт же му кнїжка праве так вишла видно було и познейше, а окреме на промоції истей. Його щєсце було видлїве окреме на промоції кнїжки його поезиї по англійски. Не сцел напущиц сигурносц руснацкогo закрица, аж ані пре даяку афирмативну функцию, як наприклад, кед не приставал розтаргнуц з „Руским словом” (читай: руснацтвом!) кед є поставени за директора Драма до Сербского народного театру. Спокуса опробовац ше була моцна, але безпечносц кридла мацеринского язика було того чого ше не шмел а вєц и не сцел одрекнуц.

Папгаргаї бул прикрити забавяч, але у тим найпрефинєншим смислу. Треба лем приволац до паметаня його схопносц зоз озна-

чованя своїх успіхох и ювілейох направиц націоналну культурну подію (спомнути промоції, преслава 70 рокох живота). Щиро поведзене, вони то наисце и були (озда и буду!) Його особна афирмация источасно и націонална. Але ест ту и цошка цо би вредно було вианализовац кед ше прави Папгаргайов особни портрет. Поведзме, ест ту цошка цо пахне на замену тезох: приємнейше му було позберац людзох котри ше буду з нїм радовац, як чекац же би му вони поєдинечно приходзели з винчованками и „приводзели го до неприємности”, банализованя збуваня. Вельку святочности на його чесц у Керестуре „спущел” з тим же важнейше же ше будземе дружиц як того шороване прецо славиме. Мала сом нагоду радовац ше з нїм кед сом видзела кельо лем радосци чувствовал кед є преглашовани за особу котра заслужела окремну націоналну пензию. Було барз видліве же радосц не була на материялней основи але на чувству же спада гу вибраним. Тоту радосц жадал дзеліц зоз шицкими за котрих тримал же су му блізки. А вон мал необично развити талант нагадац хто з тих цо му винчовали наисце тримал же за окремне припознане йому и припознане цалей рускей литературы. Кед му интуиция потвердзела тото – тото умножовало його радосц. Не мож у тей хвильки не ламентовац над тим же нам нерозумліви и непохопліви бависка судьби не допустили му дакус длузей уживац у ней!

Аж и то бул Дюра. Хтошка хто жада, а не дате му дацо прежиц з полным газом! Як кед би и судьба читала його одбиване каждей неодмераности.

Не можем повесц же сом була интимни и найблізши приятель Дюри Папгаргая. Я го тримала з бліска як человека спрам котрого сом знала буц вецейраз аж и некритична, та сом знала пристац и на дацо цо би ми иншак на розум не спадло зробиц по власней идеї. Причина тому озда факт же у моїм дозреваню як особи було так и моя подсвидомосц виroyтно зазначела же вон спада гу особом котри маю гаризму предняка, котри задлужени знац у общим интересу распоредзиц націонални потенцияли. Толкуем то з веліма цудзима искусствами: стари китайски тексти о успишним владаню твердза же народни предняк не муши буц наймудрейши и найсхопнейши, але ше може витвориц и буц на хасен свойому народу вельо вецей од того цо ма таланту и моци а не зна коло себе позберац и мобилизовац цо вецей таких сотруднікох котри у своїм фаху найлепши яки може найсц. У модерней теорії ше то гвари: хто зна поставиц правого человека на праве место. Же Дюра Папгаргаї мал такого таланту шведочи тото же за нїм остали велі у його инспирації здумани и по його упутству реализовани

проекти у нашей культурі котри постали, а даєдни и далей нероздвоююча руска культурна традиція. Особне сом ухотдела до його проектах як до власного прешвеченя, а шведок сом же то робели и велі други, и щиро поведзене, вельо койцо би не було зробене кед би не було так. Бланко довириє кельо може бешедовац о слабосцох шлідбенікох, тельо потвердзує моц спричинователя довирия. Озда то и прето же тото довириє найчастейше доставало аргументи котри потвердзели його оправданосц.

Кед уж бешедуєм щиро, вец шлідзаци думку о його „моци прешвечованя”, мушим припознац же сом интимно якош вше пред нїм чувствовала же є особа з котру ше було лепше складац як нескладац. Його рафированосц не допущовала же би себе дозволел одреаговац на евентуалне одбиване на способ же би то даяк здабало на уцену. Не, то би го понїжовало кед би видзел же на таки способ дакого нагнал най премені становиско, але, як сом уж гварела, озда прето же бул человек котри барз добре читал других знал тото цо вичитал у одсудней хвильки вихасновйовац. Знал комбиновац дзекеди и незлучни прикмети тих з котрима сцел витвориц свойо задумки, праве прето же верел же циль оправдує средство. А циль вше бул дзвигац латку – як би то спортисти поведли. Мирел ше кед дахто упарто одбивал прилапиц його прешвечене, але кеди-теди ше указало же му тото запаметане.

Будзем о нїм вше думац як о приятельови, а приятельох ше вибера пре тото цо од нїх примаш, и чесно их прилапйовац таки яки су. А Дюру сом тримала за приятеля. Не обчековала сом же зо мну подзелі свойо интими, не дзелела анї я з нїм свойо, але сом мала хвильки у котрих зме черали думанє и о меней общих питаньох. И о тих цо нї на яки способ не спадаю до обласци хтора нас вязала: литература, культура, дружтвени живот и то вше Руснацох. Тото же ми вон о своєй интими не гуторел скоро нїгда, то ми не заваждало. Остали зме на одношеньох: вон старши я младша, о чим шведочи и тото же сом му по конец двоєла. Тото „Ви” мне бул знак його покровительства, дистанци генерацийох, медзисобного почитованя, мойого чествованя його искусства, а мала сом упечаток же му так и одвитовало. Анї раз не препомнул же би сом му престала двоїц, гоч сом видзела же и з даєдними младшими одо мне знал буц на ти. Єдноставно, и мене не хибело таке виражоване блїзкосци. Але, видзим, уж ми хибі тото цо сом недефиновано, але якош континуовано мала, а цо ше праве у тим ословйованю Дюри Папгаргая зоз „Ви” находзело.

Можебуц ме влапело тото Гемингвейово: нїгда ше не питай за ким дзвони дзвоня, вони вше дзвоня за тобу!

САМ ТВОРИЦ И ОМОЖЛІВИЦ И ДРУГИМ ЖЕ БИ ТВОРЕЛИ

Кед Дюра Папгаргаї обявел свою першу писню *Я тоту жем любим* (новини „Руске слово”, 1956), руска литература, зоз словами и числом, мала, спрам податкох Миколи М. Цапа, дваец два (22) наслови (М. Врабель: *Русскій соловей*, Унгар, 1890; І. Франко: *Апокрифи і легенди з українських рукописів*, т. II, Львів, 1899; В. Гнатюк: *Пісні Бач-Бодрогського комітату*, Львів, 1900; В. Гнатюк: *Угроруські духовні вірші*, Львів, 1902; І. Франко: *Апокрифи і легенди з українських рукописів*, т. III, Львів, 1902; Г. Костельник: *З мойого валала*, Жовква, 1904; І. Франко: *Апокрифи і легенди з українських рукописів*, т. IV, Лівів, 1906; В. Гнатюк: *Казки з Бачки*, Львів, 1910; В. Гнатюк: *Байки, легенди, істор. перекази, новелі, анекдоти – з Бачки*, Львів, 1911; Г. Костельник: *Єфтайова дзивка*, Руски Керестур, 1924; Д. Биндас-О. Костельник: *Южнославянських Русинох народни писні*, Руски Керестур, 1927; Я. Фейса: *Пупче (Пипинє)*, Руски Керестур, 1929; *Руско-українски алманах бачванско-сримских писательох*, Руски Керестур, 1936; С. Саламон: *Нашим дзецом*, Загреб, 1936; *Коляди або писні на рождество Христово*, Руски Керестур, 1937; Я. Фейса: *Мижов сон*, Руски Керестур, 1938; Я. Хромиш: *Квиток младосци*, Нови Сад, 1939; М. Ковач: *На швитаню*, Руски Керестур, 1953; О. Тимко: *Наша писня I*, Руски Керестур, 1953; Й. Кочиш: *Вона невиновата*, Руски Керестур, 1954; О. Тимко: *Наша писня II*, Руски Керестур, 1954; О. Тимко: *Наша писня III*, Руски Керестур, 1954).

Муши ше спомнуц, медзитим, же од 1921. року РНПД издава Руски календари, котри мали обсяг коло 14 табаки (224 боки), а друковани 20 рочніки у котрих вецей як половку заберала поезия, проза, драма, мудри виреченя, присловки, литературна критика. Од 1924. року РНПД друкує и своєю тижньово новини под назву „Руски новини”, котри тиж так друковали и уметніцку литературу, и дзедински часопис „Наша заградка”. Не шме ше занедзбац и доприношенє писаному рускому слову виданьох котри видавал

КПСЮР (Культурно-просвітний союз югославянських Русинів), як і періодика котру об'являвала та руска асоціація, насамперед „Календари – Заря” і тижньово новини „Русска заря”.

Після Другої світової війни (май 1945. року) видавельна діяльність на руській мові пропонується. Друкується тижньово новини „Руське слово” (з 1945. року), місячний часопис за дзєци „Піонерська заграда”, календари і даскельо переклади з сербсько-хорватського, а 1952. року починає виходити наш перший часопис за літературу і культуру на руській мові „Світло” (до 1954. року вийшли 12 чисел). Коло часописа, попри уже старших письменників, почалося зібрати і одне число молодих письменників (Штефан Чакан, Микола М. Кочиш, Оскар Кочиш, Василь Мудри, Микола Скубан, Янко Сабодош, Йовген Чакан, Мирон Колошняї, Мирон Будинський, Гелена Гафич (Стойков), Любка Будинський (Фалц), Михайло Горняк і інші). Головний і відповідальний редактор часописа був Дюра Варга, котрий концепційно часопис задумав не тільки як місячник досягів з області літератури і культури, але котрий би був і жвератко досягів у музичній і художній умітності, як і області вкупній духовній культурі руської національної спільноти у Югославії. Три роки, 12 чисел часописа, представляло у тижневій формі дуже мале початне культурне багатство, патрати на культуру у її ширшому контексті.

Дванадцять років пізніше часопис „Світло” знову з'являється як слункова міфологічна птах Фенікс, котра з своїм світлом ошвицела наш духовний простір і, голем нам так презентоване, сама себе спалила на вогніску, котрий сама приготувала, же би з гару, котрий потім тлєв роками, знову розбудувала підмладзена і зміцнена пропонує свою місію.

Нова „Світло” з 1966. року носить рік IV, октябрь, число 1. Наша культура переходить після дванадцятирічної паузи як кед би з неї нічого не було, і пропонує далі, намагаючись знову пошвидшити кроками здогонити інші національні спільноти, котрий не мали „чеса” горити у самоспальованню.

Редакційний комітет, у складі Дюра Варга, Микола Кочиш, Дюра Папгаргаї, Мирослав Стрибер і Іван Терлюк, охоче переглядав історію культури, а звертався до майбутнього. У ній шукав задоволення за страчені часи. Русько-українська культурна еліта мала б дуже малі шанси виборити зовсім надоповнені члени після дванадцятирічного періоду культурної роботи, оцінюючи же природу втрат така же надоповнити страчене може, заш тільки, тільки русько-українська культурна еліта, і же традиції мови у винаходженні винуватця, значить традиції драгоцінний час з невідомим виходом.

Редакторство „Шветлосци” на тот завод зверене младому культурному роботнікови, поетови Дюрови Папгаргайови, а о язичней чистоти текстох у часопису старосц водзел Микола М. Кочиш.

У першим чишле „Шветлосци” другого воходзеня Дюра Папгаргаї написал уводну статью под насловом *Над видокругами моста дванацрочних литературних намаганьох*. Вон у ней пише:

„Як свидоцтво и фундамент нового литературного розмаху югославянских Руснацох-Українцох три рочніки ‚Шветлосци‘ (1952, 1953. и 1954) забераю визначне место у ланцу повойнових литературних и культурних намаганьох народносци хтора ше так свидомо и ришительно 1952. року опредзелела за явну трибину факти часописа, за хторим ше у длугорочним нароснуцу наших потребох зявйовали крочаї ширшого афирмованя, хтори тиж иницировали народзене часописа. (...)”

(Шветлосц, 1966, IV, ч. 1, б. 3)

Понеже указал на резултати котри за собу охабел период першого виходзеня часопису „Шветлосц”, Дюра Папгаргаї констатуе:

„Культурних и дружтвених роботнікох, окреме правдивих ентузиястох и будовательох нашей литературы и уметносци 1955. рок не обрадовал. ‚Шветлосц‘ ше вецей не зявела. Вельки надїи и жаданя ше зоз иштвартим числом 1954. року загашели. Причини и субективного и обективного характера спричинели слутосц єдного шмелого розмаху, хтори з трома рочніками остал у нашей литературы як свидоцтво, фундамент, але источасно и озбильне опомнуце.”

(Исте, б. 5)

Дюра Папгаргаї потим указал на дванацрочни период стагнації и у вязи з тим написал:

„Явни коментари о причинох гашеня ‚Шветлосци‘ були ридки. Як друковане слово зявел ше аж у новембру мешацу 1955. року напис Штефана Гудака, хтори пробовал самокритично пренайсц правдиви причини сцераня ‚Шветлосци‘ з нашого культурного горизонта. Вон замерковал: ‚Ми, котри не знаме же з якими ше почежкосцами стретали видавателе часопису, котри зме лем за тунї пенеж купели готову ствар, не роздумуєме вельо о почежкосцох: фінанцийских лебо недостатку материялу. ‚Шветлосц‘ престала виходзиц, мушело ше претаргнуц... Але ше поставя вопрос же чи ми

у валалох дали шицко од себе же би наш часопис воиол глібше до народу. Наш народ любі читац – тото факт. Особліво у чаше длу-гих вечарох лем му треба дац кніжку. Наша задача же бизме му оможлівели же би читал, а нашо слово му найблізше, найпохоплівше, а о тематики же бизме ані не бешедовали. Значи, цо на ствари зоз того виходзи, и ми котри робиме по наших валалох, зношиме добру часц вини за утарговане видаваня ‚Шветлосци‘... И на концу часопис загаснул пре рижни причини. Складам ше з тим, але ше не складам же и наша кніжовна творчосц загасла. Верим же людзе котри писали до ‚Шветлосци‘ пишу и далей, але за мнє, за нас тото исте таке, як да ані не пишу, бо їх роботи не можеме читац, не маме дзе.’”

(Исте, б. 5)

Я того, 1965. року бул управитель Основней школи у Петровцох. Школа мала осем класи и коло 240 школярох. Намагал сом ше обезпечиц фахови наставни кадер, а за то були потребни кварталі бо Петровци не мали вибудовани кварталі за просвитних роботнікох. Лем пред пар роками зме уведли струю до валалу. Школа не мала телефон, машинку за писанє, наставни средства, физкультурну салу, ані школски будинок, котри будовани пред Першу шветову войну за потреби тедишнього основного образования – штири класи порядней школи и два класи додатного образования по наставним плане и програми предвидзеной за наставу у тих класох раз тижньово – не одвитовал полней осемрочней основней школи, котра требала одменіц дакедишню нізшу гимназию, яка у Руским Керестуре уж робела од фебруара 1945. року. Од Петровцох, як найчисленшого руского валалу зоз векшинским руско-українским жительством, обчековало ше же будзе пестовац и руски язык и руску и українску культуру на тим подручу. У месце успишно робело Културно-просвитне дружтво „Яким Гарди”, у значней мири у нїм була розвита робота на полю пестованя инструменталней и вокалней музики, танєчней култури, а тиж так и театрална діялносц. Ми отримовали цесни вязи зоз културнима роботніками у Бачкей – Руским Керестуре и Новим Садзе, медзитим, комуникації медзи нами були барз очежани. Комуниковало ше преїг писмох. Наводзим тоти чежкосци же би ше похопело же у тедишнім чаше за нас Руски Керестур бул вельо, вельо далей як нешка, кед постої телефон, мобилна телефонска вяза, компютери, авта. Пойсц до Керестура у тедишні час була права авантура.

Так з того часу сом зачувал писмо Дюри Папгаргая, котри робел у „Руским слове”, а новини ше ище друковало у Руским Керестуре. Вон ми пише писмо (написане є на машинки з латинку):

Ruski Kerestur, 23. II 1965.

Doroĥa Viro i Štefan

Prijal som Štefanovu robotu o Čerfi (priповедка Владимира Костелника „Черфа“ обявена у „Литературним слове“ – заув. Ш. Г.). Dosc je dobra, alje dumam že trebala buc šljebodnjejša, okreme hevto o pisnji „Osec i sin“ (слово о писні Михайла Ковача под исту назву – заув. Ш. Г.). Vidzi še mi že trebala buc konkretnjejša, bo še na samu pisnju doc malo odoši. Vecej še odoši na apatiju u našej knjižovnosci, jak konkretno na samu knjižku...

Modljim Viru da mi co skorej pošlje jej sliku, a hoč i vi Štefanje, da nje objavjujeme znova istu. Ljem modljim co skorej.

*Prince pozdrav od
Djuru*

Prebačce že som taki kratki, alje tam veljo roboti kolo rihtanja novoho čisla.

Зоз писма ше видзи же ме Дюра Папгаргаї ангажовал писац прикази литературних роботох друкованих у „Литературним слове“. Я теди позарядово уписал Общу и теорию литератури на Филологийним факултету у Београду.

* * *

Ruski Kerestur, 13. XII 1966.

Dorohi Štefanje!

Za iduce Literaturne slovo scem dac fragmenti z tvojoĥo referatu htori ši čital u Petrovcoĥ. Dakus skracim citati pisnjoh i pripovedkoh a poviberam definiciji. To budze uvodna robota na naslovnim boku i precahnje še išče i na druhi boki.

Modljim Ce pošlji mi toti pisnji Ljubki Budinskovej (Фалц – заув. Ш. Г.) co ši mi obecal. Potrebni su mi. Mož ih objavic, a to čkoda da tak lježa.

Co Miroslav čeka? Obecal mi že pošlje materiju, a jej njet. Čom i jom nje stalo do toho že bi še co skorej drukovala knjižka pisnjoh joho oca. (Слово о пририхтованьох до друку писньох Митра Надя, котри умар у фебруару 1966. року. Мирослав, стредні син Митра Надя, наставнік математики и физики, котри у тим чаше робел у петровскей основней школи – заув. Ш. Г.) Zna von že še sredstva hodni zahašic? Pozdrav ho, ked nje može toto zrobic naj mi pošlje rukopisi. Ozda ma teljo dovirija do mnje že ja budzem znac co za objavjovanie a co nje!

Čekam odvit. Tiž Tvojo roboti, a i Ljubkovo pisnji. Gajdamak idze do Kalendara – perša čas. Druha budze u Literaturnim. (Болд – Ш. Г.)
Prim ščiri pozdravi.

Djura Papharhaji

(У „Руским слове” були обезпечени средства за друковане кніжки поезії Митра Надя, чий рукопис требал пририхтац його син Мирослав. Понеже Мирослав не бул схопни за тоту роботу, Дюра Папгаргаї пририхтал рукопис и кніжка друкована постгумно 1967. року, под назву *Бакарни дзвон за Дунайом.*)

З того писма ше видзи же Дюра Папгаргаї анимируе и мнє и вимага писні Любки Фалцовой, теди Будинсковей. Кед слово о Гайдамакови, роби ше о циклусу приповедкох, котри сом обявйовал у „Литературним слове” и Календарох под назву *Гайдамаки*, наприклад: *Гайдамак ше мал чесц народзиц, Гайдамак мено достал...*

Дюра Папгаргаї попри непреривних контактох з особами з обласци култури и литературы, бул и инициатор и организатор схадзкох з целью унапредзованя видавательней діялносци. Зачувал сом у своєї архиви єдну поволанку (поволанка друкована на машинки котра уж мала руску кирилку – заув. Ш. Г.):

НОВИНСКЕ ПРЕДПРИЯЦЕ
„РУСКЕ СЛОВО”
РУСКИ КЕРЕСТУР

ПОВОЛАНКА

Товаришови Штефан Гудак, Петровци

Поволусце ше же бисце присуствовали на схадзки найактивнейших сотруднікох часописа „Шветлосц” и комисийох за издаване ділох од капиталней вредносци. Схадзка ше отрима у Руским Керестуре внєдзелю 19. марца (1967. року) у просторийох Библиотеки з початком на 8 годз.

З оглядом же треба запровадзиц конкретни крочаї за роботу коло издаваня нашого правописа, словніка, граматики и прилогох за нашу историю, а тиж так и змоцніц сотрудніцтво зоз нашим часописом, надаваме ше же з вашим присуствованьом на тей схадзки вельо допомогнеце же би ше планиране наисце могло витвориц.

На тоту схадзку поволани и представителе Удруженя писательох Сербії з Београду, представителе Секції за Войводину з Нового Саду и представителе з Матици Сербскей. Вериме же то-

ла права авантюра. Так з того часу сом зачував писмо Люри Лангарая, котри робел у „Руским слове“, а новини ще ище дружковало у Руским Ке-рестуре. Вон ми пише писмо (написане є на машинки з латинку):

Я того, 1965. року бул управитель Основней школи у Петров-пох. Школа мала осем класи и коло 240 школярох. Наматал сом ше обезпечити фахови наставни кадэр, а за то були потрібни квар-тели бо Петровци не мали вибудовани квартили за просвітних ро-ботнікох. Лем пред пар роками зме увели струю до валагу. Школа не мала телефон, машинку за писане, наставни средства, физкультурну салу, ані школки будинок, котри будовани пред Першу шветову войну за потреби тедишнього основного образо-ваня – штири класи порядней школи и два класи додатного обра-зованя по наставним плане и програми предвидзены за наставу у тих класох раз тижнєво – не одвиговал полней осмрочней основней школи, котра требага одменити дакедишню нїзшу гимна-зию, яка у Руским Керестуре уж робела од фебруара 1945. року. Од Петровцох, як найчисленшого руского валагу 303 векшин-ским руско-українским житєльством, обчєковало ше же будзе пе-стовати и руски язык и руску и украинску культуру на тим подручу. У месце успішно робело Культурно-просвітне дружтво „Яким Гари“, у значней мери у нїм була розвита робота на полю песто-ваня инструменталней и вокалней музики, танєчней культури, а тиж так и театрална діялносц. Ми отримовали песни вязи 303 культурнима роботніками у Бачкей – Руским Керестуре и Новим Садзе, мелзитим, комуникациї мелзи нами були барз очєжани. Комуниковало ше преїт писмох. Наводзим тоти чєжкосци же би ше похопело же у тедишнім чаше за нас Руски Керестур бул ве-льо, вельо далей як нешка, кед постой телефон, мобилна телефон-ска вяза, компютери, авта. Поїси до Керестура у тедишнї час бу-

(Исте, б. 5)

у валагох даги тичко од себе же бу наш часопис востал глїбше до народу. Наш народ луби читати – мото факт. Особливо у чаше длу-гих вєчарох лєм му треба даи книжку. Наша задача же бизме му можлївети же бу читал, а нато слово му найблїзше, найпохоплївше, а о тематїки же бизме ані не бєтєдовати. Значи, цо на ствари 303 того виходзи, и ми котри робимє по наших валагох, зношимє добру часц вини за утаргованє видаваня „Шветлосци“... И на концу часо-пис загаснул пре рускини причини. Складам ше з тим, але ше не скла-дам же и наша книжовна творчосц загасла. Верим же лодзе котри писали до „Шветлосци“ пишу и далей, але за мене, за нас мото цсте таке, як да ані не пишу, бо їх роботити не можеме читати, не мамє дзе...”

Čekam odvit. Tiž Tvojo roboti, a i Ljubkovo pisnji. Gajdamak idze do Kalendara – perša čas. Druha budze u Literaturnim. (Болд – Ш. Г.)
Prim ščiri pozdravi.

Djura Papharhaji

(У „Руским слове” були обезпечени средства за друковане кніжки поезії Митра Надя, чий рукопис требал пририхтац його син Мирослав. Понеже Мирослав не бул схопни за тоту роботу, Дюра Папгаргаї пририхтал рукопис и кніжка друкована постгумно 1967. року, под назву *Бакарни дзвон за Дунайом.*)

З того писма ше види же Дюра Папгаргаї анимируе и мнє и вимага писні Любки Фалцовой, теди Будинсковей. Кед слово о Гайдамакови, роби ше о циклусу приповедкох, котри сом обявйовал у „Литературним слове” и Календарох под назву *Гайдамаки*, наприклад: *Гайдамак ше мал чесц народзиц, Гайдамак мєно достал...*

Дюра Папгаргаї попри непреривних контактох з особами з обласци култури и литератури, бул и инициатор и организатор схадзкох з целью унапредзованя видавательней діялносци. Зачувал сом у своєй архиви єдну поволанку (поволанка друкована на машинки котра уж мала руску кирилку – заув. Ш. Г.):

НОВИНСКЕ ПРЕДПРИЯЦЕ
„РУСКЕ СЛОВО”
РУСКИ КЕРЕСТУР

ПОВОЛАНКА

Товаришови Штефан Гудак, Петровци

Поволусце ше же бисце присуствовали на схадзки найактивнейших сотруднікох часописа „Шветлосц” и комисийох за издаване ділох од капиталней вредносци. Схадзка ше отрима у Руским Керестуре внєдзелю 19. марца (1967. року) у просторийох Библиотеки з початком на 8 годз.

З оглядом же треба запровадзиц конкретни крочаї за роботу коло издаваня нашого правописа, словніка, граматики и прилогох за нашу историю, а тиж так и змоцніц сотрудніцтво зоз нашим часописом, надаваме ше же з вашим присуствованьом на тей схадзки вельо допомогнеце же би ше планиране наисце могло витвориц.

На тоту схадзку поволани и представителе Удруженя писательох Сербії з Београду, представителе Секції за Войводину з Нового Саду и представителе з Матици Сербскей. Вериме же то-

то заснїцке стретнуце будзе нагода же ше годно бешедовац и о крочайох хтори мож запровадзиц у виходзеню з узких рамикох дїялносци и ширшим афирмованю нашей литератури на югославянским плане.

Всоботу 18. марца, отрима ше литературно-музични вечар на хторим окрем београдских и новосадских писательох наступя и даскельо представителе нашей литератури.

Добре би було кед бисце до Руского Керестура пришли ище всоботу пополадню и присуствовали и на тей манифестації. Кед не маце у Керестуре дзе преноцовац, явце нам то з єдну карточку же бизме вам обезпечели ноцнїк.

Трошки путованя и перебуваня у Керестуре зноши Редакция.
Обчекуєме вас у Руским Керестуре.

Руски Керестур,
13. III 1967.

За „Руске слово”
Дюра Папгаргаї

(Зоз руку Дюра Папгаргаї дописал: „Порихтай дацо крадке за наступ!”)

* * *

И так, преїг 40 писма Дюри Папгаргая ше нашли у моєй архиви, котра наисце богата и виноши вецей стотки писма.

Роки преходза, а Дюра нас „на терену” оганя, дараз и „вицина”, як параст доброго коня, кед коч залеже, бо дармо будзеш вицинац гевтого цо не сце поцагнуц:

„Посилам ци на рецензию три длугоки приповедки Йовгена Кочиша... Латяк ми гварел же ше з тобу порадзел... Добре би було поробиц тото цо скорей... Рихтай дацо за Календар!” (1967. рок)

„Достал сом ‚Гайдамака’. Пойдзе до другого числа Литературного... Але ти мне давно обецал же дацо пошлеш за ‚Шветлосц’. Цо то и кеди на тото можем раховац?” (Май 1967)

„Дай тот твой приказ сримскей литератури и приказ моєй кнїжки...” (1968. рок)

„Зоз Др Дражком Реджепом, Мирославом Стрибером вибра ни ши до комисії хтора ма вибрац нашу найлепшу кнїжку од ошлебодзенья по 1969. рок. То значи, од ‚Одгукох з ровнїни’ по приповедки Йовгена Кочиша...” (30. август 1968)

У януаре 1969. року преходзим на роботу до Рускей редакції Радио Нового Саду. Дюра Папгаргаї уж главни и одвичательни редактор часописа за литературу, культуру и дружтвени питаня „Шветлосц” зоз биваньом у Новим Садзе. Нашо контакти части уж и прето же ше находзиме на вецей заедніцких роботох:

- у видавательней діялносци,
- у работи Аматерского руского театра „Дядя” (длугши час я бул секретар нашого Театра, а вон уметніцки руководитель),
- еден час вон бул глумец у моєй емисії *На габох музики и гумору*, а стретали зме ше и у драмских емисийох Радио Нового Саду,
- находзели зме ше тиж так и у програмних целох Фестивала культури „Червена ружа”, як и у вецей роботних целох Дружтва писательох Войводини.

Дюра Папгаргаї, тото можем повесц, по свою шмерц бул еден з ношительох нових идейних проєктох у культуры Руснацох на просторе Войводини, у Югославії и Сербії, и нет культурней обласци у котрей вон зоз безпостредним ангажманом, або индиректно, зоз идеями не дал свой допринос.

Бул бим нещири, кед бим не повед же исновали обласци у котрих зме по одредзених питаньох мали розлични становиска, и кажди бранел свойо видзєня и спознаня, медзитим, то нам не заваждало же бизме у обласцох у котрих зме мали исти становиска потримовали еден другого у работи. Тримал сом же ми, як єдному з найстарших культурних роботнікох, котри мал щєсца над’жиц свойого товариша и приятеля и випровадзиц го до вичносци, була длужносц обнародовац явносци тоти слова и подзековац му на сотрудніцтве.

И на концу, най заключим. Кед Дюра Папгаргаї пошол до пензії 1993. року, литература на руским язичу, спрам податкох Миколи М. Цапа, мала 226 авторски кнїжки на руским язичу, 29 кнїжки на сербским, 3 на словацким, 1 на румунским, 1 на украинским, 1 на словенским и 9 наслови литературней критики, цо виноши вкупно 270 наслови.

ЗАМІСТЬ ВІНКА НА МОГИЛУ ДЮРИ ПАПГАРГАЯ

(Спогади)

Моє знайомство з русинами Войводини припадає на середину 60-х років 20 ст. – на період моєї наукової аспірантури в Празі та Києві. Темою моєї кандидатської дисертації було життя і діяльність Володимира Гнатюка, який своєю експедицією в Бачку (та науковими працями, що їх написав на основі цієї експедиції) відкрив світові цю майже невідому етнічну групу українського народу. Першим я нав'язав стосунки з директором видавництва „Руске слово” Дюром Латяком, директором Видавництва шкільних підручників Дюром Варгою та найвизначнішим дослідником мови русинів Войводини Миколою Кочишем. Всі троє прибули на зустріч зі мною вже в червні 1966 року і додому поверталися з моїм подарунком: двома об'ємними „бачвано-руськими” книжками шеститомної праці В. Гнатюка „Етнографічні матеріали з Угорської Русі” (Львів, 1910, 1911) у Войводині зовсім невідомими. 62 казок цих двох томів увійшли в книжку „Народни приповедки бачваньских Русинох по етнографичних матеріалох В. Гнатюка” (Редактор Д. Латяк. Руски Керестур, 1967, 328 стор.) з моєю обширною вступною статтею (с. 7-69), яка вийшла теж окремою відбиткою.¹

Нас з'єднала „Шветлосц”

Дальшим діячем, з яким я нав'язав стосунки був Дюра Папгаргаї, якого в 1966 р. було іменовано головним редактором літературно-громадського часопису „Шветлосц”, відновленого після дванадцятирічної перерви. Мене нововідновлений журнал дуже заціка-

¹ Мушинка М.: Володимир Гнатюк – перший дослідник життя і народної культури русинів-українців Югославії. – Руський Керестур, 1967. – 62 с.

вив і я привітав його вихід рецензією в „Дуклі”². Число „Дуклі” з рецензією я вислав редакторові й 11 квітня 1967 р. одержав від нього листа, в якому він, між іншим писав: „*Найкрасше Вам дзекуем за красни слова нашому часопису, а тиж за окреми привит хтори сце мне особне послали. Рецензия хтору сце на наш часопис дали у „Дуклі” значи за нас вельке припознанє, а окреме нас радує факт же є друкована у часопису хтори виходзи у нашей дїдовцини. Я о Вас слухал од товариша Латяка, Сакача, Варги, Кочиша. Окреме ме радує шицко тото цо о нас пишеце у новинох хтори виходза у вашей жеми [...] Дзечне прилапюем шицки Вашио предкладаня за сотрудзованє у нашим часопису. Преписка Гнатюка и Костельника будзе окреме цикава ствар. Зробце цо у Вашей можлївосци. Наш часопис за таки роботи више найдзе достаточне место. Приказ Гуцовой кнїжки тиж може присц до огляду. Я ю пречитал и добра то ствар [...]. Я уж пречитал и Вашу роботу хтора ма буц друкована у Гнатюкових народних приповедкох [...]. Ваша работа вельо допомогне же би зме шицки вельо баржей упознали Гнатюка [...]. Мнє тота работа вельо похаснує понеже сом ришел преучовац Костельника хтори за нас ище у велім непознати. Я ше обрацел и його суприги Елеонори у Львове за помоц, а кажде добре слово и з вашого боку ми добре придзе [...]. Най ше Вам и я представим: я професор югославянскей литератури, а робим у „Руским слове” як редактор „Шветлосци” и „Литературного слова”. Од нового року водзим и видавательну дїялносц. Верим же сотруднїцтво медзи нами принсие велї хасновити резултати”.*

Такою була моя перша – заочна „зустріч” з Дюром Папгаргаєм.

Згідно з його замовленням я вислав йому всі статті. Статтю „Листування Г. Костельника з В. Гнатюком” Д. Папгаргаї в 3 числі „Шветлосці” опублікував на першому місці – в українському оригіналі з додатком дев’ятьох листів (1904-1909) знайдених мною в архівах Львова та моїми примітками до них³.

Українською літературною мовою він опублікував і мою рецензію на книжку М. Гуця „Сербо-хорватська народна пісня на Україні”⁴, рецензію на третій том „Наукового збірника Музею української культури в Свиднику”, присвяченого пам’яті В. Гнатюка, що вийшов під моєю редакцією⁵ та рецензію Д. Латяка на мою фольклорну антологію „З глибини віків” (Пряшів 1967)⁶.

² Мушинка М.: Шветлосц // Дукля. – 1967. – № 1. – С. 54-55.

³ Шветлосц 1967. – Ч. 3. – С. 161-177.

⁴ Мушинка М.: 273 свідчення про українсько-югославську дружбу // Шветлосц 1968. – Ч. 1. – С. 45-47.

⁵ Ігорчук П.: Багато дослідження до історії бачванських русинів-українців // Шветлосц 1968. – Ч. 1. – С. 41-43.

⁶ Латяк Д.: Помоц зберачом усней народней творчосци // Шветлосц 1967. – Ч. 4. – С. 283-284.

Після одержання „Листування” Г. Костельника Д. Папгаргаї в листі від 3 червня 1967 року писав мені: *„Попонаглям Вам явищ же сом нешка приял материял „ЛИСТУВАННЯ Г. КОСТЕЛЬНИКА З В. ГНАТЮКОМ”, вєдно з Вашим писемком и фотокопиами. Зрадовал сом ше же обецани материял сцигнул начас, так же зме годни треце число нашей „ШВЕТЛОСЦИ” видруковац ище у юнию мешацу [...]. Я Вам уж напредок дзекуєм за труд хтори сце уложели до тей драгоциней роботи хтора ма непреценету важносу за виучованє нашого велького Костельника. Ваша помоц нам допоможе же би ше його особа ище баржей ошветлєла. Тото потребне праве у тим чаше кед го ту єден „фаховец” почал явно критиковац же є квази науковец и обвиньовац и його и цалу його роботу. Розумлїве, таке становиско може мац лєм тот хто свойо не почитує и не люби [...]. Вельки би хасен бул за преучованє Костельника кед бисце написали и други роботи хтори предкладаце. Тема хтору предкладаце цалком прилаплїва. Робце на ней. Я ше лєм питам: як Вам тото шицко маме заплациц, як Вам ше маме оддлужиц за труд хтори укладаце же бисце нам на шицких можлївих польох помагали. У тей ситуації я Вам можем лєм щиро дзековац и обчековац же нас єдного дня нащивице у Югославїї”*.

Незважаючи на велику завантаженість, пов’язану із захистом кандидатської дисертації, педагогічною діяльністю у Пряшівському університеті, редагуванням „Наукового збірника Музею української культури в Свиднику” та іншими невідкладними справами, я вислав йому для „Шветлосці” дальшу працю – про чеського приятеля русинів Бачки *Франтішка Тихого*, який в 1927 р. їздив у Бачку записувати фольклор⁷. Його записи текстів і мелодії народних пісень руснаків Бачки і Сриму я опублікував на іншому місці⁸.

Перша зустріч

17 червня 1967 році я зустрівся з Д. Папгаргаєм особисто на XIII Святі пісні і танцю у Свиднику, для якого я підготував головну фольклорну програму *„З народної студєнки”*. Вона йому дуже сподобалася. В своєї рецензії на Свято, він між іншим, писав: *„У каждим случаю добре же того року Свидник нащивєло вєкше число представительох з Югославїї. Мали там цо видзиц и научиц, бо Свидник барз добра лекция як треба пєстовац и од забуца чувац свойо фолклорне благо”*⁹.

⁷ Мушинка М.: Франтішек Тіхий – вірний друг бачванських русинів-українців // Шветлосц 1968. – Ч. 2. – С. 161-168.

⁸ Tichý F.: Po stopách V. Hnat’uka v Bačce a Srěmu // Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. – Т. 3. – Пряшів, 1969. – С. 112-126.

⁹ Папгаргаї Д.: Чаривна вишивка українського фолклора // Шветлосц 1967. – Ч. 3. – С. 229.

Дюра Папгаргаї и Микола Мушинка

Після закінчення свята я запросив югославських гостей разом з чеським другом українців Франтішком Главачком до себе на вечерю. Був це незабутній вечір, „героем” якого став 92-річний Ф. Главачек, який шокував присутніх не лише бездоганим знанням сербської та української мов, але й особистою участю в сербському і русинському національному русі та особистим знайомством з великанами сербської та хорватської історії. Тут же вони запросили його на фестиваль „Червена ружа” і Ф. Главачек скористався цим запрошенням і наступного року приїхав до Югославії.

В 1968 р. Чехословаччина вступила на шлях радикальних політичних реформ, що увійшли в історію під назвою „Працька весна” або „Соціалізм з людським обличчям”. Була скасована цензура преси, радіо та телебачення, реабілітовано жертви комуністичних репресій, засновано нові політичні та громадські організації, спрощено подорожування за границю тощо. Саме тоді Чехословаччина готувалася до величавого відзначення 50-ліття заснування Чехословацької республіки – 28 жовтня 1918 року, яку комуністична ідеологія представляла крайнє негативно, як державу з владою буржуазії, що визискувала трудящих і багатіла на їх мозолях... На хвилях „Працької весни” в Чехії і Словаччині появилося сотні наукових праць з позитивною оцінкою періоду 1918-1939 років і критичного періоду 1948-1968 років. До переоцінки 50-річного періоду вирішила залучитися й українська інтелігенція Чехословаччини влаштуванням міжнародного наукового семінару, на якому передбачалося заснування Міжнародної асоціації

З ліва на право: Дюра Папгаргаї, Микола Мушинка, Дюра Латяк и Франтишек Главачек (Пряшов, юний 1968. року)

україністів (за зразком Міжнародної асоціації русистів, заснованої в Празі). Було створено підготовчий комітет семінару в складі: Юрій Бача – голова, Микола Мушинка – секретар, Орест Зілинський та Михайло Мольнар – члени. Як секретар, опрацював анкету про доцільність чи недоцільність міжнародної співпраці та окремої організації, яку було вислано кільком десяткам українців з різних країн світу. На анкету відповіло два десятки людей з кількох країн, між ними й Дюра Папгаргаї. Всі без винятку підтримали ідею створення Міжнародної асоціації українців. Їх відповіді ми повністю опублікували в „Бюлетені”, який одержали всі учасники семінару.

Міжнародний семінар „Розвиток україністики в соціалістичних країнах” відбувся у Пряшеві напередодні ІХ свята культури у Свиднику 21-22 червня 1968 року. Русинів-українців Югославії на ньому представляли Дюра Папгаргаї, редактор руського радіо в Новому Саді Симон Сакач та секретар Товариства югославських українців Микола Каган. Доповідь про україністику в Югославії виголосив Дюра Папгаргаї. Серед учасників семінару вона викликала загальний інтерес.

Учасники конференції брали участь у XIV святі пісні і танцю в Свиднику, яке і на цей раз зробило на них могутнє враження, зокрема коли з'єднаний 500-членний хор (в якому був і колектив з Руського Керестура) проспівав пісню „Я русин був, єсьм і буду”, а двадцятитисячна публіка стоячи приєдналася до цього хору.

Негайно після закінчення Свята ми з дружиною разом з Дюрою Латяком поїхали автомашиною марки „Трабант” (найдешевшою в комуністичних країнах) в першу подорож до наших земляків у Войводину. В Руському Керестурі ми були гостями Д. Латяка та Дюри Папгаргая, який познайомив нас зі своєю сім'єю – дружиною, мамою, сестрою, швагром. В його сім'ї ми відчули „патріархальний” селянський лад, дуже близький до мого рідного курівського. Дюра завів нас на цвинтар, показав могили визначних керестурців, між іншим й інформаторів В. Гнатюка.

На семінарі у Свиднику Дюра Папгаргаї подарував мені свою першу щойно видану збірку поезій *„Ту, такой при шерцу”* (Новий Сад, 1968). На мене вона зробила сильне враження і я прорецензував її на сторінках „Дуклі”. Моя рецензія закінчувалася так: *„Будемо сподіватися, що за першою поетичною збіркою нашого югославського друга послідують дальші і що вірші Дюри Папгаргая стануть збагаченням не лише бачваноруської, але й всієї української літератури. Вони справді заслуговують на те, щоб їх перекласти на українську мову”*¹⁰. Щоб не бути голословним, сам я переклав кілька віршів Д. Папгаргая українською мовою. Редакція „Дуклі” однак опублікувала лише один з них *„Вечір і ранок”*¹¹.

Як писав мені Д. Папгаргаї, рецензія в „Дуклі” його дуже потішила, бо це була перша рецензія, опублікована на Горниці – на книжку руського письменника з Войводини. Він підкреслював це ще й навіть через три десятки років після її опублікування.

Розвиток і припинення співпраці

Друга половина 60-х років ХХ ст. була періодом інтенсивних взаємин між русинами колектив Югославії і Чехословаччини. З Войводини до нас приїжджали не лише офіційні делегації, але й колективи народної художньої самодіяльності, журналісти, спортсмени, туристи тощо. Від нас їздили туди Український національний театр, Піддуклянський український національний хор, музейники, методисти художньої самодіяльності, редактори тощо. Нав'язувалися особисті контакти, але й контакти між окремими школами, селами, громадськими організаціями і т.п.

На початку 70 років, у період т.зв. „нормалізації” все це значно сповільнилося з політичних причин. Югославія із своєю незалежною, а, по суті, прозахідною політикою вважалася ненадійним партнером т.зв. соціалістичного табору на чолі з Радянським

¹⁰ Мушинка М.: Сповідь Дюри Папгаргая // Дукля 1968. – Ч. 2. – С. 62.

¹¹ Там же. – С. 63.

Союзом. Це відбилося і на моїх взаєминах з друкованими органами русинів Войводини, які на вимогу пряшівських „товаришів” в односторонньому порядку перервали стосунки зі мною не пояснивши причини.

Редактор „Шветлосци” Д. Папгаргаї в листі від 1 жовтня 1974 року розірвання робочих стосунків зі мною пояснив так: *„Що ше дотика сотрудніцтва, ми можеме зоз иножемства обявйовац лем тото цо уж од дакого верификоване. Скорей то було вельо легчейше, але тераз ест таке заключене, так же зоз обявйованьом сотруднікох зоз иножемства тераз дакус проблем. Як на других, то ше так исто одноши и на тебе, прето ше не чудуй же зме твое дасдни роботи не обявели. Будзеш ти то розумиц”*.

Я зрозумів. Мої стосунки з русинами Войводини на довгі роки припинилися. Припинилися вони і з моїм другом Дюром Папгаргаєм. Оскільки і в Пряшеві я мав сувору заборону друкуватися, майже єдиним органом, який не припинив співпрацю зі мною був часопис Союзу русинів і українців Хорватії „Нова думка”, що виходив у Вуковарі, під редакцією Влада Костельника. На його сторінках я опублікував кілька десятків статей.

Дюра між часом став директором Сербського театру в Новому Саді, однак і надалі редагував „Шветлосц”. Майже кожне число цього журналу мало театральний додаток – п’єсу. На початку 80-х років я виявив цікаву, ніде не ставлену драму німецького письменника С. Вокано „До світла” про т.зв. „холерові” повстання русинів Земпліна 1831 року і запропонував її для друку Д. Папгаргаю. З того нічого не вийшло, однак після вісьмох років відновилось листування між нами.

Відновлення взаємин

В жовтні 1982 р. Д. Папгаргаї прибув із своїм Сербським театром на фестиваль у Кошиці і ми з ним зустрілися і поговорили. Коротко, бо він був дуже зайнятим, однак від душі.

З того часу відновилось і наше листування. Довідавшись, що моя наукова робота „Фолклор Руснакох Войводини” в 1976 році появилася у видавництві „Руске слово” без імені й без відома автора як анонімний твір „за интерне хасноване” Д. Папгаргаї (разом з Д. Латяком, С. Сакачом, Л. Медеші та іншими моїми друзями) спричинився до перевидання цієї книжки під моїм іменем (Новий Сад, 1988), чому я був дуже радий.

В тому ж 1988 році я з дружиною Магдою вдруге відвідав Руський Керестур, Коцур та Новий Сад і знов був гостем Папгаргаїв в Руському Керестурі.

Ставлення Д. Папгаргая до мене красномовно подано в його листі з 27 грудня 1989 р., з якого цитую (в транслітерації з латини на азбуку, бо в Дюри не було під рукою „руської” машинки): „Мили мой Миколо! Читаю „Нове життя”, и видзим Це на фотографії, провадим Твою бешеду, ведно з Тобу преживюем 21 рок вигнанства з нормального живота. И, ниа, радуем ше. Не можем виражиц шицко цо чувствуем. Пред очми ми наша длугока розгварка у керестурскей загради. Гварим длугока, и не була така, бо зме ше барз фришко порозумели. Дал ши ми одвити на дзепоедни питаня. Похопел сом Це. Нешка видзим же ест Бога. Вредзело витримац. Вредзело жиц. Тот 21 рок ше муши позлациц! Чисти оставаю лем слиза и характер. Твой 21 рок краши и едно и друге. Най Ци будзе щешліво, мой Миколо! Най Це нова габа не знеше зоз драги науки. Остань свой. Не прето же Ти не годзен без науки, але прето же науки не имеш хибиц. Друштвене ангажоване зна одцагнуц човека на бок з главней драги. Тримай ше ей.

Винчуем на вибору до ЦК КСУТ! Озда уж раз и нашо дакедишне сотрудніцтво врациме на стару добру драгу од пред дваець роками. Ми ше полни 20 роки намагали же би ше тото сотрудніцтво предлужело, же би зме и з новима людзми пробовали там дзе стари претаргли. Не шло, гоч з нашого боку було вельо дзеки. Озда тераз руши шицко по старей добрей драги на наш заедніцки общи хасен. Не, пишем Ци и о тим праве прето же Ти можеш зробиц вельо же би ше сотрудніцтво обновело, же би ше ожило нашо братски стретнуца [...]. Нового вельо. Як и у цалей Европи. Наздавайме ше найлєпшому. Обчекуем за „Шветлосц” же дацо з обецаного пошлєш. Верим, Миколо, же тераз барз мало часу за даяку озбільнейшу роботу. Єдноставно перше за мирну роботу потребне направиц добру платформу. Прето и розумим твою терашню занятосц з другима роботами. Гварим, читаюци „Нове життя” преживюем з вами нови час. И не лем я [...]. Провадим и то же даваце предкладаня пременки назвох, а у напярме же би були заступени и тоти цо ше тримаю за Русинох и тоти цо Українци. При нас ту позитивни коментари таких пременкох. Але най лем идзе шицко по природней драги. Нам ту вельки цель же би зме свойо започати вязи предлужели. Правда, я то пишем як єдинка, як особа котра пред 20 роками участвовала у запровадзованю сотрудніцтва и зоз УНТ и зоз Поддуклянским ансамблом, з „Новим житєм”, з Катедру, цалим КСУТ-ом. Думка здоганя думку, памятка – памятку, та сом можебуц прето таки возбуждени. Шицки тоти жаданя, я то знам, и жаданя велїх з нас з Югославії. Видзим слику як зме при випровадзаню на гранїцох не могли стримац слизу... Ниа, слиза остала у памятки, слиза смутку пре розлуку. Нешка ми у очох слиза радосци... Пришло ми же бим положел на папер тото цо чувствуем,

та писемко не богзна як организоване. Не думам на систематичнось. Єдноставно пишем так як думки надиходза. Признавам, рідко Ци пишем, але сом часто з Тобу. Бул сом и през тоти длугоки 20 посни роки. Будзем щеишліви кед так будзе и надалей”.

Після „ніжної революції” 1989 року наші взаємини з Д. Папгаргаєм стали більш інтенсивними. Він частіше приїжджав у Словаччину, я – в Югославію і ми не упустили можливості зустрітися. Правда, не всі мої виступи в пресі йому подобались, про що він майже завжди чистосердечно написав мені. Не сподобався йому, наприклад мій публіцистичний репортаж з язикового семінару в Бардіївських Купелях. Значні застереження він мав до моєї позитивної рецензії на „*Историю русской литературы*” Ю. Тамаша. Зайвою і непотрібною він вважав мою полеміку з Мирном Сисаком відносно його антиукраїнських виступів у пресі і проти мене особисто. І в національному питанні наші погляди не зовсім збігалися. Я вважав і вважаю русинів етнографічною групою українського народу, а країною свого походження („матірною землею”) – Україну. Однак респектую право кожної людини на власну національну самоідентифікацію: вважаєш себе русином, руснаком, карпаторусом – це твоє священне право, однак не борони іншому вважати себе українцем. І русини, і українці, в моєму розумінні, є однією національністю з відмінним ступенем національної свідомості, що відбито і в назві нашої громадської організації: „Союз русинів-українців”. Д. Папгаргаї в 90-х роках (на відміну від давнішого періоду) вважав русинів окремим народом без „матичної землі” і був активним членом громадської організації „Руска матка”. Це однак не перешкоджало нам і надалі бути добрими приятелями і поважати один одного.

„Даю Мушинці свій стілець”

Назавжди запам’яталася мені зустріч з Д. Папгаргаєм в Бардіївських Купелях 6 листопада 1992 року. Ця зустріч вимагає пояснення. „Русинська оброда” в Пряшеві з ініціативи канадського історика П. Р. Магочі влаштувала науковий семінар на тему „До питань кодифікації русинської мови” („К вопросам кодифікації русинського язика”). Офіційне запрошення на семінар надійшло і на кафедру української мови та літератури Пряшівського університету. П’ятеро членів цієї кафедри (між ними і я) подало письмові заяви на семінар. Організаційний комітет наші заяви не ухвалив, однак нікого з нас про це не повідомив. Вхід на семінар був вільний і я прибув на нього як звичайний глядач, щоб послухати доповіді. Відкриваючи семінар, його голова Василь Турок

Дюра Папгаргаї (перши з ліва у першим шоре) з учасніками Наукового семінару *Розвиток україністики у соціалістичних жемох* (Пряшов, юний 1968. року)

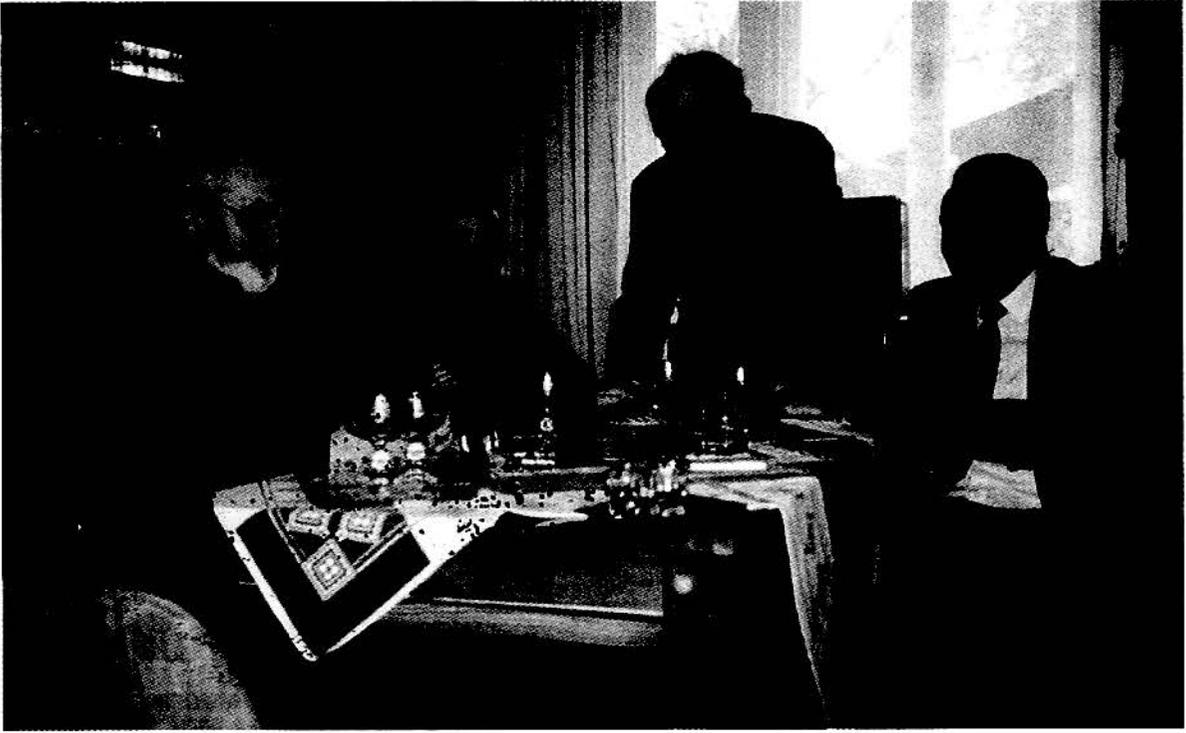
звернувся до мене із закликом, щоб я залишив конферец-зал, оскільки для мене немає в ньому стільця. Після словної перепалки між головоючим і мною та спробою одного з організаторів вивести мене із залу засідань, слово взяв Д. Папгаргаї і заявив приблизно таке: „*Русини Югославії вважають доктора Мушинку визначним дослідником русинської культури і для мене буде честю предоставити йому свій стілець („карсцель”), а самому постояти*”, – і поставив перед мене свій стілець. – „*Якщо виведете д-ра Мушинку, то разом з ним залишаю зал засідань і я*”. Кілька молодших учасників зробило те ж саме – запропонувало мені свої стільці.

Заява Д. Папгаргая була великою несподіванкою для організаторів семінара. Після неї вже ніхто не наважився вивести мене із залу. Учасником семінару в Бардіївських купелях я був до кінця і навіть написав про нього окрему брошуру¹².

За шляхетний поступок Д. Папгаргая я віддячився кількома рецензіями на його п'єси та іншими позитивними відгуками про його літературну творчість.

Відповідаючи на мій відгук в пресі на виставу його „Єрусалима” у пряшівському Театрі ім. Духновича, Д. Папгаргаї, між іншим, писав: „*Прим мойо найщирше подзекованє за кратке стретнуце, а окреме за твою критику премиєри [...]. Окреме ми мило же ци ше „Єрусалим” пачел и же ши го так високо оцєнєл. Цо ше дотика мойх нових текстох и твойого верєня же ше найду на сцени*

¹² Мушинка М.: Семінар для „избраних”. З приводу „Першого русинського языкового конгресу у Бардіївських Купелях”. – Пряшів, 1992.

Остатнє стретнуце у Пряшовє. З лїва на право: Ярослав Сисак, Дюра Папгаргаї, Микола Мушинка и Владимир Дудаш

ТАД, то завиши од Театра, а найвещей од драматурга. Особнє не верим же вон пречитал мою кнїжку „Живи цинї”, дзе мойо тексти, а окреме 7 тексти драмских сказкох за дзеци. У нас су шицки бавени, дзепоедни зняти на ТВ, а дознавам же и Ужгород рихта положиц на репертоар єдну з моїх „Наталкох”. Сцєм вериц же ше сотрудничтво зоз ТАД предлужи на прави способ. Од того чи ше ище дацо од Папгаргая зяви на сцени завиши од їх управи. З „Єрусалимом” преправена драга, як и зоз Твою позитивну критику. Гевто шицко у Божих рукох”.

Зустріч 2000 року

Наприкінці грудня 2000 року я в черговий раз побував у Войводини і ми зустрілися з Дюром Папгаргаєм і його дружиною Агнетою на його квартирі. Дюра хотів написати нову історичну п'єсу про переселення русинів з Горниці в Придунайську низовину і мріяв особисто поїхати в села колишньої Земплінської жупи, звідкіля прибули перші переселенці. Я щиро привітав його план і обіцяв особисто його повозити по цих селах, тобто бути співучасником його експедиції, чому він дуже втішився. На жаль, з цього нічого не вийшло, бо Дюра захворів і в далеку дорогу вже боявся вирушати.

На прощання він подарував мені свій прекрасно виданий трьохтомник в твердій кольоровій обкладинці: „У роси кощак

сон". Вибрани пісні, „Запор". Вибрана проза та „Живи цині". Вибрани драми.

В першому томі він написав присвяту: *„Почитованому Др. Миколови Мушинкови, велькому и милому приятельови з Горніци за шицки нашо братски стретнуца. Д. Папгаргаї. У Н. Садзе 21. XII. 2000”*.

Я часто заглядав у ці книжки, читаючи окремі твори і ще раз переконався, що мій друг Дюра Папгаргаї – всебічно обдарований письменник. Заключна частина книжки його прози, це – щоденник душі письменника. Над портретами Антона Чехова і Максима Горького (викинутими із „Матки” в Новому Саді, які він забрав до своєї квартири) Д. Папгаргаї роздумує: і про долю своєї літературної та драматичної творчості.

„Горки и Чехов за моїм роботним столом на муре у истим раму. Знімам их з мура до рук з опомнуцом Пешкова же человека треба любии док є живи. А вон, ниа, и таки покойни и паметліви вигнати зоз новосадскей Матки, котру роками украшовал. Так то, Максиме. Най ци потїха будзе же за каждим оставаю шліди. Паметліви. За даким велїчезни, за даким дробни як децемберски дижджик. А вони не вше пахняци. И як Астров старей пестунки Марини у „Дядї Ванї” гласно ше питаю: „Тоти цо буду жиц о сто-двасто роки после нас и котрим ми тераз керчиме драгу, чи нас по добрим спомню”? Цихо и Пешков и Антошка. Лєм дробни капки у очох гласно повторюю: „Не спомню, не спомню”... Не спомню, Антошка. Шицки ми зидземе зоз сцени, та и з мура. Найдзе ше даяка ганьба, так як цо ше нашла за велїкана Пешкова. А будзе то цми, а паметліви шплях, кед тота ганьба будзе наша, руснацка”. (с. 515).

Далі, немов у кінофільмі в його пам’яті відновлюються сцени із поставлених ним п’єс. Згадує десятки імен: Дядя, Виславський, Павлович, Еделінський, Стрибер, Марія Чаканова, Салак, Канюх, баба Бругошка, Юліян Колесар... Ту и „швижи витри з Горніци”: Фельбаба, Иванчо, Пиханич, Симковци, Поповичово, Гайни, Корба... *„Антошу и Пешкова врацам назад на чолни мур за хрибет мойого роботного стола. Вони були мойо университети. Тей децембровей ноци кед на мойо очка падал златни диждж, читал сом реплики Астрова и питал ше знова: „Тоти цо буду жиц о сто-двасто роки после нас и котрим ми тераз керчиме драгу, чи нас по добрим спомню?” Знаю цо ми одвитовал златни диждж на моїм облаку. Лєм чи го розумели зарамиковани Антоша и Пешков?”*

Я збирався прорецензувати трьохтомник Д. Папгаргаї, запевнити свого друга, що його літературний доробок буде актуальним і через сто-двісті років, бо в них відображена ціла епоха розвитку мабуть найменшої, однак дуже міцної слов’янської літератури.

На початку 2003 року Д. Папгаргаї привітав мене з „Нагородою Шветлосци за 2002 рок”. „Я додзельованє тей награди, – писав він в листі від 10. 1. 2003 року, – доживюєм як признанє Миколови Мушинкови за 50 роки дружєня зоз часописом „Шветлосц”, з „Руским словом” и приятелями з Бачки з хторима ши велї роки со-трудзовал на щєсє и радосц култури южнославянских Руснацох. Най Ци тота награда будзе и мойо щирє слово подзєковносци за „шицко тото цо ши зробел за нас, а окреме за Папгаргая”. Сам ши наглашовал же Гнатюк бул тот цо ши рокому швету представел Костельника и бачванских Руснацох. Мушинка бул тот цо ище далекого 1967 року у часопису „Дукля” так исто представел Папгаргая („Деби Папгаргая”). Не забувам я то, Миколо. [...] Часто вас зоз Агнету споминаме. Можебуц ше дагдзе наяр и увидзиме. [...] Велїм з нас долу на югу ше не уда дакус глїбше упознац нашу дїдо-вщину Горнїцу. Тому на руку иду и политични причини, та, ниа, жиєме лєм зоз памятокх. А, признай, Миколо, дакеди то красше випатрало. Но, остало нам жицц за красиши хвильки. Потїху находзиме у роботи, у писаню. Нажаль, лєм за фасцикли...”. Та і на цей раз він на Горницю не завітав.

Його смерть прийшла несподівано, немов грім з ясного неба. Я написав некролог та він і досі не появился друком. А чи появи-ться колись – не знаю. На превеликий жаль, ще і в наш час існують політичні упередження...

Нехай оцей жмут моїх спогадів буде віночком на його свіжу могилу в Руському Керестурі.

Стретнуце у „Руским слове”. З ліва на право: Микола Мушинка, Магда Мушинка, Любомир Медєши, Дюра Папгаргаї и Дюра Латяк

ДЮРОВО ДРАГОЦИНИ МАРГИНАЛІЇ

Уєдней другей моєй евокативней целосци записана констатация же сом дзециństwo, хлапцовство и першу младосц препровадзел у микрошвету у котрим желену и квітну, найкрасшу часц живота препровадзел и Гавриїл Костельник: на керестурских шорох, углох и шорикох, на пажикох, польох и дильовох керестурского хотара. Прето його завичайну поезию доживюєм барз интензивно и любим невимерно.

Тота констатация важи и за мойо одношене спрам творчосци другого найзначнейшого руского поети.

Розлика, у моїх духовно-памятних координатох, медзи Гавриїлом Костельником и Дюром Папгаргаєм у тим же сом отца Гавриїла нігда не видзел, гоч зме дальша родзина (Иля Кирдова, шестра мойого діда Андрия, була одата за поетового младшого брата Янка), а Дюру сом особне познал лем цо не целого його, и свойого, живота.

Припатрал сом ше на нього уж як шейсчрочни хлапчик. На Маковским шоре. Мойо родичи були там – з двоїма (дакус познейше троїма) дзецми, у обисцу Гані Гецийовой, котра ше ище пред Другу шветову войну з братом и власнима дзецми виселела до Америки – жедляре, а дванацрочни Дюра Папгаргаї зоз Збегньова приходзел до наших сушедох, шовіра и нини, же би ше з братняком Дюром Гиковим и другима парняками бавел у праху на шоре, у пространих гумнох, у бочних и задніх заградох. Тоти бависка дзецискох з Маковского шора нешка у моїм паметаню творя пестри, позлацени, але и досц замолговени мозаїк.

Час и место першого ясного, упечатлівого призора у котрим Дюра бул централна фигура: лето, на травовой гаці Малого бачкого бегеля, недалеко од Керестура.

Вон бул дваццрочни легинь, я штернацрочни хлапец.

Припатрам ше на нього, з чупору шапутракох, з роздаліни од даскельо метерох, на месце воланим Сифон. Там ше з бегелю цагала вода за заліване польских заградох, та високи, густы, желени надов мур бул прервани. Чисцина коло грубей циви була вигодна

за купанє. Прето ше на Сифону каждого пополадня, през цале лето, у води мачкала, а на трави гацї слунковала громада хлапчикох и дзивочкох. Неридко ше там купали и одроснути хлапци, и їх розквитнути пайташки.

Дюра теди праве закончел Стредню физкултурну школу у Новим Садзе. Часточно можебуц прето, а вироятно баржей пре уродзену конституцию, бул корпулентни. Не високи, але мощни, масивни.

Первейка вишол з води, та ше на слунку суши. Приходзи гу ньому, тиж у гачкох з купанє, єден його пайташ. Поздравя ше з нїм и пита ше му:

– Ище ши ше не обагрел?

Не паметам одвит, не паметам анї єдно друге виреченє з тей розгварки. Тото сом запаметал озда лєм прето же ми бул незвичайни вираз: „обагриц ше” („оженїц ше”). У перших своїх дзевѣтнац рокох, керестурских, до глави ми, до креви вошли велї стари руски слова, та и тото котре сом ту спомнул. Не перши раз сом го чул на травовой гацї бегеля.

Прецо сом вец запаметал описану хвильку?

Озда лєм прето же Дюра познейше постал єден з найзначнейших руских поетох, и же на даскельо заводи мал досц важну улогу на моеї литературней драги.

* * *

У ровнї психологийних деталюх спатрани, перши пориви за писанє писнюох розликую ше од особи до особи. Скоро шицким поетом заєднїцке лєм тото же перши строфи вишпивали у младосци. И же у тот час були залюбени.

Початком шейдзешатих рокох прешлого вику дзевѣтнацрочни Владимир Кирда, новопечени шлосерски калфа у машинско-ремонтowej роботнї на главней економїї керестурскей Задруги, бул (платонски и меней-вещей нещешлїво) залюбени до красней, умилней, у снох валалских легинюох вироятно часто розголеней гунцутки Санѣни, Нѣни Цаповей.

Теди склепал, и вигладкал, першу „озбильнейшу” писнюочку.

Не здогадуєм ше чи мала три чи штири строфи, а не здогадуєм ше анї його наслова. Як през молгу видзим, на паперу витаргнутим зоз школскей теки, лєм першу строфу. Написану, двараз-трираз прешмарбовану, и преписовану, з клайбасом.

Реконструовал сом ю 2006. року. Значи, штири и пол децениї после блїска першей мощнейшей поетскей искри. Можебуц реконструкция не стоодсто вирна першобутней верзиї строфи. Но, кед же ше розликує од ней, розликує ше барз мало.

Єдини человек котри, окрем мене, тоту писньочку видзел бул Дюра Папгаргаї. Вон теди, гоч лем як дваццрочни, студент літератури на новосадским Филозофским факултету, у родзеним Керестуре уж бул познати як перспективни поет и активни театрални ентузіяст. У „Руским слове” мал статус гонорарного дописователя з Нового Саду.

У єдней з канцеларийох редакції тей новинско-видавательної хижи (змесценей у дакедишнім паноцовским квартелю у центре валала) видзим нас двоох. Шедзиме коло чолного мура, медзи двома облаками, з єдного и другого боку нїзкого столїка.

Видзим, значи, тот облак, але ше не здогадуем цо ми Дюра, после читаня мойого стихованого сочиненя, гварел. Вироятно вигварел пригодну похвалу и початнікови сугеровал же би писні и далей писал.

Ниа, першей моєй зачуваней, безсмертней строфи:

*Нино, чудесна Ниночко,
прекрасне ци ангелске лічко.
Любим твою нашмеяни очи
и длуги, пахняци варгочи.*

Цеком идуцих даскелїх рокох писні сом писал з часу на час.

Поетски струни почали интензивно вибрирац у мене аж кед „Руске слово” обявело *Конкурс за збирку поезії за дзеци и старших у 1976. року.*

Надумал сом штурмовац на шансу. З поезию *за старших.*

У „Шветлосци” число 4 за 1977. рок обявени резултати змаганя. Першу награду Конкурсна комисија додзелела Дюрови Папгаргайови, за рукопис *Тривач снох або протестни писма панї Марії*, друга награда не додзелена, трецу достал Микола Скубан, за рукопис *Добри тоти дзеци*. Комисија за друковане предложела три рукописи. Єден з нїх бул Кирдов *Пред приход дижджу*. Познейше сом наслов заменел з насловом *На сто боки швета*, а конечно наслов першого мойого поетского тома *Опиване з вятром и огньом*.

Здогадуем ше стретнуца з Дюром Папгаргайом, главним и одвичательним редактором „Шветлосци”, и Дюром Латяком, главним и одвичательним редактором Видавательної діялносци „Руского слова”, после обявйованя резултатох Конкурса, у канцеларії у котрей, за двома столами, єден опрез другого, шедзели вони двоє. Треци цимер бул Мирон Канюх, редактор-сотрудник.

Папгаргаї и Латяк ми предложели же би мойо писні єден час обявйовали у „Шветлосци”, а потим же би ше вихасновали формовани графични склади и обявела збирка писньох.

Ище сом не бул цалком задовольни з тим витвореньом, та збирка теди не була обявена, але Дюра Папгаргаї з рукопису виберал писні котри ше му пачели и обявйовал их у „Шветлосци” и „Литературни слове”.

Интересантни ми були, а и хасновити, його зауваги, написани з клайбасом, на паперох того рукописа. Ище интересантнейши ми були усни зауваги, котри сом од Дюри доставал у „литературней хижі” „Руского слова”. Здогадуем ше, поведзме, такого диялога:

– Не мам ніч процив же биш тоту писню обявел у „Шветлосци”, або у „Литературним слове”, але гевти два бим ище дакус доробел... Анї гевти три, у стредку другого боку „Змиста”, не богзна цо. Аж думам же би их требало вируциц... А и тоту можеш вируциц.

– Маш право, Владо – потвердзел Дюра душе. – Треба одруциц и гевти два, и гевти три, и гевту єдну... Та, треба одруциц шицки!

Зашмеял сом ше. И пре Дюрово духовите жаделко, вигварене з озбильним гласом, а и прето же сом уж тельо верел до себе же ме ніхто, та анї Дюра Папгаргаї, професор литератури, найзначнейши живи руски писатель, не могол поколімбац на драги гу цильом до котрих сом ше запатрал.

Жаделко сом дожил як обичну гумористичну релаксацию.

Уживал сом у ней опущено, без отрушинки секирації.

Моя самопрешвеченосц була без покрица, але...

* * *

Число Дюрового новосадского телефона активовал сом предвечаром першого дня 2006. Повинчовал сом Агнети и йому Нови рок, а потим му, после уводних словох, винесол жадане же би пречитал конєчну верзию першого мойого поетского тома.

Одвитовал же не ма часу читац цудзи рукописи. Вошол до седмдзешатого року живота, здраве му не найлєпше, а треба же би закончел даяки важни роботи. Роби аж на штирох проєктох. Пише роман, драму, монодраму и поетски том.

Концом мая 2006. ище раз сом наволал число Дюрового телефона.

Перше сом го здогаднул же Юлиян Тамаш у антології *Ошлєпени соловей*, у мини-есею о моеї поетскей творчосци, констатовал же зоз свою поезию и романом *Кирда автентични поет єдного микроуниверзума, керестурского, як цо то Костельник, Папгаргаї и Михал Рамач*.

Потим сом приятельови, по чийм шліду з часу на час идзем, предложел же му – кед уж не ма часу пречитац шицки тристо писні котри сом до тєраз написал – означим, у трох своїх поетских рукописох (кажди ма сто стиховани цалосци), лєм тоти писні у котрих, подобне як Костельник, вон и Рамач, шпивам о Керестуру, о його духу и хотару. Лєм тоти писні най пречита.

Ані тото предкладанє не могол прилапиц. Не чита рукописи, гварел. Док тоти писні буду обявени, вон их пречита, але рукописи не чита.

– *Опиванє з витром и огньом* вироятно будзе пошвидко друковане, але шицки три мойо поетски томи на руским язiku можебуц нігда не спатра шветло дня – одвитовал сом. – А даєдни мойо „керестурски” писні у другим и трецим тому интересантнейши и квалитетнейши од дзепоедних „керестурских” писньох у першим тому. Не инсистуєм же би були обявени у „Шветлосци”, та ше боім же их нігда не пречиташ. А я би любел кед би человек котрому сом, як пубертетлия, ношел читац першу свою писню, и по чийм шліду, як поет, з часу на час идзем, пречитал голем мойо „керестурски” писні, кед уж не ма часу и здравя читац шицко цо сом написал.

– Рубен, ти ме поховаш – одвитовал Дюра патетично, самосануючо и оштро.

– Та, я би любел кед бизме обидвOME жили голем ище дваец роки, и наздавам ше же тельо пожиєме, але сом не сигурни же ми жаданє будзе витворене...

– Тєраз сом у вельких роботох, закончуєм даяки рукописи. Учуємє ше док прейдзе шицко цо треба же би прешло.

* * *

Початком децембра 2006. року Дюра наводал число мойого телефона и, после даскеліх уводних виреченьох, гварел:

– Владо, я стредком новембра означел седемдзешатрочніцу живота, а тебе ту, у Новим Садзе, не було, бо ши, як сом чул, у тот час бул при синові у Лондону. У каждым случаю, работа и обовязки котри сом мал остали за мну, та тєраз можем сполніц обецунку котру сом ци дал. Принєш ми писні котри жадаш же бим пречитал.

Бул сом, мушим припознац, несподзивани. Приємно несподзивани.

Однесол сом приятельові *Опиванє з витром и огньом*, як и рурални, завичайни, з духом рускосци преткани писні з другого и трецого поетского тому.

– Рецензію не напишем – гварел ми – але пречитам писні котри сом достал, и на самих рукописах зазначим свойо зжати зауваги. Дагдзе лем знаки, плус або минус, з котрима начално винешем свойо думане о дотичних писнях.

Не одушевйовала ме улога Дюри Папгаргая котри, як учитель, препатра и оценює домашні задатки школяра Владимира Кирди Болхорвеса, але *лепше дацо як ніч*.

У Агнетовим и Дюровим кварталю ище раз сом ше нашол концом децембра 2006. року. Мал сом намиру затримац ше лем дваецц минути, же би ше мой домашні, чежки хоротнік на шерцо, не трапел, але сом, обачуюци же го наша бешеда не вичерпює, остал два годзини.

У своей особней архиви чувам прикладніки паперовой верзиї трох рукописах до котрих Дюра концом предпрешлого року закувал, по котрих з червеним и белавим хемийним клайбасом зжати зауваги, дагдзе лем плуси и минуси, шал.

На другим месце, у єдним з такволаних приложних (документарних) томох свойого опуса, наводзим шицки тоти зауваги. Гу велім додавам власни толкованя.

Ту повем лем тельо же ми тоти зауваги були, же су ми и нешка драгоцини.

Предпрешлого року бул сом дакус нагнівани на себе пре упартосц у витворйованю жаданя же би приятель, на даяки способ и учитель, з дефицитом здравя, сили и часу, пречитал мойо завичайни писні.

У одредзеной мири, пре тоту свою упартосц и тераз сом нагнівани на себе.

З другого боку сом, мушим припознац, и задовольни. Бо кед би Дюра не пречитал рукописи котри сом му понукал, на концу и однесол, нігда би не видзел мойо завичайни писні (окрем тих котри обявел у Антології з 1984. року, та у дзепоедних числох „Шветлосци” и „Литературного слова”). Я нешка би не мал його маргиналії – котри ми, повторюєм, драгоцини, котри єдного дня увидза шицки заинтересовани читаче.

НЕСПОЛНЄТА ОБЕЦУНКА

Дюру Папгаргая паметам од основней школи (у Руским Керестуре). Кратки час заменьовал нам наставніцу мацеринского. Стало ше же праве теди була на шоре наставна єдинка о його поезії. Вон нам озбыльно, авторски занєшено, читал писню *Доліна*, так як ше то роби пред узрету публику. А школяром шестей класи и теди, як и нешка, розум бул хто зна дзе, та стихи о жовтей, змуценой, пегавей води на векшину не зохабели глібши упечаток. На дакого и зохабели. Длуго сом ше одушевйовал з його поезию. Аж кед обявел *Чуварох хмарох* почал сом критичнейше читац и предходни и познейши його кніжки.

Упознали зме ше на Митингу поезії 1973. року. Того и идущого року, кед бул у Керестуре, дзечне приходзел на недзельови предлоадня Литературней секції „Швитаня”. Потим ше одходзело до ресторану, дзе нас вон и Микола Скубан розшмейовали з духовитима диялогами. Ми, початніки, квитли уж и прето же ше стретаме з правима писателями. Кед ище и похвалєли даєдну нашу писню, щєсцу не було конца. Нігда сом не скривал кельо сом подзєковни Дюрови за потримовку на моім литературним початку. Папгаргаї зоз „Швитанями” теди пририхтал барз упечатлїви рецитал зоз писньох и писмох Гавриїла Костельника. На пробох нам помагал розумиц велькосц основоположніка рускей литератури и значене поєдиних стихох и виреченьох. Рецитал виведзени у Руским Керестуре и Коцуре, можебуц ище дагдзе. Кед ше добре здогадуєм, у роботи му помагал Владимир Бєсермині.

Од 1975. року, кед сом почал робиц у „Руским слове”, стретали зме ше кажди дзєнь. Коло мойого приманя на роботу було досц проблеми, бо сом теди ище не закончєл факултет, а стрєдню школу, и то церковну, закончєл сом у Риме. Папгаргаї и Иринка Гарди-Ковачевич, то сом дознал познейше, найбаржей ше закладали же бим бул прияти. Дюра ми часто препоминал же факултет мушим закончиц. За диплому зме наздравєли уж кед сом пошол з „Руского”. Потримовал ме як писателя, а поготов як прекладателя, бо му преклади вше були потребни за „Шветлосц”. Гоч бул медзи тима цо ме предложєли за редактора „Литературного слова”, Дюра приятельски отворєно критиковал мою роботу. Було и

оштри слова, поготов кед сом почал обявйовац преклади тедишніх авангардних югославянских поетох и писні без интерпункції. Теди ше тримало, гоч то не було нігдзе написане, же за руских писательох важа строгши правила як за других и же не треба оганяц за модерними литературними трендами, як би ше нешка поведло. Я уживал кед ше зявели необтерховани з рускими авторитетами и рускословскими правилами Владимир Гарянски, Юлиан Надь, Микола Шанта, Стеван Константинович... Дюра бул медзи тима цо тримали же себе млади превельо допущую. Понеже бул майстор пародії, вжал би найновше „Литературне” и почал наруби читац тото цо любительом класики уж звучало наруби. Вец ше и я починал нарату шмеяц и на тим бул конец розправи о смакох.

У Видавательним одзеленю, то ест у „Шветлосци”, роками були незаменліви Папгаргаї и Дюра Латяк. Єден час им правел дружтво Юлиан Тамаш, познейше Мирон Канюх. Там вше було интересантней бешеди о литератури, театре и других культурних темох, бо – гуторело ше – дзе год Дюра, там култура. Могло ше чуц и надосц анегдоти о писательох, глумцох, новинарох. Дюрове любели мерац язики и схопно имитовали явни особи. Вше були члени рижних покраїнских институцийох и мали надосц информации о збуваньох на культурно-политичней сцени, а поготов о брудних бавискох за ню. Як молодого новинара, найбаржей ме прицаговало тото о чим новини не писали, або писали лем медзи шориками. Од ніх двох ше могло чуц надосц такого, як и од познатих писательох цо часто доходзели гу нїм. Єден час у хижи з двома Дюрами робел и Юлин Надь. Аж теди там летали искри. Я уж робел у „Дневнику”, але ме гнетка пополадню знали поволац на по єдну. Юлинко бул начитани, оштри, не попущовал им ані на роки ані на функції.

Нешка ест мало тих цо паметаю партийни гайки на „чарну габу” медзи Руснацами. Почало озда з Канюховим *Концертом за пса и шмеце* котри режирал Папгаргаї. Вец пришла на шор Папгаргайова кніжка писньох *Жовта причасц* (познейше обявена як *Олово, черешньов квет*), на концу Папгаргайова монодрама *Наволайце 316-24* (о досц роки поставена на сцену як *Телефон*). Не знам чи Дюра и Мирон дагдзе написали цо пережили прето же себе допущовали „превельки уметніцки шлебоди”. Кед не написали, вредзело би погледац и обявиц записніки з партийних схадзкох у „Руским слове”. Иста партийна организация єден час тримала на „чарним списку” Михайла Ковача, котрого преглашела за ношителя українского национализму. Хто бул на „чарним списку”, не могол обявйовац, доставац награди и припознання, не волали го на литературни манифестациї. Пре спомнуту сумніву пре-

шлосц, у партийним живоце сом не бавел ніяку улогу, та сом ше и з Папгаргайом и з Канюхом, як и Ковачом, дзечне и чистой со-висци стретал и дружел и кед були у немилосци. З Папгаргайом и на Дунаю. Лапане рибох було нагода же би я йому тримал пре-подаваня и доказовал хто яки майстор.

Добре паметам кед „Руске слово” нащивел покраїнски функ-ционер Богдан Цревар. Виприповедал нам цо ше теди приповеда-ло, нашироко, а сами фрази. На концу дал слово домашнім. Во-ни тиж громадзели празни слова, а Папгаргаї поставел озбильне питанє: як ше одношиц гу церкви и священїком и чи мож допу-щиц же би священїки обявйовали наукови або литературни тво-ри у державних, рускословских виданьох? Други на тото превра-цали з очми або спущовали глави. Госц записал питанє и гварел же ше то муши розпатриц. Стредком седемдзешатих рокох була шмелосц явно поставиц таке питанє.

На Папгаргайов предлог постал сом писатель, то єст член Дружтва писательох Войводини. То теди було вельке. Требало мац два обявени кнїжки и препоруку двох писательох. Пробовал зо мнє направиц и глумца. Не барз ишло, и попри того же вон укладал вельо дзеки и сцерпеня и же каждая проба зоз нїм була до-жице. Знал мотивовац глумцох, а и розшмеяц до слизох. Законче-ло ше так же ме дзень пред якуш општинску смотру одвели на воєну вежбу. Заменел ме Латяк, котри за тот дзень научел мою улогу лепше як я за три мешацци. Вецей сом не виходзел на бину. Скромну театралну кариєру предлужел сом як симултани прекла-датель руских представох на фестивалох у Кули, Кикинди, Тре-биню, Призрену... Дюра на тих незабутних путованьох вше бул главни за дзвиганє розположеня и розбиванє трети. У Призрену сом му раз направел бриги. Поспричкал сом ше цошка коло по-литики з єдним функционером зоз Кули (бо керестурски аматере теди, концом седемдзешатих, не могли пойсц дагдзе без партий-но-удбашского надпатрунку з општини). Кулянец грожел же ме прияви же сом бешедовал процив держави. Дюра му ледво потол-ковал най не обраца увагу на младе и дурне, бо воно и писатель и новинар та люби пирскац и не дума цо бешедує. Мнє строго розказал най вецей не язикуєм дзе не треба.

Дружели зме ше и кед сом пошол з „Руского”, углавним у Аг-нети, моєй куми. Официйно зме постали кумове аж кед ше повин-чали вони двойо. Гоч кум не гомбичка, вше сом му двоєл. Коло Агнетовой паленочки и винка, а и добераного вареня и печеня, мнє ше швидко розвязовал язык и вец бешеда варла од политики. Дюра бул искуснейши, змиренши и осторожнейши. Споминал Костельникову препоруку же ше ми, мали, не шмеме прец з век-шима. Я спрично оставал на своїм: же сом процив власци не як

Руснак, але як поєдинец и новинар. Вон углавним не пил, або лем тельо за добре здраве. Я ше любел опушиц и верим же му дараз було и неприємно нацаговац ше з упартим кумом. Кед сом 1992. року престал ходзиц до „Руского слова” и писац до його вида-ных, а ище и виступел з Дружтва писательох, Дюра ми пригварял. Прешвечовал ме же у чежких часох не треба прицаговац ува-гу на себе з процивеньом векшини и же „Руске” муши потримо-вац власц кед ше сце отримац, без огляду хто и як го водзи. Заш лем, нїгда зме ше не розишли повадзени. Вон знал и найозбиль-нейшу бешеду обрациц на франту, я почитовал його роки. Було би нечесно, тераз кед го нет, преглашовац ше за його блїзкого приятеля. Длуго зме ше познали, часто сотрудзовали. Припадали зме розличним животним и литературним поколеньом.

Кед зме ше остатнї раз стретли, при добрей вечери у їх квар-телю на Лиману, обецал сом же му принешем рукопис найновшей кнїжки. Обецунка остала несполнета. Верим же и вон верел же не треба понагляц, же ше ище увидзиме.

Дюра Папгаргаї зоз своїм длугорочним колегом Дюром Латяком

ДАРОВАНЕ БОГАТСТВО

Питанє цо мож даровац писательови не ма прости одвит, бо за розлику од других людзох, писателе маю шицко вецей. Маю вецей души, вецей розуменя, вецей сочувства, вецей задовольства и розчарованя, вецей моци витирвац и вецей слабосци написац и виложиц ше явносци... Кед писатель пребудзи тоти богатства и при читательох, шлебодно мож повесц же є вельки и же успишно уциснул естетске дожице свойого писаного слова до цивилизацийного цеку, а його записани думки инспирация за гледанє и розуменє глібшого смисла нашого иснованя.

Зоз ділом Дюри Папгаргая сом ше стретнул уж кед сом почал трациц мацерински язык пре велї роки перебуваня у неруских штредкох и кед ми бешедовац по руски почало буц чежко уж по трох-штирох минутох конверзациї з даєдним Руснаком. Бул сом прихильнік думаня як и велї (чом не повесц правду) же руски язык не досц богати и же на нїм єдноставно не можліве субтилно и точно ше виражиц, окреме кед бешеда о інтелектуалних сферах. Доставал сом „Руске слово” вшадзи дзе сом бул, але инше то читац висти з наших валалох, висти о чечуцей политики и з часу на час кратши есеї, уводни слова, лебо критицки коментари, а инше читац и пробовац думац з рускими терминами о зложених технічних лебо філозофских питаньох.

Теди ми до рук пришли Дюрово кніжки *Запор*, *Путованє на юг*, *Конец швета*, *У роси кощак сон*, *Живи цинї* и други хтори ме врацели велї роки назад до власного дзецинства, до власного языка и власних думкох, але тераз по руски. Накаламел ше швижи младнік там дзе конар почал сохнуц и заменел го дзекуючи Папгаргайовим кніжком. Стретнуце зоз забутима словами було як стретнуце зоз старима товаришами, полне з носталгийну радосцу же ше по телїх рокох знова препознаваме. Ставци, цильош, крига, кат, кетишка, моква, мальва... У животней войны страцена и потим найдзена родзина. Зоз старима словами пришло и нове сознанє же руски язык тельо богати кельо го сами познаме. Мож на нїм розпраяц о Аристотелови и о молекуларней биології, о шветовних як и о духовних питаньох, лем го треба знац, обнавяц и чувац. Твори Дюри Папгаргая маю окрем других и функцию скарбніци нашого язичного богатства хторе у нїх велїчезно представене.

Руска уметносц мало позната звонка нашого географского и етнічного окруженя и узрел час представиц ю широкому аудито-риуму на найефикаснейши способ: преїг интернету на английским языке. Твори Дюра Папгаргая спадаю до групи найлепшого цо маме у литератури, та сом ше одлучел пробовац преложиц и обявиц даскельо його избрани писні, за цо потребна авторова формална согласносц. Дюра дал потримовку такеї идеї и так сом ше нашол у незгодней ситуациї на хтору сом не раховал пре ентузиазем и жадане оддлучиц ше даяк на враценим ми богатству языка. Английски сом не научел по уровень потребни за прекладане поезиї, а ище вше сом не знал руски по уровень потребни за подполне розумене написаного. Але як гваря, за кажди проблем иснуе голем по едно ришене, та ше и тот проблем ришел на тот способ же Дюра як живи Руско-сербски словнік бул на руским боку, панї Елейн Русинко у ЗАД на английским боку, а я у штредку без одвитующей експертизи у обидвох языкох. Кед ми хибело толковане руского термину, Дюра ми давал поясненя, а мой преклад на английски панї Русинко „пейглала” и присподобйовала сучасней америцкеї поезиї. Кед зме ше на даскелїх писньох прешвечели же мож так прекладац, одлучели зме преложиц цалу кнїжку *Путоване на юг* хтора була друкована дзекуючи спонзорству пана Юлияна Сабадоша зоз Киченеру у Онтарию и так отвориц дзвери велького швета за нашу уметносц и подзелїц часц Дюрового а нашого богатства зоз шицкима хтори нас сцу упознац.

Наздавам ше же сом зоз тим голем часточно подзековал Папгаргаїови на дарункох хтори ми принесли його твори. Гварим, голем часточно, бо цо мож даровац дакому хто ма шицко вещей як други людзе, дакому кому душа полна розуменя, хто ма вещей сочувства, вещей задовольства и розчарованя, вещей моци витирвац и вещей слабосци писац и так постац жридли инспирациї, естетского дожица и чувар нашого языка?

ШТОК ЧИ ВИНО

З Дюром Папгаргайом ше познам одкеди сом вошол до рускей литератури зоз своїма першима писнями, а то початки осемдзешатих рокох. Вон теди шедзел на редакторским пиедесталу часописа „Шветлосц”. Я бул млади поета з Вербасу хтори забеговал гу Михалови Рамачови, тедишньому редакторови „Литературного слова”. До редакції „Шветлосци” сом лем закуковал з дзверох, жадаючи написац писні хтори буду достойни часописа и Папгаргайового читаня. Но, и то ше случело. Вишли писні, але я зоз Папгаргайом не витворел контакт яки сом жадал. Обачел сом же ма вещей прихильности гу другим, озда, йому важнейшим младим автором. Або ми ше лем так видзело. Вербашане, Гарянски и Шанта, пре якиш причини, хтори ми, познейше, вшеліяк и препознали, не барз були по дзеки Папгаргайови. Дюра теди бул у найвекшей творчей моци.

У тим чаше, а то уж конец осемдзешатих, розвила ше и перша озбильна полемика у рускей литератури у хторей, правда, Дюра Папгаргаї не участвовав, але медзи шориками бул ище як присутни. Участвовали Гарянски и Латяк. У єдним вербалним дуелу медзи Папгаргайом и Гарянским, Дюра, як искуснейши и на позиції, гутори Гарянски: „Ти и я о литератури можеме бешедовац док голем магіструєш литературу.” Гарянски добре запаметал тото виреченє и после даскеліх рокох пришол знова до редакції „Шветлосци” и гуторел Папгаргайови: „Я магістровал и пришол сом з вами бешедовац о литератури”. Дюра му повинчовал и, того дня ше у редакції бешедовало о литератури, непорозумєньох, о сотрудніцтве, витвореним и невитвореним. Пило ше шток, пице хторе Дюра любел попиц у окремих хвилькох. Нешка, Дюра Папгаргаї и Владимир Гарянски о литератури бешедуо на єдним другим месце, дзе маю вещей часу и медзисобного порозумєня. Чи пию шток чи чарне вино, хторе любел Гарянски, не знам. Уж лем ше даяк порада.

После 2000. року Дюра Папгаргаї и я були на розличних боках. Так сом думал. Точнейше, вон ше на свой способ вицагнул зоз „гевтого” боку, але ше не уцагнул до „того” боку. Познейше сом зрозумел же зме обидвоме були на боку хтори траци.

Под час мойого пейцрочного директорованя у „Руским слове” вон ми написал даскельо писма у хторих предкладац цо би було

добре поробиц за заєдніцу, за літературу, культуру. То були углавним хасновити предклади, але, очиглядно же Дюра не чувствовал достаточо „пулс” у самим „Руским слове” и у явним живоце Руснацох. То бул час консолидації после катастрофалних дзеведзешатих рокох, але не інтелектуалней консолидації. Теди „мури и шерпені” були важнейши як писателе. Но, попри тим, кажди літературни прилог, кажда писня, драма, статя, и кнїжка, хтори дал Дюра до „Руского слова” були обявени. Не шме ше дошлебодзиц же би руски писатель у руских виданьох не могол обявйовац, без огляду на политични розличносци або уплїви з боку. Дзеведзешати роки у рускей літератури ше вецей нігда не шму повториц.

После нашей інтерней полемики преїг писмох, у хторей вигварени важни ствари о руснацтве, літератури и культури, полемики хтора остала у моєй и у його документациї, а хтора почала з Дюрову реакцію на єдну мою *Шантовку* обявену у „Літературним слове”, я ше вибрал и пошол до нього дому на бешеду. Младши пошол гу старшому, як ше и швечи. У єдней такей нащиви, случело ше цошка цо значно пременєло нашо одношенє. Дюра Папгаргаї ми дал писмо написане на даскелїх паперох, у хторим винешени критицки зауваги, хасновити сугестії на текст моєй першей драми *Фонтана* обявеней у „Шветлосци” 2006. року. Старши писатель помага младшому, а то у природи літературного поволања. Теди зме були, на истим боку. На боку рускей літератури.

З тей нагоди обявюєм тото писмо, а вихабям з нього лем кратки фрагменти хтори не у директней вязи з його тему.

Почитовани Миколо,

Понеже ши до мене не пришол и не отримал слово, я себе як бувши колеґа берем за право же бим Ци преїг писемка виражел свой упечаток о Твоім драмским проскту под насловом „Фонтана”. Робим то з якушик нукашню причину, бо себе ище вше рахуєм ґу людзом котрих таки зявеня у нашей літератури преволую же би ше колеґиялно озвали да ше не чувствує же перше драмске пробованє „спадло до води”.

По шоре як сом читал то буду даскельо видзеня и зауваги.

Перша сцена як експозиция стої. Лем таки способ уж оштрамбани и навелько вихасновани. У нашей літератури то зробене у Канюховей „Велькей птици”. А же би ше хасновал поетски приступ, вон не досц же би ше находзел лем на єдним єдиним месце. Канюх то успишно хасновал у „Концерту за пса и

имеце". З другим словом експозиция и литературно и драмски вихаснована и методолоґия не дошлїдна. З розумлївим язиком поведзено – давно пожувани поступок. Мам моцну причину повесц же така експозиция дакус „виши” як фронтла на иншак досц добрим скратим облєчиве. Але спатрац ше на приклади котри жили и ище вше жию анї кус не грїх.

Бависко з фонтану добре здумане. Фонтана як украсни феномен єдней политикантскей амбициї у прировнаню з ветеринарским рецептами ма оштрєсц єдней обдуманей сатири. Животни приклад. То цошка цо завредзує увагу.

Даскельо тематски трактати даваю право повесц же слово о єдней драмскей конверзачки хтора була барз блїзко прировнаньом зоз Сартром, односно з його феноменалними драмскимі поступками у драмах „Брудни руки”, „За завартима дзверми”, а окреме у драми „Чорт и Господь Бог”. У нашей литератури не постої драмски текст котри би так як „Фонтана” завредзел таке прировнанє. А то не мала ствар. Медзитим то добре варене, але недосолєне. Укажем Ци цалком добронамирно и прецо. Постоя у драми даскельо трактати, добри и интересантни о котрих мож бешедовац як о реброх на котрих ше цело драми релативно з идею, та часточно и поступком добре трима, цо тиж интересантне и завредзує увагу.

Маме ту трактат о власци и уметносци. Одношенє тих двох феноменох у назнаках дияложкей фактури, але ту драмска радня досц гола. Сами знаки могли буц розробєниши, бо то глїбока тема. Одуперанє демонови моци то не лєм молитва и бешєда зоз собу. Напроцив, живот нам потвердзел же то найчастєйше метод помсти, вимсценя, кусаня. „Зуб за зуб” то не молитва! Пообщєно то мож и так декларовац, але драматуржски феномен праве у обачованю и видвойованю посебногo, окремногo. У наших тогожємских животох єст таки факти кельо сцєш.

Политичар калибра Велького пана то „коровче”. Совитнїк заступа християнски поступок, а твердзи же „памєтанє замена за хвост”. Значи, автор ше не опредзелєл чи Совитнїк Християнчи є Дарвиниста. Бо вон ту и єдно и другє. Тот цо вери же зме у прєшлосци страцєли хвост то атеиста. А атеизам и християнство процивни єдно другому. Ту лик Совитнїка нечисти и требало го прецизно дефиновац. Вербално випада же вон вєкши политичар (спреводзкош) од Велького пана, политичара. Хиби ту чисценє лика, котри на тим месцє у процивносци з власним словом и идею. То ше да кориґовац.

Трактат о суши добре здумани. Суша ше не одстранює з прикраску яку валалу дава фонтана! То добре. „Политичар трима слово лем док ма причини за то.” То новинарски стил. Треба, на приклад, повесц же политичар трима слово тельо кельо и шитко воду. Потребни дакус фіґуративнейши авторски вислов.

Трактат о братах то непотизем у политики. И не лем у политики. Ту ши, Миколо, остал лем на назнаки. Тому тему требало дакус оштрейше намальовац и закушиц до пар прикладох. Єст их при нас надосц. То не лем Твой гришнни „ґазда” цо це поспреведдал (а то прикмета политичара), але того єст надосц у нашей руснацкей стварносци. Запошльованє преїґ родзинских и пайташских вязох, наприклад.

Трактат о жени окреме подзековна тема. Троугел: шестра, любовніца, мац, то цошка цо завредзує же би ше написала самостойна окремна драма. Трансформация Елеонори дава за тото повод.

Трактат о гайзибану добри. Цо шицко гайзибан привожу и одноши? Могло то и ширше и конкретнейше. З нїм койцо приходзи и одходзи. Тема уж хаснована, але ту легла. Гоч и лем як знака.

Трактат о ґоворништву. Аґора. Требало увесц даскельо вєжби.

Бависко зоз фонтану требало розбавиц на абсурду. Поведзме: кед минус най чече вода котра крепи, кед плус, чече з фонтани палєнка котра зашалює, лебо обратнo. У каждим случаю требало исц до абсурда глїбше. Дац приклад манипулованя з масу. То би було ядро драми у феномену политичарских спреводзкох. Могло то розбавиц. Було би интересантне.

Шиканє до фонтани, дакле на украс и окрипенє здабе на „Габурі”, дзе ше масовно шика на квеце Незабутку. Роби ше то з протесту чи зоз заблуди, чи як драгоказ же було хасновитше вибудовац явни клозет?

Жаданє же би ше менял народ, а не власц то „Краль Иби”. И то неоригіналне. Вихаснованє до дески. Ту дійствує досц пообщєно. Требало исц на поєдинєчни приклад.

Контрадикторносц, як и з Дарвинизмом – Совитнік гвари же щєсцє треба гледац у осамєносци, а лем дакус далєй гвари же найвєкше щєсцє то бєшєда зоз своїма дзецми. Е: щєсцє осамєносц, чи бєшєда з дзецми? Ту ше автор муши опрєдзелїц. Трактат о щєсцу у драмским абсурду вшелїяк на боку осамєносци. Гєвто другє то чисти реализем. Автор най ше опрєдзелї, бо Совитнік глашнік його думки и шеяч його идеї.

Трактат о крадзи, окреме у политики, добра нагода за цалосни текст. Не крадне ше лем у другим мандату. Крадне ше нон стоп. Як ше то, поведзме, якиш Мишкович так збогацел же є уж власнік пол держави? Хто му то оможлівел? Вшеліяк не Титов Закон о пореклу имовине. То ганьба новей системи. Од демократії и жаданих пременкох ше вшеліяк не чекали Дафини, Єзди, Каричи, Радуловичи и хто шицко не. То вельки спредводзкоше. Ту ци тема о крадзи. Але добре знаме же за такима хтошка стої. И, ниа, драма нашого розчарованя...

Же людзе нови, а власци стари то не мож констатовац як цошка обще. Надпоминам уметносц, та вец и драматурґия, шлїдза тото цо окреме, ласкотліве и ище не пожуване. Твоя „Фонтана” цошка цо окреме завредзує увагу. Чкода же ши припонаглял и баржей ю не розбавел и доробел.

„Фонтана” оптимистично уводзи Твойо мено до нашей драмскей литератури. То преважно дуо драма, але за початок добре. Писац масовку з вецей ликами ані кус не легка ствар. На твоім месце я би ю доробел и направел доробеншу вариянту. Вредзи ше потрудзиц. Роздумай.

Преважно то лем реторика, без векших драмских заплстох и зраженьох, лики досц бляди, окреме двох, а и ту єст контрадикторносци. Будованє ликох то окреме одвичательна ствар. Драмска радня досц поверхова и ліха. Маса досц паперова и безкревна. Дзе климакс представи? Так же зме достали лем драму хтора нас преволує. Я тото читам зоз окреммим задовольством. И думам же вредзело на тим пошедзиц, але лепше було не понагляц з обявйованьом. Медзитим, млади ши человек и радує ме же наша литература достава у морю вшеліячини под драмску амбицию єдного правого драмского писателя. Пребач на отвореносци. Витримай и далей. Єст причини.

Тото же ши до мнє не пришол так як цо ши наявел ма за пошлїдок єдине тото же наша найпопулярнейша кніжка будзе без Папгаргайового прилогу. Но, я и тото можем розумиц. Пришли нови моци и треба дац шансу тим цо рачкую по нашей литератури и представляю нас у ширшей явносци у шветле яке чежско похопиц.

Мойо писемко пишем лем пре перши импресії о твоей драми. Не треба да ми на ньго одвитуєш. Я єдноставно мал причину висловиц общи упечаток о чимшик цо будзе збогаценє нашей драмскей литератури. Тото це нінач не обовязує, та ані на даванє авторских прикладнікох кніжки, ані на було яке почитованє. (...)

Я ше рихтал шицко тото у вязи зоз „Фонтану” з Тобу особне преанализовац и побешедовац. Але, понеже випадло як випадло, я то як читач виражуем з кратким писемком. (...)

Ти прим поздрав и най Ци будзе щешліви Нови 2008. рок.

У Новим Садзе, 22. новембра 2007.

Дюра Папгаргаї

ПС. Посилам Ци писемко хторе сом Ци праве нешка сцел послац. Да ши ше скорей явел я би Ци скорей послал, але Ти ми наявел свой приход до мене и я сцєрпєзліво чекал.

Посилам Ци за Календар єдну прозну цалосц. Зняте є на дискети.

На концу у остатнім шорику, модлім Це, виправ же би Милостиви писало з вельку букву М.

Щири поздрав

Дюра Папгаргаї

Єдно з литературних стретнуцох осемдзешатих рокох. З лїва на право: Нада Лендер, Микола Шанта, Ирина Гарди-Ковачевич и Дюра Папгаргаї

ВЕЛІКАН И УЧИТЕЛЬ*

Наш предняк, наш велікан и учитель, наш сучашнік и колега, наш приятель – Дюра Папгаргаї остатніраз ше врацел дому. Врацел ше ту дзе ше вше у думках и своєї творчосци врацал, дзе ше уж длуго у розгварках и своєї поезії рихтал, ту дзе кажди шушот витра, кажди лет птици, кажда травка випольновали його шерцо и душу з любову яку озда ніхто по тераз не зазначел. Почитовани наш Дюра Папгаргаї – злучени зоз антиципацию єдного гения и неминовносцу животних околносцох заокружує свою тужемну драгу, а нам шицким у смутку собраним остава випровадзиц го и оддлужиц ше на способ достойни його велькосци.

Свидоми зме шицки же барз чежко найсц слова за человека хтори бул найвиртуознейши уметнік словох, же барз чежко поясніц и ошвициц когошик хто сам бул за шицких нас швицарнік и драгоказ, же скоро неможліве до конца похопиц и досягнуц когошик хто бул таки верх хтори векшина з нас лем на хвильки може досягнуц и спознац. Ище раз ше потвердзує судьба єдного гения хтори и теди кед одходзи на свою остатню драгу виволує у нас бурю рижних емоційох, здогадованьох и толкованьох и знова теди кед уж вшеліак позно починаме похопйовац шицку його велькосц. Велькосц чией значносци будземе вше свидомши у роках хтори приходза. Поета насампредз, писатель – прозни и драмски, публициста и антологичар, глумец, режисер и драматург, критичар и теоретичар, організатор, порушовач и визионер – безконечно контрадикторни у горкосци и сладосци, у оштросци и ніжносци словох хтори писал и хтори виповедал своім сучашніком – Дюра Папгаргаї уж од нешкайшого дня та надалей вше вецей нам будзе хибиц. Бо, скоро же не мож задумац ані єден сегмент нашого живота, нашого вкупного руского єства у хторим вон не охабел даяки шлід и убудовал часточку себе. Нашо предшколски установи и школи, нашо високошколски и науково институції, нашо культурно-уметніцки дружтва, установи культури и здруженя, нашо фестивали и манифестаций, нашо медіи

* Пречитане на комеморативней схадзки у Руским Керестуре 17. марца 2008. року.

– писани и електронски, нашо читальні и библиотеки, нашо обиса, нашо наслідство и наша свідомосц и подсвідомосц преполни шлідох хтори нам охабел Дюра Папгаргаї. Аж и теди кед то себе дахто не жада лебо не будзе жадац припознац. Ми, хтори зме мали чесц буц його школяре и сучашніки безконечно раз зме ше сходзели, радзели, заедніцки шніли и задумовали, організовали и витворйовали, вешелели ше и смутковали, поцерпали и найщирше ше радовали. Часто зме ше и не розумели, дзекеди ше нам драги и розходзели, але зме ше по хто зна хтори раз мирели и знова сходзели – вше на концу похоплюючи цалу зложеносц нашого руского ества и потребу його очуваня. А Дюра Папгаргаї бул дошлідни, упарти и безкомпромисни Руснак. Пре тот факт и пре його вкупне діло хторе надрошне нашо и велї будучи генерації и хторе надросло нашу руску заедніцу и постало скарбніца уметносци цалого швета можеме ше лем зогнуц долунїц и найщирше повесц: каждая чесц! Дзекуеме на шицким и обецуеме же будземе чувац и пестовац шицки фундаменти и драгокази хтори сце нам поставели.

Почитовани Дюро, нешка ше дефинитивно одбераце у вашим *Путованю на юг*. У першим виданю вашей кніжки з тим насловом, давного 9. януара 1992. року, у прикладніку хтори сце ми подаровали уписали сце и тоти слова: „Люб нашо слово руске, наш театр, нашу культуру. Од любви спрам руснацтва завиши нашо обстояне”. Анї ви анї я теди не могли знац же вам после 16 рокох, не лем у свойо власне мено але и у мено шицких Руснацох будземе мушиц дац своєродни звит и остатне обещане. Та, кед нам судьба уж так укрижала драги, у тей смутней хвильки вам можем повесц: ище вше зме тварди орех-кощак. Приходза млади, нови генерації. И вони и ми ище вше маме достаточнo любви гу свойому роду. Так як ю и ви мали. И покля нас лем ест у тей питомей Войводини, у Сербії, у шицких крайох южней Панонії, на милей Горніци у старим краю, у цалей Европи и ширцом швета, дотля будзе жиц и ваше слово и ваше діло. Будзе воно жиц и медзи другима народами, вшелїяк. Але, други вас вше буду мерац и почитовац по мери вашого доприносу вкупней скарбніци шветовой культуры. А ми вас будземе почитовац и паметац и прето же у велькей мири жиеме ваше діло и пре спознане же бизме без вас нігда не були того цо зме нешка. Прето, верце кед вам з тей нагоди потвердзуем: вредзело вам пожиц за кратке вчера.

Прето у мено Национального совиту Руснацох, у мено шицких наших установох, институцийох и здруженьох, у мено шицких припаднікох нашей заедніци, але и у мено шицких людзох з хторима ведно жиеме и хтори почитую Руснацох, та з тим и Дюру Папгаргая, най му будзе легка жем керестурска и най му будзе вична слава и хвала!

ЖИВОТ ПОШВЕЦЕНИ РУСНАЦОМ*

*„Нїгда ми не була цесна руска кошулька. / Кажди ей рубец,
оштри галерчок, нїжна нїтка / були мой хотар, и колїсанка и
смертельна кулька. / Стань випасани поставал моя цепла клїтка.
// Як хижна птичка, попишел сом ше з пиря красу. (...) / Кридел-
ка крегки, та небу придава ключи / у тей кошульки прибрана, чи-
стей твари”* – писал наш Дюра Папгаргаї. Наш Рускокерестурец
и Новосадянь, але и Шидянь, Коцурец, Дюрдьовчань, Орахов-
чань, Кулянєц, Миклошевчань – од вшадзи дзе зме у Бачкей и
Сриме, але и Прешовчань и Медзилаборчань, жил и ту, и у Зем-
плину, здоганяючи свою и нашу Гвизду Габуру. Зоз своїм ділом,
Дюра Папгаргаї бул вшадзи дзе Руснаци у Европи и у швеце, як
прави руски предняк, бо вон тото давно постал за свойого живо-
та. Нажаль, од суботи вечара, од 15. марца того року, боляце хоре
цело поклекло, але душа можебуц пошла на путованє на юг,
стретнуц ше зоз другима Руснацами-кощакками.

Нешка ше одпитуєме од Дюри Папгаргая. Ожалосцена фаме-
лійо и смутни сходзе, модлім вас же бизме на початку того одпи-
тованя, и зоз минуту цихосци дали почесц нашому велькому
Дюрови Папгаргайови.

Най му будзе вична слава!

*Як писал – „Руснак то орех кощак, седемлупови, ядра каме-
ни. / На нїм ше зуби часу и щербя, и ламу и гартую. / То тоти
ровняцки вредни стражарски змени / цо од чола по чоло през крев
насущну з нами пую.”*

Руснакови и Руснацом пошвецел свойо богате діло. Праве лем
пред дацо вещей як роком, означовали зме його седемдзешатроч-
ніцу живота и пейдзешатрочніцу творчей роботи у рижних обла-
сцох нашого литературного, театралного, културного и шицкого
другого явного живота, дзе непереривно бул присутни. О тим дацо
вещей поведза други нешкайши бешедніки, а у тим уводним слове

* Пречитане на комеморативней схадзки у Руским Керестуре 17. марца 2008. року.

того нешкайшого жалосного сходу здогаднем же Дюра Папгаргаї народзени 11. новембра 1936. року у Руским Керестуре. По законченю основней школи опредзелел ше перше за физкультуру и єден час робел як наставнік того предмету, але на час почувствовав свою праву животну поволанку и закончел студії югославянскей литератури на Филозфским факултету у Новим Садзе 1964. року. У „Руским слове” робел перше як новинар, же би 1966. року постал главни и одвичательни редактор часопису „Шветлосц”, цо була и природна драга после його креативного ангажованя на будзеню литератури при Руснацох, теди, скоро загашеной. „Шветлосци” остал вирни по пензию, 1993. року. За живота обявел аж 23 самостойни діла, автор є 17 драмских текстох, вецей монодрамох, спомедзи хторих скоро шицки и виведзени на сцени; направел 13 кнїжки виборох и антологийох; заступени є у осемнац таких зборнікох; прекладани є на други язики, остали за нїм числени статї и написи по новинох, але и роботи пошвечени свойому облюбеному Гавриїлови Костельникови, чию драгу достойно предлужовал. Бул єден з найвекших руских писательох вообщє, насампредз поета – и за старших и за дзеци, прозни и драмски писатель, литературни критичар, антологичар и теоретичар литератури, и, кельо познате, перши є европски Руснак з авторску кнїжку поезії по англійски, обявену на америцким континенту! Интересантни и податок же Дюра бул наш найрецитованши поета.

Источасно, окреме ше потвердзовал и у обласци театра. Не треба забуц же Дюра Папгаргаї бул єден зоз сновательох, перше Аматерского, потим и Руского народного театра „Дядя” и дал му аж барз добру основу же би нешка тот театр бул професийни. Режирал преїг 30 театрални фалати, найвещей праве у Театре „Дядя”, на його обидвох сценох, але и у других наших местох. Як сом гварел, бул наш озда найплоднейши драмски писатель, як за старших, так и за дзеци; його драмски тексти прекладани на други язики, освойовали награди на рижних конкурсох, як представи, лебо як радио-драми, котри тиж режирал, и найвиводзенши є драмски писатель у нашим театре. Дюрово представи бавени и поза гранїцу – медзи Руснацами на Горніци, у Театре „Александр Духнович” у Прешове. Можебуц уж дакус забуте – Дюра Папгаргаї бул и позарядови глумец, глумел у осем представох, а тераз уж давного 1970. року, на Союзним фестивале аматерских театрох тедишней Югославії, на Хвару, бул преглашени за найлєпшого глумца цалого Фестивала. Єден рок робел и як директор Драми Сербского народного театра у Новим Садзе. Бул слуп нашого театра, його защитни знак.

Инициатор є и снователь Драмского меморияла Петра Ризнича Дяді у Руским Керестуре, Фестивала монодрами у Новим Садзе, але и идейни творитель, часто и директни организатор даскеліх наших найзначнейших културних манифестацийох – Фестивала култури „Червена ружа”, дакедишнього Митинга поезиї, Костельниковей ешенї. Його стихи компоновани и вишпивани на тих фестивалох. Бул єден зоз сновательох Рускей матки, Дружтва за руски язык и литературу. Преучовал Костельника, водзел нас на його гроб у Львовє, тераз младших буду водзиц на Папгаргаїв у Керестуре; праве коло тих спомнутих манифестацийох и коло театра, зазберовал нас младших, придавал нам штафету, але и задаток отримовац и розвивац започате. А своїх глумцох и младих режисерох, знам то зоз власного искусства – любел и почитовал. И не лем глумцох, але и шицких цо приставали и лапали ше исц по тей нелегкей драги нашей култури и рускосци. И унапрямовал нас, дакеди то було зоз медовку, часто и зоз полінчом, але вше зоз зарисованим цильом, знаюци з власного искусства яки почежкосци пред нами.

Вшелїяк, така невичерпна робота на рижних польох литератури и култури не остала незамеркована, та Дюра Папгаргаї добитнік найвисших припознаньох – насампредз Вуковей награди Културно-просвитней заєдніци Сербії; Искрох култури Културно-просвитней заєдніци Войводини; Октоберскей награди городу Нового Саду; Награди за животне діло Дружтва писательох Войводини; перши є добитнік Награди „Александер Духнович” за литературу котру додзелює Шветови конгрес Руснацох/Русинох/Лемкох; Невеновей награди; трох найзначнейших наградох „Руского слова”, медзи котрима и за животне діло. Недавно, з найвисшого державного уровня, з Министерства култури Републики Сербії, сцигло му ище єдно припознанє у форми пензиї заслужним културним роботніком, дзе є избрани медзи избранима. За нїм велї награди за його литературни твори, бо, як писал – *„Слово мой дом. Мой лік. Моя каплічка. / Цеплінка з котрей слухнечко напава позни роки. / Моя кетишка, мой крижик, моя улїчка / вакцина за тогожемски отровни словни поки. // Слово мой гроб. Таштамент з котрим дзешка бивам. / Крипта за чолну бразду. Мой дзень и моя ноц. / З нїм ше жегнам, з нїм ше опивам (...) // Слово мой боль. Мой сон у котрим лем жедлярим. / Моя спрєводзка, мой шпиталь, обераца хорота. / Мой зраднік и гунцут з котрим ше бетярим. / Мой тужитель, судия и моя найщирша порота.”*

Але, тиж так, и так шпивал: „Я не соловей, шпив мой як полін горки, / як жовч печаци од котрей квиток прее. / Я не соколїк. З хлебовей чарней скорки / мой стих и церпне, и регота ше и шмеє. // Мой стих не мотиль цо на квецики лета (...) / Мой стих вше гледа пияту страну швета / и як копия задзати у ней стої. // Я не соловей. Я стражар, я прибранец. / Слово ми оштре жадло, а шпив каменец. / Прето сом у власней скорки части странец, / прето мой стих баґренов церньови венец.”

Праве пре тото папгаргайовске слово, почитуєме и будземе почитовац Дюру Папгаргая.

„Штири ме крижни русалки виведли вонка з валалу” – записал у єдней своєї писні – „русалка кореня, русалка стебла, квитка и плода (...) // Керестурски штири дзвони, гей, штири русалки! (...) // Штири ме русалки виведли вонка з теплого гнізда / же бим ше ровнал спрам рочних часцох и чарней коси. / Штиром крижним русалком кедиш цемене обочка жимна гвизда, / та висхню ведно зо мну у теметовскей роси.” Врацел ше наш Дюра до свого любеного Керестура, тераз тоти штири русалки оглашую и його оставанє у нїм. Занавше.

„Кед раз одпитуєм на юг / два метери и дацо под самого себе (...) / охабце ми по концу ногох места за гніздочко / з найколяцишого пруща, тельо кельо сом сам себе вимерал. / Можебуц даєдна ґовля до нього дараз злєци. // Ша я ше з ґовлями так часто / на юг зберал” – одпитал ше од нас Дюра у своєї писні Путованє на юг. „Керестурски штири дзвони, штири русалки” нешка оглашую Дюрово оставанє у його любеним Руским Керестуре. Занавше.

Най му будзе легка рускокерестурска жем и вична слава!

Литература

Ирина Гарди-Ковачевич: *Путованє по янтар*, Шветлосц, Нови Сад, ч. 4/2006.

Дюра Папгаргаї: *Хижна птица; Руснак; На остатку було слово; Я не соловей; Керестурски штири дзвони; Путованє на юг (писні).*

ЦИГЛА У ЗДАЊУ СЕЋАЊА*

Ђура Папхархаји је читавих пола века представљао најзначајнијег русинског књижевника у Војводини, у Србији, у чијој генези се, у маломе, битно одсликава развој русинског језичког израза за последњих пола столећа. Објавивши своје прве песме 1956. године, постаје један од најактивнијих духова, организатора и промотера књижевног, и уопште, културног живота Русина у нас. Поред тога што је био свестрани писац, био је глумац, и редитељ и организатор, и уредник.

Ђура Папхархаји је рођен у Руском Крстуру 1936. године, дипломирао на Филозофском факултету у Новом Саду 1964.

Објавио је следеће песничке књиге: *Ту, одмах крај срца* (1968), *Олово, трешњин цвет* (1964), *Тривач снова* (1978), *Чувари облака* (1981), *Путовање на југ* (1991). Објавио је већи број књига приповедака, поезије за децу, драма, научних радова, студија, критика, превода са српског. На српском му је објављен избор из поезије под насловом *И сенком и прахом* у издању Друштва књижевника Војводине 2003, а 2006. у издању *Visions International* у САД, захваљујући проф. Бредли Страхану, изашла му је књига на енглеском језику, *Путовање на југ*.

Превођен је на словачки, мађарски и украјински, као и на словеначки, македонски, румунски, јерменски, летонски... Његове драме су игране и у Словачкој и Украјини и Папхархаји је као драмски писац доживљавао високе почести.

Преводио је са српског на русински а најзначајнији његови доприноси у том домену су избори из приповедака Иве Андрића и из поезије Мирослава Антића.

Био је дугогодишњи уредник русинских књижевних издања у издавачкој кући „Руске слово”, те директор драме у Српском народном позоришту.

Добитник је многих награда из књижевности и културе, издвајају се следеће: *Награда за најбољу књигу на русинском језику* (1969), *Невен* (1980), *Искре културе* КПЗ Војводине (1982), *Октобарска*

* Прочитано на комеморативној седници у Руском Крстуру 17. марта 2008. године.

награда Новог Сада (1984), Златна значка КПЗ Србије (1986), Награда НИУ „Руске слово” за животно дело (1995), Вукова награда КПЗ Србије (1996), Награда „Александар Духнович” – међународна годишња награда за најбољу књигу на русинском језику (1997), Награда за животно дело Друштва књижевника Војводине (2002). Крајем прошле године Папхархаји је одлуком Министарства културе Србије постао носилац националне пензије.

Папхархаји је следио Хавријила Костељника, утемељивача русинске књижевности и језика, који 1923. године објављује прву *Граматику*, чиме говорни језик постаје стандардни књижевни језик јужнословенских Русина, исти аутор је објавио и прву књигу на том језику 1904. године. Доприноси Ђуре Папхархаја еманципацији русинског језика и књижевности су немерљиви и он је сам потврђивао да је као стваралац пресрећан због резултата који су на том малом језику постигнути, како у образовању, тако у науци, а посебно у уметничком стваралаштву.

Заступао је становиште да је традиционалиста, будући да је био дубоко везан за свакодневни живот Русина, за обичаје, за традиционалну културу и посебно за сјај старих речи за које је везивао страст својих песничких инспирација.

Али с друге стране Папхархајевог усхићења речима, њиховог сведочења о трајању и смислу једне мале културе у коју је уносио страст борбености и елан преживљавања, често се излажући напорима које су угрожавале његове људске снаге, налазио се усамљени стваралац који је ту свету и кобну реч видео у тамним и сутонским тоновима.

Како би рекао истраживач Папхархајевог песничког дела Сергеј Ткачов, за аутора живот је немилосрдан процес умирања. Пут којим он путује на југ јесте пут чије је путоказе написао неко други. „Када једном отпутујем на југ два метра и мало више испод самог себе (зависи од смирености ашова и гробаревог рамена)” (*Путовање на југ*).

Целокупан књижевни процес представља борбу са сазнањем апсурдности човековог живота и смрти, док је издвојено стварање писца или његово дело – цигла уграђена у здање сећања на властити боравак у животу. „Други носе венце, везују цвеће за камене крстаче, гробнице, праве капеле”. За Ђуру Папхархаја, као што је он и поменуо у једној својој песми, таква капела јесте – РЕЧ. И ту се спајају у пуној контрадикторности идеја о заједници као једна врста спасења, у шта је Папхархаји несребично уложио читав живот и свест о крхкости појединца, његова дубока стрепња и меланхолија коју ни реч не може да поднесе.

И као што је Ђура Папхархаји по завршетку петнаесте седнице УО ДКВ, 20. фебруара ове године у знак пријатељства и пажње

приредио свечаност поводом добијања националне пензије, ми, његови пријатељи писци нисмо у том тренутку знали значење тог догађаја, јер иза ведрине гозбе која је била још један знак Ђуриног даривања, његове жеље да се посвети другима, сијао је тамни и увек присутни гост који је налагао да је та гозба опроштајна. Али песник не одлази заувек и док год постоје речи Ђуриних песама и док год постоји језик у којем је он био стваралац и онај који је стваран, Папхархаји ће бити са нама.

У мери у којој је себе уградио у русинску културу, у русинску реч и слово, задобио је поштовање шире заједнице и свих који живе у нашем сложенем свету.

Дюра Папгаргаї (автор) и Ярослав Сисак (режисер) зоз глумецким ансамблом РНТ „Дядя” у представи *Агафия старого попа дзивка* (1992)

МАЛ ЄМ ШЕСТЯ ГО ЗНАТИ

Ідут од нас в даль безконечну люде добры, люде велькы. Дорога то неминуча. Лем жаль, кед ідут за скоро, гейбы пред часом. Гварю – гейбы, бо тота даль кед закличе, має акуратні кликаного час. Його час. Та жаль. Же має. Уж.

Пішол од нас, живых іщы, Дюра Папгаргай. Человек – Великан. Человек што кормил словом як хлібом насущным Руснаків над Дунайом і Савом. І они вшиткы – знам того, як *Амин* в *Отчешны*, бо дыхам по кус іх дыханьом – Руснакы зоз „шырокой рівнины” чуют гнеска голодний біль. Не буде веце од Папгаргая сьвіжой скыбкы хліба-слова. Придбал – наорал, насіял, накосил, намолотил, намолол, впюк і подал той поживы, так смачной і так вельо, же мож бы, кед бы з натуром іджыня мало никнути, самых крайчыків, самых кыршын полных кошів зберати а зберати. Але сьвіжой скыбкы уж нам не вкроїт.

Мал єм шестя знати Дюру Папгаргая, бесідувати з Ним. Не раз. Але перше як познал єм Його самого, познал єм Папгаргайове слово. Бо слово велькых передит іх самых. Черпал єм з того слова для ся, сивого. І для наших діточок, Лемчат, што єм іх во школі за шувны роки вчыл. Бо поживы для них в лемківській літературі так мало, аж меньше як мало. А Русначий хліб, хоц так ся бою рівнины, смакувал мі одколи єм го лем познал. Пішли до сьвіта, жебы... по віках кормити нас.

Як іде о слово Папгаргайове, найбарже мя порушыло кед слухал єм го на живо, wypowiedане устами Руснаків – герців Театру Дядя. Была то драма „Ровняцкы соблазны”. Пак (а стало ся то пред тринадцетьома роками) написал єм в „Бесіді”:

Повім щыро – был єм поражений. З двох причин. Єдна очевидна – зміст і драматургічна вартіст твору, чудова гра акторів. Друга меньше очевидна. В чым діло? // Автор бере на канву драмы релігійну проблематыку, борбу помедже православном і грекокатолицком орьєнтациями. (...) В нас – же доповім днешніма словами – кед бы поставил тоту драму на сцені, реакції были бы штонайменьше ріжны. Там люде – в абсолютній більшоости грекокатолики – реагуют нормальні. Нормальні, то значыт – з оплесками і слезами. // Што єст того приводом? Ци культурна огладженіст в народным аспекті? Ци віра в мудріст і велькіст своїх корыфеїв? (...)

Ачий товды то подумал єм, же кед бы вшыткы люде мали тїлко пошаны для чловеченства як Папгаргай, слово „фанатызм” мож бы было вышмарити зо всіх словників сьвіта. Не преносити буквы „я” (а є она і словом) з остатнього місця в азбуці на перше, то є – тым паче попри величыні таланту – велькіст абсолютна.

Преконаний єм, же – як спомнено в остатнім речыню цитуваного тексту – так інвестувана віра Руснаків Бачкы, віра в мудріст і велькіст своїх корыфеїв, николи ся ся не встаріє, а Папгаргая все будут видіти в першым ряді свого Пантеону.

Дюры Папгаргая уж неє серед нас, живых, іщы. Але Його хлїб-слово остало, остане – напротив моїх мыслевых комбінацій – все сьвіже.

З колегами у редакції часописа „Шветлосц”. З ліва на право: Микола Шанта, Дюра Латяк, Юлиян Надь, Юлиян Тамаш и Дюра Папгаргаї

ПУТОВАНЄ НА ЮГ

И НА ОСТАТКУ БУЛО СЛОВО

ПОВРАТНІК

Врацам ше писні ягод ліку, як врачарки,
ягод покути затаращеной под ребрами.
Врацам ше стиху як коліку, смаку тарки,
горкей пресади закаламеней под зубами.

Врацам под млінски камень мирку, мудросц чола,
най не отрує непожегнана моц старосци.
Госцински парток за власне пекло апостола
котри огриза виповрацаних стихох косци.

Врацам ше писні, волшебніци, шестри гриху.
Слути сламяни витяз, голи на своїм щиту.
Уж затупену сна копію врацам стиху.
Фалшиви цильош ознова зрадзел мету скриту.

Врацам ше писні як любовніци, цеплей жени
у знойним рану вистопорченим спод перини.
Враца ше гришнік зоз стихом кляти и омержени
як ритер слуги цеплому кридлу оцовщини.

(1982)

РОДЗЕНЄ ПИСНІ (I)

Вицека бильмо студні на лукох,
та дерма небу дно з клюку лапа.
Смиядни путнік ліже зной з рукох.
Пада рой гвиздох до калапа.

Длуге побереже власней скори
зоз одмодлену мирку злаци.
Кед не задижджи, калап згори.
Гибаль ше студні вода враци.

(1986)

РОДЗЕНЕ ПИСНІ (II)

То ягод кед биш з твару на ліву ногу;
як дзецко у перинки
у ставцох кед почувствує
власни рост.
Ягод остатні корч жени у пологу.
Благословеней жвирини пост.

То ягод кед биш жилу резал
на власним карку
же биш з ню звязал тот камень под ребрами.
Як кед биш на шлєпе око ліпел марку
же биш го на драгу послал
з ластовками.

(1986)

РОДЗЕНЕ ПИСНІ (III)

Пошесш пламень, збовчи сцерень.
Посадзиш шерцо, родзи ше гад.
З благого жренка пукне церень.
З цеплей хлебовки запахне глад.

Посмертней стражи одрубеш руку.
Розуму зліциш кригов ток.
Око за око, зуб за мелку муку
и сон накарми вовчи рок.

(1986)

БОГОВА КАТИЧКО, ДЗЕ МЕ ОДНЄШЕШ

Богова катичко, дзе ме однєшеш:
просто до царства, чи до пекла?

„Кед царство горе – кридла ми крегки
за терху словох цо пламень жовчи
розліваш катски на хлебик мегки
и шнієш же лєм за тебе бовчи!

Кед пекло долу – мой трепет ліхи
же би мог урвец ланец праслова.
Прето не глядай у сну потіхи
же биш зоз словом роснул ознова!”

Божа катичко, та чи вредзело
пре трепет жовчни сцекац од пекла?

„Кед би лєм воно кридла палело –
и я би навше од нього сцекла.”

И НА ОСТАТКУ БУЛО СЛОВО

Слово мой дом. Мой лік. Моя каплічка.
Цеплінка з котрей слунечко напава позни роки.
Моя кетишка, мой крижик, моя улїчка –
вакцина за тогожемски отровни словни поки.

Слово мой гроб. Таштамент з котрим дзешка бивам.
Крипта за чолну бразду. Мой дзень и моя ноц.
З нїм ше жегнам, з нїм ше опивам, з нїм ше змивам.
Упарто облекам на себе його отровну моц.

Слово мой боль. Мой сон у котрим лєм жедлярим.
Моя спрєводзка, мой шпиталь, обераца хорота.
Мой зраднік и гунцут зоз котрим ше бетярим.
Мой тужитель, судия и моя найщирша порота.

Слово мой грих. Моя молитва и моя покута.
Торжество розума, краса чола, тілесна пиха.
Та кед ме препознаш у раншим шпиву когута –
то мойо оловне слово зо мну так упарто диха.

ЕШЕНЬ У ЯСНЕЙ ПОЛЯНИ

У Ясней Поляни тераз
Софія мужови кишенки превраца,
шука далінох мокву швижу.
У крегких пальчиких игла печаца.
Плата на плати. Молі ей нохци ліжу.

У Ясней Поляни тераз
вандровкаш молга на праг става,
ризиви мундир паломніка.
Образ ше стресол. Жвератко руку дава
най одпочине сон каліка.

У Ясней Поляни тераз
Софія гекла рубки святи,
зоз скленчкох ей капка мальвови квет.
Горко ше хихота плата зоз плати
яки лем узки други швет...

У Ясней Поляни тераз
тринац гвиздочки ясни оца гледаю
у попутаних пасовискох,
тринац пелюшки били моц наврацаю
ардзавим цвенчком снох з ловискох.

У Ясней Поляни тераз
Софія штернасту пелюшку плока
смутней препилки цо ей под блузну диха.
Вибера чарни осцец з ока
и за зорнічку го запиха.

У Ясней Поляни тераз
гдовици празне место у посцелі.
Стиху ше жимни покров лядзи,
та ясну здревнету зорнічку на юг селі
и оштро зо мну на ней вадзи.

У Ясней Поляни тераз
затлела една гвизда од тей звади
и мальва блажена ширцом прес.
Страшни ше хихот розліва през загради.
То стари Лев ше зо мнє шмее.

(1987)

Я НЕ СОЛОВЕЙ

Я не соловей, шпив мой як полін горки,
як жовч печаци од котрей квиток прес.
Я не соколїк. З хлебовей чарней скорки
мой стих и церпне, и регота ше и шмеє.

Мой стих не братняк цеплей стриберней струни
цо ше з мешачка до моїх слихох циска.
Мой стих неборак, коляца часц коруни
цо ю розчакли сиверни зли витриска.

Мой стих не мотиль цо на квецики лета,
не очна капка цо жренку драгу гої.
Мой стих вше гледа пияту страну швета
и як копия задзати у ней стої.

Я не соловей, я стражар, я прибранец.
Слово ми оштре жадло, а шпив каменец.
Прето сом у власней скори части странец,
прето мой стих багренов церньови венец.

ПРОСТАЦКА ПИСНЯ

Вирни свойому гриху,
дробне просо.
На дланї цепли кратучки сон параста.
У цеплим простацким стиху
сон набосо,
чарне за нохцом, охват, здрапнута храста.

Вирни свойому гриху,
кукуручка,
збунета дзешка у куце оброшніци
у затраценим ноцним оддиху.
Ягод каричка
знята з няклова. Прецка забута на поліци.

Вирни свойому гриху,
цме нашенко.
Ценкей поскони дробне реберко, нїзки плоцик.
За якуш цеплу нїточку ліху
дробне вреценко.
На лампи витрионовей стлети гноцик.

Вирни своєму гриху,
зарно житка
зашате за Вилію до гарчичка,
як святу зелену жимску потіху.
Рана плітка,
ценка поконцу ногох джмуркаца швичка.

Вирни своєму гриху,
простак прости
поконцу власних ногох себе клечи.
Затарашени у власним шмиху
посци пости
зоз простим стихом, так як ше простаком швечи.

ОДРЕЖЕМ СЕБЕ ПРАВУ РУКУ

Одрежем себе праву руку
по писню
зоз котру ище дихам, пожегнани.
А зробим то сцерпено, помали,
так як цо ей гинто
ловаре пияни
з дньового стрежиска
до хрибта штреляли.

З хрибта першокласне месо,
зоз сцегна тиж.
Прето потрафена жвир недалеко сцекла.
Сама ше зопла на свой криж,
сама ше и упекла.

Але косци з госцини
(прекляти косци)
зоз широких танерох прегварели.
Бодай их було!
Прецо то ище пред гайкачами
не зробели?

Одрежем себе праву руку
по писню
кед медзи плецами так дзиво
врещац буду.
Будзе то блажене сокровище
дзивиновому блуду.

(1988)

ДЗЕ ШЕ ТО ПОДЗЕЛ МОЙ СТИХ

Мой стих то голи-голючки млінски камень,
вашарски брус,
злізана осла
на котрей котни хорти
оштра ловгаци зуби.

Мой стих,
тройци Колери студзени камень,
пекельних дзверох сон голуби.
Мой стих зуяна оса
за ерихонски труби.
Бо: грех ше покресцел за судию.
Скали каменей цепли рой
полінов оток пие.
На штири страни швета плодзи зной,
з рога мешачка кирвави гной...
И псовски, псовски виє.

Мой стих
то моя явна фраерка,
мой блудни вред,
полноцни глад.
Власному карку тупа шекерка,
покривов мед.
Мой райски гад.

Мой стих зношена цепла шмата,
ренди покрейтка,
розбити дзвон.
Мой стих
на пол копії застава здзата,
гробаров сон.

Мой стих страцени мали хлапчик
витхнутей руки,
ноци пиялка, роса смияду.
Сплешнети осух з билей муки,
щене одняте суки,
яблуко гаду.

Мой стих вирвате цемне око
железней клатки.
Вишенки шпак.
То церень Дантеовой заградки.
Зацменю слунка
братняцки спак.

Мой стих то хмарна ярня шатва.
Каїнов брат.
На оштрим клепаним шерпу
пипиньов свят.

И кед запахне як збита жатва,
и кед зашмердзи як рани клятва,
и кед загирми ягод у хмари страцене стадо
и голуб псовски огриже свой власни дих,
то лем
од цеплей цицки одбите чадо
дойчи
смертельни грих.

(1985)

ВИСЛУЖЕНИ ВОЯК ЧИШЛІ ПРАЗНИ ПАТРОНИ

Як вислужени вояк чишлім празни патрони.
Кельо лем жовчи одпирхло з німа до воздуху!
Може даремно нешка на циви квиток з оргони кед
мертви скинча у моїх слихох и моїм слуху.

Може даремно и цепла споведз и молитва.
Строгих покутох розоружани цвенчок ардзави.
Шліди прецала немилосердна розуму бритва: чи
сом стражарел при стопорченей правей застави?

Стражарске место дуга напава, коров напаса.
Крочай здревнети од чежкой шаржи и олова.
З празней патрони лем цихи шепот на пол гласа:
чи я то стварно погинул од жовчи власного слова?

ПУТОВАНЄ НА ЮГ

ШЕЯЧ

Кед руцим гу гвиздом свой гузбанок смутку,
розкапчай свой брушлік, чарна красавицо.
То цтому ткачови понестава утку,
та зоз себе паре свойо власне ліцо.

Кед вноци заженем свой смуток гу води,
у ценким сну найдзем вицадзене жридли.
Та чи вецка смутку место на шлебоды,
чи у чарним аклю, дзе скапе як бидло.

Чарна красавицо, матко наша кварна,
замкні ключик смутку до власней прискринки.
Шеяч не випукнул зоз власного зарна,
та ше голи маржне у кутох перинки.

СТРАХ ОД ВИСИНИ

Не бер ме ані блізко гу себе,
боім ше од твоєї швидкосци.
Твоєї наглосци ше боім.
Вельо сом при це блізиши
кед долу, при себе стоім.

Не заверай за собу дзвери,
най ми почкодзи воздух швижи,
ша я уж давно
пияти кут
у твоєї хижи.

Не пать на мне так од горе,
так з висока,
бо ци випаднем з ока
и ніхто ме, вера,
назад не позбера.

Не пейглай ми били заглавок.
Ніч ми биле не пейглай.
Досц сом ше напридавал.

Не додай ми руку.
Страх як ше боім од нацагнутих рукох.

Не замикай за мну дзвери,
у замку ци ше ключ поламе,
та ше обавам
же ше з другога боку
не препознаме.

Оловну гвизду з тобу лем поцме наавам,
а боім ше уж и власней шліни,
та вше частейше
цо далей од себе ставам.

Странім уж од каждого зарна
цо ше до мнє зашпота.
бо я вироснул на сейковитей жовтей гліни.
Не боім ше єдино загробного живота.
Отамаль помали сцигую мойо родзини.

(1988)

ЧЕРЕШНЯ НА МЕДЖИ

Кед раз за навше одпутуем на юг,
охабим на концу загради цинь свой – страшидло
най чува мацеровей черешні
глад за чарни шпаки.
На меджи охабим ступай жридло,
цо ше до мнє зашпота,
та най ше з нього зоз южней хмари
з далека
за дзиви птици
швижа дижджовка сцека.

Гей, ниа, я таки
и за человека
и за шпаки.
И за чесни гриви
и за погляди
пажерни
и цілїви.

Озда сом пре ніх и одпутовал
некаламени
и таки дзиви.
Єдино шпаком мили
и подозриви.

(1988)

ПАКОВАНЄ КУФРОХ

Пакуем шести куфер.
Пейц полни. На остатню дзирку закапчани.
У першим: кетишка з дзецинскей перинки
и образ розпяца спод мацериной греди.
У другим: гипс зоз зламаней руки
и оцов пиштоль зоз Одеси.

У трецим: велька гиря
и празна клюка з висхнутей студзенки.
У штвартим (ледво сом го закапчал):
шицке мойо зазрацтво посцискане.
У пятым (злати єден):
цепле криделко, зуноване.

Чи ше ми змесци до шестого
шицок твой ошмих?

(1988)

ПУТОВАНЄ НА ЮГ

Кед одпутуем на юг
теди кед черешня били шлаєр на себе здзее
и пчолка ей ласкотліви пахняци венєц найдзе,
охабце на самим верху єдну миндюшу, най там зрее.
Можебуц ю з южним витриком
мой цинь покрадзме обочкац зайдзе.

Кед одпутуем на юг
теди кед буйне зарно до меха прах свой точи
и кед сцернянка оддихне од терхи златей,
на верх єдного браделка заблішню мойо очи
лем же би джмуркли спрам белавого нєба
же мой цинь, ниа, стражар у чарней скорки хлеба.

Кед одпутуем на юг
теди кед блузни напучнєти розпашу буйни виніци
и кед чардаки под златну терху почню стукац,
най ми ше у очох лем єдна гиризда на хвильку зашвици
и шицки дозрети бобки од шмиху
на моім хмурним чолє почню пукац.

Кед одпутуем на юг
теди кед били пахняци пуканки з нєба
цалу заграду до кабата опашу,
знайце: то ме успал пах праве вицагнутого хлеба
и ранша цеплота мацерового оченашу.

Кед раз одпутуем на юг
два метери и дацо под самого себе
завиши од змиреносци ашова и гробарового плеца,

охабце ми по концу ногох места за гніздочко
з найколяцейшого пруща, тельо кельо сом сам себе вимерал.
Можебуц даедна говля до нго дараз злеци.

Ша я ше з говлями так часто
на юг зберал.

(1988)

ДІДОВА БИЛА ТАЙНА

Безнадійно у далекосци глядам дідову завяту шекеру
з хтору подоцал младнік же би ше унук не розчеперел.
Пруцик ше ополи зогнул у чаповковим чемеру
и смуток боляци лем роси у бетеліни зверел.

Дудня ми вики през слиху, корч залядзеной памятки.
Дідов ошельнік пахне на слизу, на оток посних рокох.
Ключик ше не придава цилунку заардзавеной клатки.
Одкос на сцерні подоцал фольовку овчих покох.

Дзединство, биле ягнятко, стиднути боль ми цица.
Озда ше прето так радуем каждой спаднутой пахульки.
Дзешка ше до неба спина била дідова саніца
и капка з його слизу до чаши билей зомбульки.

Дідова била тайна, киваци зуб прахняви
як била хмарка здзата на оштри нож памятки.
Рубе страцена шекера у буйней теметовскей трави
по слихах унукових у едней давней билей загадки.

ПО КОНЦУ ДІДОВОГО ГРОБА ОРЕЩОК

По концу дідового гроба орешок.
Мац, дзивка його,
пресадзиц би го до загради.
Оца себе на меджу преселіц
же би ше оцова радосц
з чарними вранами не мушела дзеліц.

Орешок гунцут, прущик младучки
як баюс дідов
отреса на гробик швижу росу.

Крижик ше схилел як у горучки.
То дїдо так главу зоги́на
гу одко́су.
Вирошне оре́щок,
та дїдо баюс за хмару закруци.
Чугу ка́мену зоз себе зруци,
та стреше з дре́ва плоди черчаци
як препилчата.
Озда ту дараз гу ярку скруца
оре́щки позберац
унучата.

НАД ГРОБОМ ДЗИВА ВИШЕНКА

Дзива вишенка
зоз гроба мойого чукундїда
камень марморови високо дзвигла.

Били облачок одхилени.
До ньго каждей полноци
гвизди падаю
и сок вишньови дзиви цицаю,
док их когути гробарово
не одкукурикаю.

Дїдо полюбел ясни ноци,
та облак чежки не завера.
Витрик му швижи
фляшку отвера
у власней хижи,
пред очми цалого швета.
Од яри до конца лета.

А кед ешень сцигне
и зоз вишенки лісце опада,
дїдо покрадзме
на швижи воздух з гроба виходзи
и джмурка на мене ведно з гвиздами.

Не ноц то.
То дїдо з чарну браду
дзиви вишенки калами.

(1988)

ШИЦКЕ МИ ПОТОМСТВО ПУТУЄ ЗА АШОВОМ

Шицке ми потомство вимарло у жовчи слова.
Над нїм и кловак, и корбач, и покрива.
Прежил лем гачур цо прегриз губку гвиздох галова.
Прето му таке жимне чоло. Прето му тлеє ноцна грива.

Прето напаса мертве стадо з белавим шеном.
Житну канджурку ноши за ухом як староста
цо сам кольчкує цепли гроби зоз власним меном
и казань мера лем по длужини ноцного хвоста.

Слово ше цадзи з гамби гробара ягод коровче
цо ше упарто на оштри ашов од сподку мота.
Иойк му позбера гвизда хвосцата як око вовче
кед ше з ашовом до жовтей злеє словна цеплота.

Шицке ми потомство путує за ашовом.
Камени ставци и їх колїска и їх школа.
Шицки ми дзеци кресцени лем з голим словом.
Озда ми прето гвизди падаю просто до чола.

Чоло од ранцох на юг обраца друк белави.
Гачур зоз неба на жем сцагує сна каруци.
Чада ше бавя з остатню чулку ешеньскей трави
и нїжно гласкаю белавих дражкох гриви горуци.

ТРАЦЕНЄ ОЦОВЩИНИ

Крев моя застава, мой млінски камень, моя, клїтка,
цепла крутила у котрей шицок мой смуток плїва.
Крев моя оцовщина, мой завичай, свята багнїтка,
небесни огонь цо ше до зарї слунковой злїва.

То тота габа враца, божески долїк души
у котрим витор часу гнїздочко свойо звива,
и гласка, и меле, и жридло святе суши,
та каждую спаднуту гвизду як капку роси упива.

То тота грива бесна цо за ню черча каруци косцох;
свята хлебовка престарта вонконцом крижного стола.
То посцель привитна за шицких неволаних госцох,
цепла метреса цо настред стола лежи гола.

Хто ме то зрадзи под тоту чисту заставу, мила?
Хтори то госци розженю стадо з червеной паши?
Чи ше то сама на триски труши млінска сила?
Чи ше то слунко на моім чолє з больом гаши?

ВРАЦЕЛ СОМ ШЕ ГУ РИКИ

Врацел сом ше гу рики.
Чи пре рибу, чи пре над, чи пре прелазок?
Докричовал сом ше з богиню плодносци
цо плїва, роздзелює дижджи и влагу худоби.
Риба ми з руки блїсла и вишлїсла.
На дланї зохабела свойо косци,
колїску за жвератко власней подоби.

Врацел сом ше гу рики.
З бичаком з наду пищалку вистругал.
Гей, младосци, як церпню твойо косци!
Пищалка од себе глас не дала,
лем ме витор розума сциха зачесал.
Пищалка надова не запискала.
Покля я то сам себе так додня скресал?

Врацел сом ше гу рики.
Гу прелазку багнітковому, живеї трави.
Препилка моя гніздочко цепле ту дзешка крила.
Нет препилки. А дзешка високо з моеї глави
рика над прелазком желєни мосцик звїла.
Прето у моім оку уж давно трави цмо белави
и єдна жажда рибова стрибєрно бїла.

Врацел сом ше гу рики.
Погласкал з дланю писок мелки,
цеплу пелюху першей невиней страсци.
Длань ми колю спенєти габово игелки.
Ламе ше мосцик од власней позней причасци
на дробни-дробнїючки марни часци.
И капе у води як гладки писок мелки.

Врацел сом ше гу рики.
Сам одпутовац, гоч преїг мосцика,
гоч зоз дробєнким писком, зоз рибама.
А на прелазку, нїа, жобрак калїка
зоз розтрешєних реброх цадзи вигризку
у живим памєтаню з дланю як до долїка
загарнул свою драгу до глїбокого ричного писку.

ЗАЙДА

Пука ми похребцина од зайди цо ю влечем,
прето так часто поклон гу чарней жеми биєм.
Зайда ми хрибет чува, памятки най не спечем.
Озда лем пре тот хрибет ище упарто жиєм.

Зайдаре знаю драгу, та ше и я не шпотам.
Око драгоказ будно за нову молгу стреже.
У молги шиве клубко на мали палец мотам,
а нога ступцом за нїм до драги влажней леже.

Драга зна цеплу тайну цо ше у клубку точи,
та ше до бивней зайди и сама на глас пита.
За попутани оддих понука смутни очи.
Зоз оштрим зубом гриже власне Многая літа.

Так ше и нїжни кончик на моцни гузел вяже,
та терху зайди за мой згорбени хрибет спина.
И кед судия драги зайду розвязац каже –
то у ней шицка моя непребачена вина.

ВИНЧАНЄ

Зруцел сом скору на паньваш слунку,
збил ю каменєц.
Чолу наврачал сон пестунку –
церньов венєц.

Око сом враном, талпи небу,
а зуби слову.
Нож сом спод плюцох задзал хлебу,
сон олову.

Нохци задарти на порвазку
пса чувара.
Дзень себе жича ноцну маску
за трунара.

На пол ашова лем пол крочая
гу небесом.
На цали – облак завичая
зоз цмим лесом.

Так дзень ше коци у чарним вреску
коло карку.
Так гвозд скрамблює з моцну деску
жем зоз хмарку.

ЄШЕНЬ МОЯ ДОМАШНЯ ШМАТА

Добре тебе, дню.
Твій ще рано зоз млечним зубком
хвата за розквітнуту вишенку,
та з билим шлаєром
гу поладню, кед червени плод
под яснами праска.

Добре тебе, дню.
Змерк ци на єшень пахне,
на клий зоз вишньового стебла.
Жима ци ноц,
надойчени червени плод
у склєняним дунцу.

Ноц у дунцу, дню.

Але праве народзене дзецочко
за мацерину цицку ше лапа
и вицицує зоз напучнетих першох
ніжни сон.
И шпи спокійно, дзецочко,
з ножками и ручками спрам мешачка,
та вчасна яр, рано твійо
знова му очка
белава дробенка магочка.

Добре тебе, дню.
Твій ще млєчни зубчок
каждей новей яри
на новим билим квитку гартує.

А я, ниа,
зоз штучним зубом
аж по шию
у глібокей єшенї.

Єшень моя домашня шмата.
Моя пелюшка. Моя плата.
Мойо дзвери и мой облачок.
И нігда гу билому квитку...
Гибаль
як даяки смиядни хробачок.
Добре тебе, дню.

ЛИР

Вистати розум.
Сам бим не верел
з яким ше больом розхорел мир.
З корчом под ребром
я не прехорел
як ше то у мене спримецел Лир.

Урежем глібоко
на шиви дуб слово,
з полінчом на криж, кукурик сон.
Почекам сцерпено
на квитки шнігово,
саніцох длугих гадвабни дзвон.

Розточим на губки
за варгоч пришагу,
колену церень, шерцу боль.
Позберам каменец
на далеку драгу
за били покой, як хлеб и соль.

(1978)

ВОНКА СТАРИ КОСЦИ

Вонка стари косци!
Сон вам бул лем дзвонарова глоба.
Розпредати карти до вичносци,
та з будаком нешка ставаце зоз гроба.

Вонка стари косци!
Давно ловгли чежки пацерки зоз шиї.
Скапали надії. Нет вецей прешлосци.
Узки за вас дзвери панї исторії.

Вонка стари косци!
Гробаров вам ашов глашнік Єрихона.
Най сон жеми за вас покуту одпосци.
У ярку вам цинї збовча як поскона.

Вонка стари косци!
Молитву вам жедла блювнута монета.
И у тим ше стиху стидне ганьба злосци
кед ме преклеєце зоз гевтого швета.

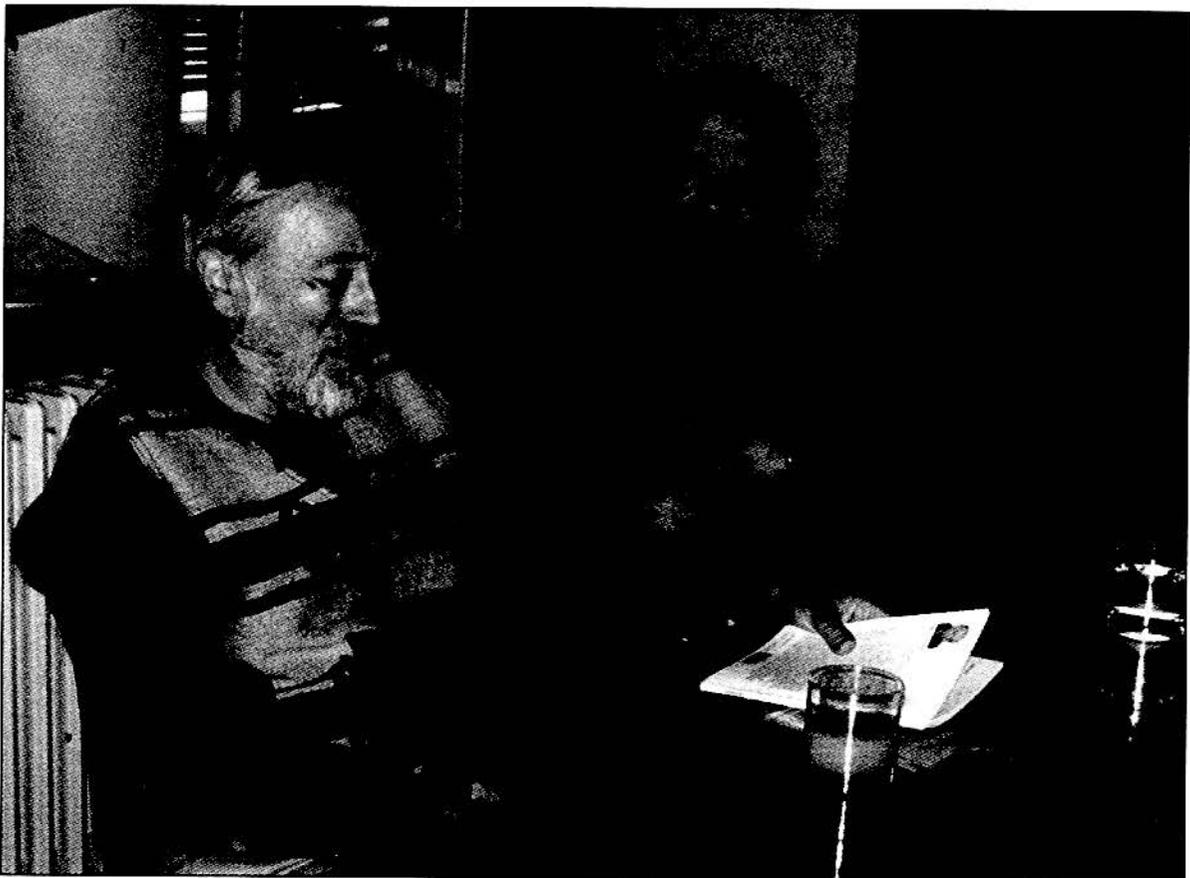
РУМЕНЦОВ ПАХ ЗА ВЕЛЬКОМОЖНУ ПАНІ ХОРОТУ

Пліваю жовти хмарки за чолом, за дланями.
Руменцу главки преполни живого злата.
Перли слунково цихо смуткую за салашами.
Жовта керпарка на стиржень поладня здзата.

Воюю жовти хмарки, воюю зоз гвиздами...
Хто кого гу себе притулі, сцагне, хваці?
Отровни ноцни запах шпи под крегкима нохцами.
Чия ше гнойна рана перша позлаці?

Била хорота опарла чоло настред дильова.
Од сили паху у ноцней стражи нємо киха.
Ослухні як у турні завива жовта сова.
То моя власна хорота наглас диха.

Ослухні отровни пах тей пані хороти
цо по заглавку жимней зорнічки смияд огрива.
Опри свой смуток гу тей стиднудей цеплоти,
ша вона до це искомско злати пах неба зліва.

Стретнуце з професором Бредлиом Страханом, видавательом Папгаргайовой кніжки *Путованє на юг* на английским языку

PAPHARHAJI'S JOURNEY SOUTH

As a Rusyn from the Vojvodina region of Serbia, Djura Papharhaji represents a small offshoot of a small Slavic group that has its roots in the very heart of Europe. The original homeland of the Rusyns (also known as Carpatho-Rusyns, Rusnaks, and Ruthenians) is situated at the crossroads where the borders of Poland, Slovakia, and Ukraine meet. In the eighteenth century, the ancestors of today's Vojvodinian Rusyns migrated southward and settled in the Hungarian counties of Bács-Bodrog (Rusyn: Bachka) and Szerém (Srem). All the territories occupied by Rusyns came under the domination of Communist states (Soviet Union, Poland, Czechoslovakia, Yugoslavia) in the second half of the twentieth century. As a result, in the Carpathian homeland, the name *Rusyn* was banned, the Rusyn people were identified as Ukrainian, and a distinctive Rusyn language, literature, and culture largely disappeared from Central Europe. Fortunately, as a result of the coincidence of political circumstances, a Rusyn nationality, language, and culture were allowed to develop only in the Vojvodina.

The Rusyns of former Yugoslavia occupy territory which today lies within northern Serbia, the Vojvodina, and Croatia. It had been part of the Hungarian Kingdom since the early medieval period, was conquered by the Ottoman Empire in the sixteenth century, retaken by Hungary in the late seventeenth century, and became part of the Austrian Empire's military frontier zone. In the mid-eighteenth century, Austria's Hapsburgs invited Serbs, Croats, Romanians, Magyars, Slovaks, and Rusyns, among others, to settle in the region. The first Carpatho-Rusyn immigrants, mostly from Zemplyn and Ung counties in eastern Slovakia, settled in Ruski Kerestur in the 1740s. They brought with them their own language and their distinctive Eastern Christianity. The Rusyns of the Vojvodina are united in the Greek Catholic Eparchy of Kriûevci, which traces its origins to the first half of the seventeenth century. Administratively subordinate to the Vatican, they retain the Greek or Byzantine rite and their Eastern Christian practices. The language of the Divine Liturgy is Church Slavonic, while Rusyn is used in homilies. The bishops of the church have been strong supporters of the local Vojvodinian Rusyn culture and language, using the vernacular Rusyn language in publications and education.

Annexed to Yugoslavia at the end of World War I, the Vojvodina was formally constituted as an autonomous region of the Republic of Serbia in 1946. After World War II, Yugoslavia's new Communist government tried to resolve inter-ethnic conflict by dividing the country into six national republics (Slovenia, Croatia, Bosnia/Herzegovina, Serbia, Montenegro, and Macedonia) and by providing liberal support and legal protection for all national minorities. Aside from the six national republics, the Vojvodina in the north was recognized as an autonomous region within Serbia. As a result, in spite of their small numbers (20,000 persons in 1971), the Rusyns of Yugoslavia were given the status of an official nationality. With their own culture and codified language in Yugoslavia, during the Communist era the Vojvodinian Rusyns enjoyed better conditions for national and cultural development than did the Rusyns in the Carpathian homeland.

Since the fall of Communism in Europe in 1989, however, the situation has altered significantly. While Rusyns in Ukraine are still struggling for their own name and language, in Slovakia, Poland, and Hungary, Rusyns are now recognized as a national minority and have begun to resurrect their language and culture. The Rusyns of the Vojvodina, however, have been overtaken by wars and economic troubles that have presented challenges to their national and cultural development. During the 1991 conflict between Serbs and Croats, Rusyns were caught in the middle, since there were Rusyn settlements in both regions. Several Rusyn communities in eastern Croatia were destroyed, and the battle for Vukovar resulted in numerous Rusyn civilian losses. After the collapse of Yugoslavia in 1992, Serbia and Montenegro formed the Federal Republic of Yugoslavia, which included the Vojvodina, and since 2003 Rusyn occupied territory has been part of the . Today, the Vojvodina, with a population of about two million, is one of the most ethnically diverse territories in Europe. Rusyns represent less than one percent of the population, although unofficial data suggest there may be as many as 35,000 Rusyns. While the Vojvodina was historically a multiethnic territory characterized by inter-ethnic respect and tolerance, since 2004 international observers and the European Parliament have noted an increase in ethnically motivated violence against minorities there, and for the first time, Rusyns have been included among the victims.

Yugoslav Rusyns began to emigrate to North America before World War I, settling mostly in Montreal and especially in southern Ontario. In the 1980s and in the wake of Yugoslavia's civil war in the mid-1990s, the initial immigrants were joined by new families of Rusyns, who settled primarily in the vicinity of Kitchener in southern Ontario. In 1995, businessman Julian Sabados founded the Rusyn Association of North America, which publishes a newsletter in the Vojvodinian Rusyn language and promotes cultural and educational activities. The efforts and activities

of the organization support Rusyn identity among Rusyn immigrants from the Vojvodina and promote group maintenance in North America.

In the second half of the twentieth century, of all European Rusyns, those living in Yugoslavia enjoyed the most favorable conditions for national and cultural development. While in their original homeland Rusyns were still struggling for recognition, Rusyn culture was allowed to take root and flourish in the Vojvodina. The beginning of conscious literary creativity among Vojvodinian Rusyns dates from the early nineteenth century; the first separately published volume in the Rusyn language, a book of poems by Havriil/Gabor Kostel'nik, appeared in 1904. Kostel'nik also published the first grammar of the Vojvodinian-Rusyn language in 1923. Rusyn books and newspapers have been printed in Yugoslavia since the establishment of the publishing house *Ruske Slovo* in 1936. A Department of Rusyn Language and Literature was established at the University of Novi Sad in 1982, and a Rusyn cultural festival, which presents performances of folk music and dance, art exhibits, and poetry readings, has been held annually since 1962. There is a Museum of Rusyn Culture and a Rusyn Art Gallery in Ruski Kerestur, where the population is overwhelmingly Rusyn. The Petro Riznich Diadia Rusyn National Theater, which performs all its plays in the Vojvodinian variant of the Rusyn language, opened in 1969, performing in Ruski Kerestur and Novi Sad. The language spoken today by Rusyns of the Vojvodina has been analyzed as a microlanguage within the Slavic family. It shares alternating East Slavic (Carpatho-Rusyn) and West Slavic (East Slovak) characteristics, with a dominance of the latter. Thus, with its roots in East Slavic culture, and increasingly close ties to the South Slavic intellectual world in which it developed, written in a language that shares East and West Slavic characteristics, Vojvodinian Rusyn literature represents a unique Slavic *mélange*.

In the twentieth century, the young Vojvodinian Rusyn literature progressed from traditional patriotic romanticism to innovative works that were receptive to the *avant-garde*. However, at the end of World War II when it came under the cultural influence of Communism, its growth was stunted by the imposition of Soviet-decreed Socialist Realism. The 1960s saw a creative surge with the appearance of young writers and new forms. The first novel in Vojvodinian Rusyn literature, *Zhemi moia* by Vlado Kostelnik, was published in 1967. Among the major poets and prose writers were Iuliiian Koliesar, Miron Koloshniaï, Shtefan Hudak, Miron Budinski, Mikola Skuban, Melaniia Pavlovich, and Miroslav Striber. But the standards for poetry were set by Diura Papharhaji, whose first collection of poetry *Here, Close to the Hearth (Tu takoi pri shertsu)*, 1969) was distinguished by its lyrical beauty and its moving subject matter. Papharhaji went on to produce short stories, drama, and literature for children, as well as critical works, textbooks, and journalism. In his poem "A Bad

Biography” from *Journey to the South*, Papharhaji reviews his life under the restrictions of Communism when he was cut off from the outside world, when an invitation to an international honorary event had to be refused, becoming instead “a treat for mice.” Since 1989, however, he has received numerous literary prizes, and his work has been translated into several European languages. *Journey to the South* (*Putovanie na iuh*, 1991) is the first extended translation of his work into English.

Papharhaji’s poems in *Journey to the South* are refined, erudite, and intellectual. Mikhailo Kovach, a Rusyn poet, critic, and Papharhaji’s colleague, divides the poems of *Journey to the South* into three categories: 1) those which can be read without interpretation; 2) those which we can “understand” and interpret emotionally, that is, those which we can “feel”; and 3) those which are inaccessible, to which there is no apparent key (Kovach, p. 49). Papharhaji uses the Rusyn language idiosyncratically, expanding the possibilities of words by creating images that stretch meaning sometimes to the breaking point. He uses rare and archaic words that tax even native speakers of Rusyn, and *Journey to the South* has been called a “verbal storehouse” of the language (Kovach, p. 48). With his expansive lexicon, highly wrought images, and inventive poetic imagination, his poetry is challenging to even the most sophisticated reader, not to mention extraordinarily demanding for the translator. Papharhaji tends to use traditional poetic form, which is more typical of contemporary Slavic poetry than it is in the West. His rhyme and sound play, which often generate meaning, are unfortunately, but necessarily, lost in translation. Many of Papharhaji’s images are not conventionally poetic; as he writes, “I am not a nightingale, my song is bitter as wormwood, / as hot as gall from which a flower wilts” (“I Am Not a Nightingale”). He is a poet’s poet, whose loyalty is to his own mind’s eye and ultimately, to the poetic word. As indicated by the subtitle of the section of *Journey to the South* that is devoted to poetry, he brings to fruition the highly literary and symbolic Gospel according to John, which begins, “In the beginning was the Word.” For Papharhaji, “And in the end was the word.”

*The word is my home. My medicine. My chapel.
Warmth with which the sun waters its old age.
It is my bond, my cross, my alley —
a vaccine against poisonous earthly word-pox.*

Arising from this rarified and esoteric understanding of language, it is significant that Papharhaji’s poetry does not lose touch with the life of the simple people from whom he emerged. His work is dominated by agricultural imagery. The stubble of the field, a grain of corn, white waters, and wild cherry trees are the fixtures of his world, and he invests these rustic elements with magical and fantastic significance. In “My Shadow

Runs Away from Me,” the persona’s double harnesses itself to a heavenly plow to till the stars. The seasons – early spring, autumn, the dog days of summer, and the wintry mood of December – provide the background and the impetus for his poetic musings. Floods, earthquakes, stones and butterflies are part of the poet’s family circle: “Stone is my brother, my prayer book, my kin” (“The Beauty of Stones”). For him, man is related to stones and grass:

*They say: the grass will moisten mother earth’s knee
and the sun’s keys will be swept by weeds and elder,
and mute black and yellow sod will be scorched on a stone
so man is the closest living relative to the weed.*

(“Warmth of the Sun”)

His poems devoted to nature contain his most beautiful and poetic imagery. The sun “hurls its fiery hat to the ground” (“Dog Days of Summer”), “frost offers itself to the knuckles as a guest” (“Autumn”), “a weed from the hedge row sharply nuzzles the heavenly breast” (“The Dew, Medicinal Herbs”), and the butterfly is a “guest from another world” (“Butterfly, A Summer Guest”). In this natural setting, Papharhaji evokes the time-honored figure of the mother, with her back “bowed at the loom on the rundown farm,” where “warmly sways the blessed grass of memories” (“A Cure for Mother”). The poet also finds poetic inspiration in local folk belief (“A Household Spirit Travels to the Sky”), traditional Rusyn culture (“Rusyn”), and contemporary post-Communist adjustments (“The Rusyn Returns to the Source, or Buying Seats in Church”).

The title, *Journey to the South*, is richly evocative. The journey is a metaphor for life, and the south is an image associated with death and the grave. In the title poem, “Journey to the South,” Papharhaji writes:

*Once I have gone to the south
six feet and inches under myself
(depending on the spade’s stillness and the sexton’s shoulder),
leave at my feet some space for a tiny nest
made of thorny twigs that I had measured for me.
Maybe sometime a stork will land on it.
So often I wanted to go with the storks
to the south.*

In “A Cherry Tree on the Boundary,” the poet again refers to the time “when I leave for the south for once and forever.” In innovative images, the poet situates himself well along his life’s path: “My back is breaking from the bundle that I lug along, / and thus I bow so often to the black sod” (“Bundle”). Clad in his “house dress” of autumn, an original image to

evoke “the autumn of life,” he recalls the joys of youth in sensuous imagery:

*Good for you, day.
Your morning with its milk-tooth
snatches the blooming cherry,
and with a white wedding gown
moves toward noon, when a red fruit
bursts on the palate.*

(“Autumn is my House Dress”)

The consciousness of the end of life and life after death dominates the poems of this section of the book, beckoning the poet to a reunion with nature and his kin: “I am not afraid of life after death. / From there, my relatives slowly arrive” (“Fear of Heights”). Great-great-grandfather peeks out from the grave and communes with nature and his descendants, thanks to the wild cherry tree that has pushed up the marble tombstone:

*A white window is left ajar.
Every midnight into it
several stars fall
and suck the cherry’s wild juice
until the sexton’s roosters
crow them off.*

(“A Wild Cherry on the Grave”)

The poet’s connection with his ancestors (“Grandfather’s White Secret,” “A Walnut Tree on Grandfather’s Grave,” “My Ancestors Travel”) is matched by the concern for his descendents (“All my Descendants Follow the Spade”), creating a chain of Rusyn continuity, which is, perhaps, the overall message of the book.

However, in a more realistic sense, the “journey to the south” also speaks to the migration of the Rusyns from their Carpathian homeland to the South Slav lands of the Vojvodina – their trials, both natural and political, and their adaptation to new circumstances. The repetition of the metaphor of grafting or transplanting in Papharhaji’s poems has poetic and practical relevance; he calls the Rusyn “a grafted grapevine” (“Rusyn”). Like the dense and thorny Rusyn forest, the Rusyn nation consists of both rough trunks and fragile mushrooms, which endure through wind and fire to flower again at the magical blow of the executioner’s axe (“Rusyn Forest”). The poet’s persona is identifiably Rusyn – the Rusyn shirt grew into his own skin (“The Pet Bird”), and as “the son of a people / that does not need heroes,” he nonetheless pays tribute to their unadorned earthiness and their natural integrity.

The Rusyn is not a cliff, not a thunderbolt, not an eagle’s wing above the clouds,

nor that black sentry that burns the sun's eyes with his elbow.

The Rusyn is like a sturdy lump of sod that consorts with the rains.

The Rusyn is a church bell, and a pitcher of milk for the day-star.

Because of this simple and wholesome solidity ("The Rusyn is a hard walnut, sevenfold rind and petrified core"), the Rusyn people have managed to endure challenges that might have engulfed their small numbers:

*In the southern fields he is just that hard unplowed patch
on which ages break their toothy plows.*

("Rusyn")

The subtlety of the poet's imagery often disguises the topical thrust of his poetic imagination, as in several poems that refer to the period of Communism and the disorder that accompanied its fall. The section "Biting Sun" ironically describes this "blessed time" of betrayal, shame, blood, victims, and self-induced collapse. In Rusyn, the phrase "biting sun" refers to the period of early spring, when the promise of the sun is matched by a chill in the air that seems to deny the sunny promise. Such was the atmosphere at the end of the twentieth century in Yugoslavia, when democratization and reform were accompanied by corruption and frustration. The poems devoted to this subject overflow with images of ugliness and decay. The "blessed time" is one of "pimplily epilepsy," when "evil breeds in its own marrow," "the sun sneers," and "brothers thirstily lick clotted shame from the knife" ("Biting Sun, A Blessed Time"). "Honor is on the scales," if it is not openly for sale, as are seats in church, which are now bought up by those who previously "spat upon" traditional religious observances: "The little red book is replaced by a black prayer book." Papharhaji's disdain for such hypocrisy is palpable in the irony of "The Rusyn Returns to His Roots, or Buying Seats in Church," where Communists who have forgotten their "Our Father" now sell their souls yet again as they claim seats in the front row: "And the first / shall be first again." What has happened, asks Papharhaji, to the wages of sin? He answers with bitter futility:

A man has his price.

With time, the price changes.

The sea will lick its own foam.

The Rusyn returns to his roots.

The post-Communist era presents a particular moral challenge to Rusyns, and Papharhaji is unrelenting in his judgment of former leaders ("Red Moses") and a system that did not see men as individual human beings, but idealized them as gods or dehumanized them: "Cattle have a price, icons their holiness, where are men to go?" ("Sister Star Travels")

*An angry star turns its back on the East.
Who will dare to rip its face off the flag?
The sky has discharged a rotten pox to the ground
straight on man's collar, let it strangle the human neck.*

“The proud hammer and sickle” are devoured by rust, and “the crust on the neck curses the East” as “with a twinge in the neck it counts victims in the black soil.” In the wake of such brutality, questions of judgment and guilt rise to the surface, and man is preoccupied with the issue of internecine violence (“The Knife,” “Returning to History”) and treachery (“The Third Crow of the Cock,” “Headsman”), to the point that the evil age causes him to question his own soul:

*Indeed, who has traduced me so
from all my five sacred directions
that being snaffled by the wolf's age,
I have lost my self?*

(“Who Has Traduced Me So?”)

Man needs an escape from this situation. As Papharhaji puts it in the concluding poem of this section, one must turn his back to the poisoned soil, “where malice has rotted on its own roots”:

*Need to go. Cut the nails of time to the quick.
Don't let your forehead and shirt be dirtied.
Don't let the silver ray be lost from your eye.
Need to go. And never come back after.*

The poet finds refuge in nature, as depicted in the succeeding section, “The Beauty of Stones,” in love and passion (“Nights of the Wolf”), and in light-hearted humor (“My Shadow Runs Away from Me”). Perhaps his most touching and beautiful imagery is in the poem, “When a Dog Licks Your Hand Gently”:

*Nowhere is there so much clear sky as in a dog's eye,
no where so much gentle warmth
as on a dog's tongue. ...
The dog's sky is under your knees
wide as a garden.
And when the dog gently licks your hand, know,
it is the sky gently falling
on your palm.*

Equally amusing, although with a dark impudent underside, is “Damsel Poetry Walks Through My Gallbladder,” where

*A young poetess looks at her buttocks in the shop window.
What a beautiful heap of poetry! ...
The poetry shakes: left, right
like a parade of freshly barbered recruits,
like a polished saddle under a lathered mare,
like two desirous eyes
that glare from the dark hole
in a rotten tooth.*

Papharhaji's ultimate refuge from the depravity of reality and the pain of life, his "vaccine against poisonous earthly word-pox," is poetry ("And In the End Was the Word"). Living out his life in a world that was inimical to his poetic sensibility, he took verse as his fatherland ("A Bad Biography"). However, for him, poetry is not an easy escape, an idyllic haven, but a more ambiguous and less comforting homeland in which are mingled "the personal hell of the apostle" and the bitter taste of sloe; poetry is a fortune-telling witch and a warm mistress ("Returner"). The creation of poetry is not an easy and effortless occurrence, but an event that combines the joy and pain of "the last spasm of a woman in labor":

*It is like cutting a vein
in your own neck
to tie up a stone you feel under your ribs.
It is like pasting a stamp on your temple
to send it on its way
with swallows.*

("Birth of the Poem II")

Poetic creation is described in richly evocative imagery that is fully comprehensible perhaps only to the poet himself:

*You sow a flame, the stubble will blaze.
You sow the heart, a snake will breed.
From the eye's gentle pupil, a thorn will pop.
From a warm bread-cloth, the hunger will smell.*

But in the end, the dream generated by poetry provides relief that "will nourish the year of the wolf" ("Birth of the Poem III"). And yet, the ladybug warns the poet not to seek comfort in a dream that wants to renew itself in the word ("Ladybug, Where Will You Take Me?"). The poetic word is not something to be trifled with: "The word is my sin. My prayer and my repentance. / The triumph of wisdom, the brow's beauty, bodily pride" ("And In the End Was the Word"). Its allure and influence range widely, from a simple rustic ("A Simple Poem") to the great Tolstoy ("Autumn in Yasnaya Polyana"). However, the poet's masterful verse is as alienating as it is alluring, even to himself:

LITERATURE:

He describes his poetry in forbidding images, as a useless whetstone, a public moll and a justful cyst, a dull hatchet aimed at his own neck, a broken bell, a nighttime leech, a lost little boy with a sprained arm, a puppy taken from a bitch, a flag flying at half-mast, a grave-digger's dream, and "a child withheld from the warm breast now suckling a mortal sin" ("Where Has My Verse Gone"). Nonetheless, he will sacrifice all for poetry: "I will cut off my right hand to the poem," even if he questions whether it might be a weapon that backfires: "Was I really killed by the bile of my own word?" ("A Retired Soldier Counts Empty Cartridges").

Finally, the poet has no choice. Having claimed poetry as his fatherland, he has found a point of stability in a world of shifting political systems and national boundaries, not only for himself, but for his people. For the Rusyns of the Vojvodina, Papharhaji is a literary beacon that illuminates their local concerns in the light of universal cultural standards. He provides a high point from which they can appreciate their achievements, measure the cost of their survival, and chart their future. Dura Papharhaji provides poetic leadership not only for the Rusyns of the Vojvodina, but perhaps more importantly, he sets standards for the Rusyns of the Carpathian homeland, who are just beginning to rebuild their own national literature. With this translation of his verse into English, he also sheds light on the little known Rusyn people and brings their life and culture into the light of a western readership and international scholarship.

("I Am Not a Nighthale")

*I am not a nighthale; I am a guard, a masked man.
My word is a sharp sting, my song is a hail stone.
Thus, I am a frequent stranger in my own skin,
and my verse is an acacia's thorny wreath.*

Bieber, Florian and Jenni Winterhagen. "Ethnic Violence in Vojvodina: Glitch or Harbinger of Conflicts to Come?" ECMI Working Paper #27. April 2006.

Dudaš, Natalija. "Literature. Vojvodina." *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. Eds. Paul Robert Magocsi and Ivan Pop. Toronto: University of Toronto Press, 2002, pp. 289-92.

Kovach, Mikhailo. "I na ostatku ostane slovo." *Shvetlosti*. Vol. 30, No. 1 (Jan-Feb 1992): 45-56

МАТЕРИЯЛИ ЗА БИБЛИОГРАФИЈУ РОБОТОХ ДЮРИ ПАПГАРГАЈА

(Дискурзивни тексти, интервјуи и литература)

Ипопри тим же литературни твори и работи з науки о литератури Дюри Папгаргая уж були на два заводи предмет библиографского описованя,¹ *Материяли за библиографију роботох Дюри Папгаргая* перши озбильнейши крочай гу правеню персоналней библиографиї Дюри Папгаргая. *Материяли* приноша найвичерпнейши и найцалоснейши прегляд текстох Дюри Папгаргая з обласци литературней критики, историї литератури и публицистики, котри обявени у серийних публикацијох, календарох и зборнїкох, а приноша и його интервјуи и литературу о його творчосци од 1963. до 2008. року. Гоч и тота библиография неподполна, то перша и єдина библиография дискурзивних текстох Дюри Папгаргая и литератури о нїм котра на таки способ региструє шицки релевантни факти значни за правене його глобалней персоналней библиографиї.

Позберани и обробени библиографски єдинки подзелени до трох групох: I Роботи у серийних публикацијох, календарох и

¹ Књижевна дела обявљена на русинском језику 1890-1980 / [Микола М. Цап]. – Русинска књижевност : историја и статус / Јулијан Тамаш. – Нови Сад : Матица српска, 1984, с. 451-456; Русинска књижевност у књижевној критици 1894-1980 / [Јулијан Тамаш]. – Русинска књижевност : историја и статус / Јулијан Тамаш. – Нови Сад : Матица српска, 1984, с. 457-472.

Биографиї и библиографиї руских писателюх / Штефан Гудак. – История рускей литератури / Юлијан Тамаш. – Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, 1997, с. 593-597; Твори рускей литератури 1890-1995 / Микола М. Цап. – История рускей литератури / Юлијан Тамаш. – Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, 1997, с. 633-656; Руска литература у литературней критици 1892-1995 / Микола М. Цап. – История рускей литератури / Юлијан Тамаш. – Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, 1997, с. 657-745.

зборнікох, II Інтервюи и III Литература. Согласно термину *дискурзивни*, бібліографски єдинки у групи I облапяю лем літературно-критични тексти, роботи з історії літератури и есеї, док дробни новински тексти и серіяли не регістровани. Бібліографски єдинки у групи I и II дати по хронологийним шоре, а у групи III по азбучним шоре спрам мена автора прилога або монографії. У рамикох тей групи, єдинки истого автора дати тиж по хронологийним шоре.

Матеріяли за бібліографію работох Дюра Папгаргая маю вкупно 301 бібліографску єдинку. Найвекша часц єдинкох обробена *de visu*, а єдна часц єдинкох унєшена спрам спомнутих бібліографіюх у котрих регістровани роботи Дюра Папгаргая. За даєдни єдинки, попри бібліографского опису, дати и потребни надпомнуца.

I РОБОТИ У СЕРИЙНИХ ПУБЛИКАЦІЙОХ, КАЛЕНДАРОХ И ЗБОРНІКОХ

1963

1. Робота клубох студентох ма вельке значенє за культурно-забавни живот. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 21. юний, с. 5. – (Пред нову летну сезону)
2. Прилапени програм видавательней діялносци. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 21. юний, с. 5. – (Схадзка Совита за просвіту и культуру Войводини)
3. Три дні на Виходним Словенску (1). – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 21. юний, с. 7. – (Дюра Папгаргаї: непоетични драгопис)
4. Три дні на Виходним Словенску (2). – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 28. юний, с. 7. – (Дюра Папгаргаї: непоетични драгопис)
5. Три дні на Виходним Словенску (3). – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 5. юлий, с. 7. – (Дюра Папгаргаї: непоетични драгопис)
6. Три дні на Виходним Словенску (4). – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 12. юлий, с. 7. – (Дюра Папгаргаї: непоетични драгопис)
7. „Пионирска заградка” полєпша и змист и випатрунок. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 5. юлий, с. 8. – (Отримана схадзка Видавательного совита „Руского слова”)

8. Єдна щира лирска споведз. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, ч. 29, 12. юлий, с. 4. – (З нашей литератури). – [О поезиї Мирона Колошняя]
9. У ораховскей школи успех задовольюючи. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 19. юлий, с. 4. – (З наших школах)
10. Проза хтора ноши вецей од здогадованя : (Микола М. Кочиш: Крочаї). – Руске слово, Руски Керестур, 1963, ч. 31, 26. юлий, с. 4.
11. Чи ше у Керестуре отвори музей. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 30. август, с. 5. – (Єдна хасновита задумка)
12. Негош, його час и діло : (З нагоди 150-рочниці його народзенья). – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 13. септембер, с. 4.
13. Забавну музику можеме и ми твориц и пестовац : гварел нам Яким Сивчов, наш композитор-аматер з Руского Керестура. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 20. септембер, с. 3. – (Наш интервью)
14. У прешлей сезони були дати дзешец премиери. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 27. септембер, с. 5. – (Зоз роботи Аматерского театра у Вербаше). – [Розгварка з Петром Ризничом Дядьом]
15. Проза Дюри Сопкового. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, ч. 45, 1. новембер, с. 4. – (Замеркованя)
16. Видавательна активносц вше плоднейша. – Руске слово, Руски Керестур, 1963, 15. новембер, с. 1, 5. – (Отримана схадзка Видавательного совита Руского слова)

1964

17. Вше жадане присуство. – Руске слово, Руски Керестур, 1/1964.
18. Читаюци антологию. – Руске слово, Руски Керестур, 7/1964.
19. Ище цеплейша од слунка любов твоя. – Руске слово, Руски Керестур, 10/1964.
20. Гумориста и театрални уметнік. – Руске слово, Руски Керестур, 19/1964. – [О Браниславови Нушичови]

1965

21. Глібоко дожити широки поетов швет. – Руске слово, Руски Керестур, 4/1965. – [О кніжки *Мой швет* Михайла Ковача]
22. Кніжка за наймладших. – Руске слово, Руски Керестур, 44/1965. – [О кніжки *Желени лісточка* Янка Фейси]

1966

23. Лирски немири Ангели Прокоповей. – Литературне слово, Руски Керестур, 1966, ч. 4, април, с. 1-3.
24. Поезия за наймладших. – Руске слово, Руски Керестур, 23/1966. – [О кніжки *Дванац мешаци* Миколи Скубана]
25. Два роки „Литературного слова”. – Литературне слово, Руски Керестур, 1966, ч. 5, май, с. 1.
26. Мост двох генерацийох. – Руске слово, Руски Керестур, 2/1966.
27. Незабутне драгоцене нашлїдство. – Руске слово, Руски Керестур, 25–27/1966.
28. Над видокругами моста дванацрочних литературних намаганьох. – Шветлосц, Руски Керестур, 1/1966, с. 3–10.
29. Остатні Дядьов шлагворт. – Шветлосц, Руски Керестур, 1966, ч. 1, октобер, с. 84-85. – [3 нагоди шмерци Петра Ризнича Дядї]

1967

30. По 1970. рок три виданя од капиталней вредности. – Шветлосц, Руски Керестур, 1967, ч. 1, януар-марец, с. 75-76.
31. Дитирамбска идилска инспирация Мафтея Виная. – Шветлосц, Руски Керестур, 1967, ч. 2, април-юний, с. 85-90.
32. Литературни совет – крочай гу демократизованю видавательней діялности. – Шветлосц, Руски Керестур, 1967, ч. 3, юлий-септембер, с. 226. – (Инициатива наших писательох)
33. Чаривна вишивка українского фолклора. – Шветлосц, Руски Керестур, 1967, ч. 3, юлий-септембер, с. 228-229. – (XIII швето писні и танцу у Свиднику)
34. Єденац успишни концерти. – Шветлосц, Руски Керестур, 1967, ч. 3, юлий-септембер, с. 229-230. – (Госцоване „ПУНА” у Югославїї)
35. Бакарни одгук дзвона з гевтого боку Дуная. – Бакарни дзвон за Дунайом / Митро Надь. – Руски Керестур : Руске слово, 1967, с. 7–15. – [Уводне слово]

1968

36. Квалитет вимага фахову селекцию. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 31. май, с. 7. – (3 нагоди концерта керестурского Дома култури на домашней сцени)

37. У духу гимни „Я Русин был, есмь и буду”. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 28. юний, с. 6. – (XIV швето писні и танцу у Свиднику)
38. Сердечно привитана чаривна весна. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 23. август, с. 6-7. – (Госцованє Поддуклянского украинского народного ансамбла з Прешова у Югославії)
39. Не дзиравиц наш културни мех. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 6. септембер, с. 6. – (З нагоди написа „А цо далей?”)
40. Представи „Опалу кажди любї” и „Розмарийка” увидза жителе штирох местох. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 11. октобер, с. 4. – (Пред госцованьом Украинского народного театра з Прешова)
41. Нашу дружбу жадаме утвердиц на велї роки. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 18. октобер, с. 4. – (Госцованє Украинского народного театра з Пряшова у Югославії)
42. Два боки нашей металиї ошлєбодительного руху. – Шветлосц, Нови Сад, 1/1968, с. 47–49. – [О кнїжки *Жеми моя* Влади Костелника]
43. Моцни оддзин социјалних акцентох. – Шветлосц, Нови Сад, 1/1968, с. 50–51. – [О кнїжки *Бакарни дзвон за Дунајом* Митра Надя]
44. Заобидзени драгокази Михайла Врабеля. – Шветлосц, Нови Сад, 2/1968, с. 81–88.
45. Основоположнїк советскей литератури. – Шветлосц, Нови Сад, 3/1968, с. 196–197. – (100-рочнїца народзєня Алексея Максимовича Горкого)
46. Незабутни аплаузи на отвореной сцени. – Шветлосц, Нови Сад, 1968, ч. 3, юлий-септембер, с. 236-238.
47. Доасн нашей литератури : 70-рочнїца народзєня др Мафтея Виная. – Шветлосц, Нови Сад, 4/1968, с. 266–271.
48. Вредни народни просвїтитель : сторочнїца народзєня Михайла Поливки. – Шветлосц, Нови Сад, 4/1968, с. 289–291.
49. Континуитет и рижнородносц творчосци младих. – Литературне слово, Нови Сад, 12/1968.
50. Експериментални гледаня и визначни плоди : (на културно-просвїтних маргинох 1968. року). – Народни календар 1969. – Нови Сад : Руске слово, 1968, с. 61-69.

1969

51. Геометрийни жертвенік. – Руске слово, Нови Сад, 5/1969. – [О кніжки *Романса* Мирослава Стрибера]
52. Рука и хрибет животу. – Руске слово, Нови Сад, 7/1969. – [О кніжки *Очи у морю* Владимира Бесерминя]
53. Рука младима : збирке песама Мирослава Стрибера, Владе Бесермињија и Ирине Харди. – Дневник, Нови Сад, 1969, 30. март.
54. Два крайносци драмского аматеризма. – Народни календар 1970. – Нови Сад : Руске слово, 1969, с. 202-204.

1970

55. Гавриїл Костельник – зачатнік уметніцкей литератури югославянских Руснацох. – Поезия на бачванско-сримским руским литературним язика / Гавриїл Костельник. – Нови Сад : Руске слово, 1970, с. 7–87. – [Уводна студия]
56. Заорана бразда нова. – Шветлосц, Нови Сад, 1/1970, с. 36–39. – [О кніжкох *Романса* Мирослава Стрибера, *Очи у морю* Владимира Бесерминя, *На длані заренко* Ирине Гарди, *Червена лабда* Янка Грубенї и *Колїска слункова* Юлиана Колесара]
57. Кед би не було лебедових писньох. – Шветлосц, Нови Сад, 1970, ч. 2, април-юний, с. 178-179.
58. Цинь трагичного. – Шветлосц, Нови Сад, 4/1970, с. 305–307. – [О кніжки *Заря и цинь* Венямина Бульчика]
59. Слово любви и любов словох. – Руске слово, Нови Сад, 1970, 25. децембер, с. 9.

1971

60. Любов гу науки и гу просвити : 35 роки роботи професора Гавриїла Надя. – Пионирска заградка, Нови Сад, 1971, ч. 5, с. 16.
61. На кридлох братского сотрудніцтва. – 25 УНТ. – Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво в Братіславі, Відділ української літератури в Пряшеві, 1971, стор. 129–133.
62. Фолклорна архитектура Костельникового идилского венца „З мойого валала”. – Традиційна култура югославянских Русиных. – Нови Сад : Руске слово ; Београд : Етнографски институт Сербскей академїї наукох и уметносцох, 1971, с. 139–149.

63. Звладана зос штирома хижнима мурами : Ангела Прокоп (1940–1971). – Шветлосц, Нови Сад, 4/1971, с. 249–251.
64. Штири нови кніжки. – Шветлосц, Нови Сад, 4/1971, с. 302–308. – [О кніжкох *Басни* Штефана Чакана, *55 писні* Мирослава Стрибера, *Одходи* Теофила Сабадоша и *Конци у безкраю* Миколи Каменіцкого]
65. Перши квитки. – Ружи, червени ружи 1962-1971. – Руски Керестур : Управни одбор Фестивала Червена ружа ; Нови Сад : Руске слово, 1971, с. 55-56.

1972

66. Шлідами започатей епопей. – Шветлосц, Нови Сад, 2/1972, с. 139–141. – [О кніжки *Бисерни дражки* Влади Костелника]
67. Вецей од хронічарских призначкох. – Шветлосц, Нови Сад, 3/1972, с. 224–226. – [О кніжки *Дні и ноци* Владимира Бильні]
68. Потераз найвисши уровень, але... : (Штварти драмски мемориял Петра Ризнича Дяді). – Шветлосц, Нови Сад, 1972, ч. 3, юлий-септембер, с. 259-260.

1973

69. Нова подоба нашей литератури. – Шветлосц, Нови Сад, 1/1973, с. 62–64. – [О кніжки *Гриц Бандурик* Михала Ковача и Штефана Гудака]
70. Невичерпна любов гу мацеринскому слову : (Гу 60-рочніци живота проф. Гавріла Надя). – Шветлосц, Нови Сад, 1973, ч. 3, с. 328-333.
71. Наша литературна критика. – Читанка за IV класу гимназиї з руским виучуючим языком. – Нови Сад : Покраїнски завод за издаванє учебнікох, 1973, с. 341–344.

1974

72. Научене пренєсц до своїх колективов. – Руске слово, Нови Сад, 1974, 1. новембер, с. 10. – (По законченю семинара у Прешове)
73. Виправена неправда. – Шветлосц, Нови Сад, 1/1974, с. 39–41. – [О кніжки *Ровніно моя широка* Мафтея Виная]
74. Седемдзешат роки першей кніжки уметніцкей литератури на языку югославянских Руснакох. – Шветлосц, Нови Сад, 4/1974, с. 318–328.
75. Мила, блізка памятка. – Литературне слово, Нови Сад, 1974, ч. 5, май, с. 1. – [З нагоди 10-рочніци „Литературного слова”]

1975

76. Писатель шлебодни спрам своєї schopности. – Руске слово, Нови Сад, 1975, 24. октобер, с. 10. – (Конгресни теми)
77. НОБ и революция у литератури югославянских Руснацох. – Творчосц, Нови Сад, 1/1975, с. 38–50.
78. Як квеце пипине : 75-рочніца народзена поетеси Єлени Солонар. – Шветлосц, Нови Сад, 1/1975, с. 56–58.
79. Уводне слово. – Проза на бачванско-сримским руским литературним язичу / Гавриїл Костельник. – Нови Сад : Руске слово, 1975, с. 5–9.

1976

80. Трибина за науково питаня. – Шветлосц, Нови Сад, 2/1976, с. 125–128. – [О часопису „Творчосц” ч. 1/1975]
81. Дзешец роки обновеного часопису. – Шветлосц, Нови Сад, 1976, ч. 4, октобер-децембер, с. 260-263.

1977

82. Поезия у часопису, общи риси. – Шветлосц, Нови Сад, 1/1977, с. 1–8. – [3 нагоди 25-рочніци часописа „Шветлосц”]
83. Манифестация як опомнуце : (Одгуки Драмского меморияла Петра Ризнича Дяді). – Шветлосц, Нови Сад, 1977, ч. 2, марец-април, с. 256-258.

1978

84. Літопис о краси и злу. – Приповедки / Иво Андрич. – Нови Сад : Руске слово, 1978, с. 5–11. – [Уводне слово]
85. Чи будземе длуго паметац стих? : (О писньох и поетох тогорочного Митинга поезиї). – Литературне слово, Нови Сад, 1978, ч. 7, юлий, с. 1-2.
86. О антологийох. – Литературне слово, Нови Сад, 1978, ч. 10, октобер, с. 4.
87. Više od radoznalosti. – Bilten Dramskog studija ART „Đađa”, br. 1, Novi Sad, 1978, str. 4-5.

1979

88. Не у питању лем щиросц. – Руске слово, Нови Сад, 1979, 19. январ, с. 10. – [Полемика з Владимиром Бесерминьом]
89. Антейска моц Кочишового поетского вислову. – Руски язык и литература 1978. – Нови Сад : Руске слово, Дружтво за руски язык и литературу, 1979, с. 61–72.
90. Фарба одлично штимуе... – Литературне слово, Нови Сад, 1979, ч. 11, новембер, с. 2-3. – [Анализа „Литературного слова” ч. 10/1979]

1980

91. Сцигнуц оджиц живот : (Микола М. Кочиш: „Позбрана проза”, „Руске слово”, Нови Сад, 1978). – Шветлосц, Нови Сад, 5/1980, с. 586–590.
92. Слово жиє з нами. – Литературне слово, Нови Сад, 1980, ч. 12, децембер, с. 2. – [3 нагоди 200 числох „Литературного слова”]

1982

93. Якшичово стихи у Врабельовим зборніку. – Творчосц, Нови Сад, 8/1982, с. 55–57.
94. Якшић у првој русинској књижи. – Дневник, Нови Сад, 1982, 7. октобар ; (Култура – наука – уметност, бр. 142, стр. VI).
95. Літопис о валалскей худоби. – Гал и други приповедки / Дюра Латяк. – Нови Сад : Руске слово, 1982, с. 7–13. – [Уводне слово]
96. Вояк слова. – Дзела и фиалки / Мирослав Антич. – Нови Сад : Руске слово, 1982, с. 5–10. – [Уводне слово]

1983

97. Судьба мелодрами : (На прикладох „Орачох” Михала Ковача). – Шветлосц, Нови Сад, 3/1983, с. 282–290.
98. Смутни коцурски октобер. – Шветлосц, Нови Сад, 1983, ч. 6, с. 639–645.

1984

99. Яша знова медзи нами : („Яша Баков”, НВРО „Руске слово”, 1983). – Руске слово, Нови Сад, 1984, 16. марец, с. 10.
100. Не любим моду. – Литературне слово, Нови Сад, 1984, ч. 5, май, с. 1.

101. Руске поетске стебло лебо о основних мерадлох. – Антология рускей поезиї / составел Дюра Папгаргаї. – Нови Сад : Руске слово, 1984, с. 5–8. – [Уводне слово]

1985

102. Роса котра не пада : (Юлиан Тамаш, „Руска литература, история и статус”, Матица сербска, 1984). – Шветлосц, Нови Сад, 5/1985, с. 668–693.

1986

103. Умар вельки вояк слова. – Руске слово, Нови Сад, 1986, 27. юний, с. 15. – (3 нагоди шмерци Мирослава Антича)
104. 100-рочніца од народзеня Гавриїла Костельника. – Шветлосц, Нови Сад, 1986, ч. 3, май-юний, с. 345-348.
105. Друга жилка : (Штефан Чакан, „Басни-2”). – Руске слово, Нови Сад, 1986, 21. новембер, с. 14.
106. Рецензия на текст Юлиана Тамаша „Медзи доктрину и природу”. – Литературне слово, Нови Сад, 1986, ч. 12, децембер, с. 8.

1987

107. На пар крочаї од себе. – Литературне слово, Нови Сад, 1987, ч. 5, май, с. 6-7. – [О кнїжки *Виринок* Наталиї Канюх]
108. „О єдному дідови” : (3 нагоди 60-рочніци кнїжовней творчосци Михала Ковача). – Литературне слово, Нови Сад, 1987, ч. 12, децембер, с. 5.

1988

109. Образи на скори. – Образи на скори : руска трилогія / Дюра Папгаргаї. – Нови Сад : Руске слово, 1988, с. 245–251. – [Послеслово]
110. Судьба мелодрами : (На прикладох „Орачох” Михала Ковача). – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 1/1988–1989, с. 112–120.

1989

111. Вина, чи чарни, гнівни април. – Литературне слово, Нови Сад, 1989, ч. 5, май, с. 6.
112. Скленяне око у белавим : (Владимир Кочиш, „Скленяне око”, Руске слово, 1989). – Руске слово, Нови Сад, 1989, 23. юний, с. 10.

1991

113. Стредньосц як фатум (I). – Литературне слово, Нови Сад, 1991, ч. 1, януар, с. 1-2. – [О стредньосци на прикладзе Мафтея Виная и Янка Фейси]
114. Стредньосц як фатум (II). – Литературне слово, Нови Сад, 1991, ч. 2, фебруар, с. 5-7. – [О стредньосци на прикладзе Йовгена Планчака, Штефана Чакана и Гавриїла Надя]

1992

115. Шпик селїдбох. – Литературне слово, Нови Сад, 1992, ч. 1, януар, с. 3. – (Анкета „Литературного слова”: упечатки читаня у 1991. року)
116. Лирични реализем як памятка : (Юлиан Колесар 1927-1992). – Шветлосц, Нови Сад, 1992, ч. 2-6, марец-децембер, с. 179-182.

1993

117. Кадзи пошол человек : (Микола Скубан, 2. VII 1932 – 3. IX 1993). – Руски календар 1994. – Нови Сад : Руске слово, 1993, с. 76-81.

1994

118. Записи о театрох на Закарпат'ю : (Юрій Шерегій „Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року”). – Руске слово, Нови Сад, 1994, 1. юлий, с. 9.
119. „Жалосцинки” – на радосц : (Габор Костелник Гомзов, „Жалосцинки – Серенчи и милей”, „Руске слово”, Нови Сад, 1994). – Руске слово, Нови Сад, 1994, 8. юлий, с. 9.
120. Глібоки оцисок скленчини : (Владимир Кочиш „Паперови голуб”, РС 1994). – Руске слово, Нови Сад, 1994, 16. децембер, с. 9.
121. Руски марморови квет. – Литературне слово, Нови Сад, 1994, ч. 5, април, с. 15. – (Над першим числом „Литературного слова”)
122. Михайло Мудри – живот и діло. – Руски календар 1995. – Нови Сад : Руске слово, 1994, с. 96-112. – (Фрагменти зоз викладаня на Меморияльной трибини з нагоди „Костельниковей ешенї 1994”)
123. Бачи Янко „Вайнаги”. – Руски календар 1995. – Нови Сад : Руске слово, 1994, с. 144-145. – (Зоз Костельникового наслїдства)
124. Слово о патриотским чувстве гу мацеринскому язичку : (Гу означованю 70-рочниці виходзеня Граматики бачваньско-рускей бешеди др Гавриїла Костельника). – Studia Ruthenica, Нови Сад, 1994-1995, ч. 4, с. 11-19.

1995

125. Здогадованя инж. Андрия Савицкого на покойного др Гавриїла Костельника. – Шветлосц, Нови Сад, 3–4/1995, с. 314–323.

1997

126. Театер не регистерска табличка. – Руске слово, Нови Сад, 1997, 18. децембер, с. 16. – [О кніжки *Двацец пейц роки АРТ-РНТ „Дядя” (1970-1985)* Дюри Латяка]

1998

127. Данска клянка. – Руске слово, Нови Сад, 1998, 16. януар, с. 13.
128. Прикра зависа. – Руске слово, Нови Сад, 1998, 13. фебруар, с. 15.
129. „Своя вода – добра вода”. – Руске слово, Нови Сад, 1998, 13. фебруар, с. 16. – [О зборніку *Studia Ruthenica*, 1996-1997, ч. 5]
130. Приятеле ше по очох препознаю. – Руске слово, Нови Сад, 1998, 10. април, с. 16 ; (Култ, ч. 4). – [О кніжки *Очи ровніни* Оливери Шиячки]
131. Щири приятель рускей култури : (Миодраг Кујунджич 29. I 1926 – 23. III 1998). – Руске слово, Нови Сад, 1998, 10. април, с. 18 ; (Култ, ч. 4).
132. Театрална сценографія як увод до другого живота. – Руске слово, Нови Сад, 1998, 15. май, с. 18 ; (Култ, ч. 5).
133. Три генерацийни пасма. – Руске слово, Нови Сад, 1998, 10. юлий, с. 15 ; (Култ, ч. 7).
134. Трагична подія. – Руске слово, Нови Сад, 1998, 11. септембер, с. 13 ; (Култ, ч. 9). – (50 роки од трагичней шмерци о. Г. Костельника)
135. О авторскей поетскей ретроспективи. – У роси кощак сон : вибрани писні / Дюра Папгаргаї. – Нови Сад : Руске слово ; Београд : Завод за уцбенике и наставна средства, 1998, с. 427-437. – [Послеслово]

1999

136. Означена 50-рочніца мученіцкей шмерци протопрезвитера Гавриїла Костельника. – Руске слово, Нови Сад, 1999, 16. април, с. 10 ; (Култ, ч. 4). – (Информация зоз Львова, Україна)

137. Зоз церковних святочносцох у Львовє з нагоди 50-рочнїци шмерци др Гавриїла Костельника : (З богослуженя у св. Георгиевским храме и панахида на гробе на Личаковским теметове). – Руске слово, Нови Сад, 1999, 16. април, с. 10 ; (Култ, ч. 4). – [Обявени штири фотографїї]
138. Гу заходу слунка. – Руске слово, Нови Сад, 1999, 17. септембер, с. 7 ; (Култ, ч. 9). – [З нагоди шмерци Андрия Гуздера Билянського]

2000

139. Коле як памятка и опомнуце. – Руске слово, Нови Сад, 2000, 11. фебруар, с. 14 ; (Култ, ч. 2). – [Запис о Драгенови Колесарови]
140. Ризнич як театрални педагог и критичар : (Статя и коментари). – Руске слово, Нови Сад, 2000, 21. април, с. 16-17 ; (Култ, ч. 4).
141. Перша представа „Фараоне”. – Руске слово, Нови Сад, 2000, 21. април, с. 18 ; (Култ, ч. 4). – (30 роки Театра „Дядя”)
142. Хварски бисер. – Руске слово, Нови Сад, 2000, 19. май, с. 14 ; (Култ, ч. 5). – (30 роки Театру „Дядя”)
143. Шлідом по шлепей. – Руске слово, Нови Сад, 2000, 27. октобер, с. 8. – (Реагованя)

2001

144. Плодни и посни роки : 50 роки часописа Шветлосц. – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 2001-2003, ч. 8 (21), с. 55-60.
145. Кнїжка паметаня о руским мену и язичу : (Др Александер Д. Дуличенко „Кнїжка о руским язичу”). – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 2001-2003, ч. 8 (21), с. 75-78.

2003

146. Александер Духнович у националней свидомосци южнославянских Руснацох. – Русин, Пряшів, 2003, ч. 3-4, с. 9-10.

2004

147. „For the lowlander Rusyns in the Vojvodina...”. – Carpatho-Rusyn Research Center : The First Quarter Century / compiled by Patricia A. Krafcik and Elaine Rusinko. – Ocala, Florida : Carpatho-Rusyn Research Center, Inc., 2004, p. 45-46.
148. Александер Духнович у националней свидомосци южнославянских Руснацох : з нагоди означованя 200-рочнїци од народзенья (1803-2003). – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 2004, ч. 9 (22), с. 231-236.

149. Винчованка „Литературному слову”. – Руске слово, Нови Сад, 2004, рок LIX, 7. май, с. 10 ; („Литературне слово”, ч. 8).

150. Басовки у роздумованьох Мих. Ковача о „Образох на скори”
Дю. Папгаргая. – Шветлосц, Нови Сад, 2004, ч. 3, юлий-септем-
бер, с. 372-381.

2005

151. Своя вода – добра вода. – Руске слово, Нови Сад, 2005, 10. юний, с. 10. – (Слово, матка краси и спокуси)

152. Як квиток марморови. – Руске слово, Нови Сад, 2005, 17. юний, с. 10. – (Слово, матка краси и спокуси)

153. Жива пресада. – Руске слово, Нови Сад, 2005, 24. юний, с. 13. – (Слово, матка краси и спокуси)

154. Спомин вични керестурски. – Руске слово, Нови Сад, 2005, 16. септембер, с. 13. – (Слово, матка краси и спокуси)

155. Амбасада руснацтва. – Руске слово, Нови Сад, 2005, 4. новембер, с. 12. – (Слово, матка краси и спокуси)

2006

156. Акварел чи кантилена о шивей фарби и влаги з хмарох и под обервами, друге читанє. – Литературне слово, Нови Сад, 2006, ч. 5, май, с. 11 ; (Руске слово, Нови Сад, 2. юний 2006). – (3 нагоди кнїжки „Дом мур брудна рика мост” Наталиї Канюх)

157. Квитки ошлепеного соловей : (Юлиян Тамаш, *Ошлепени соловей*, Антология русской поэзии, Руске слово, Нови Сад, 2005). – Шветлосц, Нови Сад, 2006, ч. 2, април-юний, с. 195-211.

158. Живи рани велькомученїка Юлина Тамаша : (Место одвита на „наукови” пасквил о бочкорох и аматеризму). – Шветлосц, Нови Сад, 2006, ч. 4, октобер-децембер, с. 530-548.

159. Александер Духнович у националней свідомосци южнославянских Руснацох. – Русини/Руснаци/Ruthenians (1745-2005). – Нови Сад : Прометеј, 2006, с. 98-103.

160. Гавриїл Костельник – основоположнїк русской литературы. – Русини/Руснаци/Ruthenians (1745-2005). – Нови Сад : Прометеј, 2006, с. 253-264.

II ІНТЕРВ'Ю

1968

161. Знова нет прози / И[рина] Гарди. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 1. марец, с. 6. – (Плани видавательней діялносци у 1968. року)

1975

162. Жаданя витворени / В[ладислав] Надьмитьо. – Руске слово, Нови Сад, 1975, 6. юний, с. 8. – (Госц тижня)

1977

163. Радосци и розчарованя / В[ладислав] Надьмитьо. – Руске слово, Нови Сад, 1977, 8. април, с. 10. – (Госц тижня)

1979

164. Награда подарована читачом / Михал Рамач. – Руске слово, Нови Сад, 1979, 5. януар, с. 8. – (Госц тижня)

165. Длуство родзеному месту / И[ван] Б[есермині]. – Руске слово, Нови Сад, 1979, 9. новембер, с. 10. – (Наградзени о Конкурсу и творох)

1981

166. З Дюром Папгаргайом / Юлиан Каменіцки. – Руске слово, Нови Сад, 1981, 20. новембер; (Дикица, ч. 95, с. 5). – (Без увреди, моліім)

1982

167. Уметніцке шведочене о чаше / Лю[бомир] Сопка. – Руске слово, Нови Сад, 1982, 14. май, с. 9. – (Стретнуце з добитніком „Невеновей” награди)

168. Складане и зоз политичну хвильку / Лю[бомир] Сопка. – Руске слово, Нови Сад, 1982, 17. децембер, с. 11. – (Пририхтованя за януарску премиєру новей постановки „Орачох”)

1983

169. Ревалоризоване литературного скарбу / Лю[бомир] Сопка. – Руске слово, Нови Сад, 1983, 7. януар, с. 13. – (Три питаня за добитніка Награди „Искри култури”)

1984

170. Кед Руснак да припознане / Любомир Сопка. – Руске слово, Нови Сад, 1984, 26. новембер, с. 9. – (Дюра Папгаргаї добитник Октоберскей награди городу Нового Саду)

1988

171. Часточка историї преїг литературного діла / інтервю окончел Микола Шанта. – Мак, Нови Сад, 1988, октобер, ч. 10, с. 20-21. – (Наш интервю – зоз Дюром Папгаргаїом)

1990

172. Последња књига поезије / И[рина] Х[арди]-Ковачевић. – Дневник, Нови Сад, 1990, 30. јул, стр. 14. – (Летња радионица: Бура Папхархаји)

1992

173. Вше мам на розуме кому пишем / Микола Шанта. – Литературне слово, Нови Сад, 1992, ч. 2, фебруар, с. 4-5. – (Интервю зоз Дюром Папгаргаїом)
174. Швичка „Шветлосци” догорює / Гавриїл Колесар. – Руске слово, Нови Сад, 1992, 25. децембер, с. 7. – (Дюра Папгаргаї о штирох децениях „Шветлосци”)

1994

175. Костельник, як велікан, будзе жиц / Гавриїл Колесар. – Руске слово, Нови Сад, 1994, 11. новембер, с. 8. – (У центре уваги: Дюра Папгаргаї)

1995

176. Доволоване подїях з историї / М[ихайло] Зазуляк. – Руске слово, Нови Сад, 1995, 17. марец, с. 8. – („Ровняцки соблазни” на керестурскей сцени)

1996

177. Мой язык то мой дом / Михал Симунович. – Руске слово, Нови Сад, 1996, 20. децембер, с. 8-9. – (Дюра Папгаргаї, писатель, режисер, редактор и литературни критичар)
178. Све јасније: вредело је / Ирина Харди-Ковачевић. – Дневник, Нови Сад, 1996, 31. децембар, 1997, 1. и 2. јануар, с. 6. – (Човек са више биографија)

1997

179. Чи наисце слово торжество розума / розгварку водзела Габриела Гудак. – Литературне слово, Нови Сад, 1997, ч. 1, януар, с. 15-16. – (Дюра Папгаргаї – добитнік Вуковей награди)

1998

180. Силно – як орел над скалами! / [Иван Петровцій]. – Русинська би-сіда, Ужгород, 1998, рочник 2, число 10, децембер, стор. 2. – [Интервю з Дюром Папгаргаїом]

1999

181. Фахове цело Вивершней ради / А[лександр] Паланчанин. – Руске слово, Нови Сад, 1999, 15. януар, с. 4. – (Совит за витворй-ованє правох националних меншинох и етнічних групох)

2002

182. Демистификација језичке баријере / разговор водила Гордана Спасић. – Златна греда, Нови Сад, 2002, бр. 6, год. II, април, стр. 62-63. – (Интервју са Ђуром Папхархајем)

2004

183. Врациц форму и кридла / Олена Планчак-Сакач. – Руске слово, Нови Сад, 2004, рок LIX, 7. май, с. 9. – (Штерацета рочница од виходзєня першого числа „Литературного слова”)

2006

184. Наша литература функциониує и за океаном / Олена Планчак-Сакач. – Руске слово, Нови Сад, 2006, рок LXI, 3. новембер, с. 9. – (Интервю зоз Дюром Папгаргаїом з нагоди творчого и животного ювильєу)

2008

185. Вредзело пожиц, робиц и твориц / Олена Планчак-Сакач. – Руске слово, Нови Сад, 2008, ч. 6, рок LXIII, 8. фебруар, с. 9. – (Интервю з нагоди додзельованя „Националней пензиї” Дюрови Папгаргаїови)
186. Вредзело пожиц, робиц и твориц / Олена Планчак-Сакач. – Русин, Пряшів, 2008, ч. 1, рік XVIII, с. 20-21. – [Превжате зоз: Руске слово, Нови Сад, 2008, ч. 6, рок LXIII, 8. фебруар, с. 9]

III ЛИТЕРАТУРА

187. БЕСЕРМИНІ, Владо: Поезия описаних дожицох и дожитих описох. – Шветлосц, Нови Сад, 2/1970, с. 119–122. – [О кніжки *Ту, такой при шерцу* Дюри Папгаргая]
188. БЕСЕРМИНІ, Владимир: Чия широсц под знаком питаня?. – Руске слово, Нови Сад, 1979, 12. януар, с. 10. – [Полемика з Дюром Папгаргайом]
189. БЕСЕРМИНІ, Владимир: „Костельникова ешень”. – Литературне слово, Нови Сад, 2008, ч. 3, марец, с. 3. – [З нагоди шмерци Дюри Папгаргая]
190. ГАЙДУК, Михайло: Понавращани бависка : (Дюра Папгаргаї: „Наталка у швецце лівих, цлівих и щешлівих”, Руске слово, Нови Сад, 1994). – Литературне слово, Нови Сад, 12/1994, с. 13.
191. Г[АРДИ], [Ирина]: Антология едней творчосци. – Руске слово, Нови Сад, 1968, 19. юлий, с. 6. – (Нови кніжки). – [О кніжки *Ту, такой при шерцу* Дюри Папгаргая]
192. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Интимносц преходносци. – Шветлосц, Нови Сад, 3/1968, с. 212–213. – [О кніжки *Ту, такой при шерцу* Дюри Папгаргая]
193. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Три одкази и три одпитованя. – Шветлосц, Нови Сад, 4/1974, с. 303–317. – [О кніжках *Млеко жеми Ангели Прокоп, Олово, черешньов квет* Дюри Папгаргая и *Балада панонского ладяра* Юлиана Тамаша]
194. Г[АРДИ]-КОВАЧЕВИЧ, И[рина]: Роки дзединства – роки правди : (Дюра Папгаргаї: „Не дам свойо роки и квит”, поезия, НВП „Руске слово”, Нови Сад, 1977). – Руске слово, Нови Сад, 1977, 23. децембер, с. 10.
195. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Чи дзединство Дідо мраз?. – Шветлосц, Нови Сад, 3/1978, с. 428–432. – [О кніжки *Не дам свойо роки и квит* Дюри Папгаргая]
196. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Дзецом за хрибтом : (Дюра Папгаргаї: „Конец швета”, „Руске слово”, Нови Сад, 1980). – Шветлосц, Нови Сад, 2/1981, с. 206–211.
197. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Сказка о воєним дзединстве : (Дюра Папгаргаї: „Конец швета”, НВРО „Руске слово”, Нови Сад, 1980). – Руске слово, Нови Сад, 1981, 17. април, с. 11.

198. Г[АРДИ]-КОВАЧЕВИЧ, И[рина]: Кніжка котра гандрує родичох : (Дюра Папгаргаї, „Наталка, дзивче хторе любело конї”, илюстратор Любомир Сопка, НВРО „Руске слово” 1989. рок). – Руске слово, Нови Сад, 1989, 3. новембер, с. 8.
199. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Шеяч смутку и сладкого болу : („Путованє на юг”, Дюра Папгаргаї, „Руске слово”, Нови Сад, 1991). – Руске слово, Нови Сад, 1991, 1. новембер, с. 8.
200. ГАРДИ КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Шлїдом Алиси : (Дюра Папгаргаї, „Наталка у швецє лївих, цлївих и щєшлївих”, Руске слово, 1994, Нови Сад). – Руске слово, Нови Сад, 1994, 7. октобер, с. 9.
201. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Чловек вецейністих визийох. – Руске слово, Нови Сад, 2001, 23. новембер, с. 13. – (Ошвицованя)
202. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Чловек вецейністих визийох : (Ту 70-рочніци од народзєня Дюри Папгаргая). – Календар 2006. – Нови Сад : Руске слово ; Руски Керестур : Дзвони, 2005, с. 180-181.
203. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Путованє по янтар : (Дюра Папгаргаї – 70 роки живота и 50 роки творчосци). – Шветлосц, Нови Сад, 2006, ч. 4, октобер-децембер, с. 419-426.
204. ГАРДИ-КОВАЧЕВИЧ, Ирина: Каламар руского културного стебла. – Литературне слово, Нови Сад, 2008, ч. 3, марец, с. 2. – [3 нагоди шмерци Дюри Папгаргая]
205. ГОРНЯК-КУХАР, Мирон: Коруна поетских досягох. – Руске слово, Нови Сад, 1999, 19. фебруар, с. 12. – (Литературни портрет Дюри Папгаргая)
206. ГОРНЯК-ПУШКАШ, Мария: Перше место у лирским висловйованю. – Шветлосц, Нови Сад, 4/1968, с. 306–308. – [О кніжки *Ту, такой при шерцу* Дюри Папгаргая]
207. ГУДАК, Штефан: Зарошню дражки и гу нам хто зна на хторим теметове. – Литературне слово, Нови Сад, 7/1968, с. 1–3. – [О кніжки *Ту, такой при шерцу* Дюри Папгаргая]
208. ГУДАК, Штефан: Дюра Папгаргаї у функції ангажованя наших творчих потенциялох. – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 1996-1997, ч. 5 (18), с. 128-132.
209. ХУД[АК], Шт[ефан]: Папхархаји Ђура. – Енциклопедија Новог Сада : књига 19 / главни уредник Душан Попов. – Нови Сад : Новосадски клуб : Прометеј, 2002, стр. 100-101.

210. ГАРЯНСКИ, Владимир: Историйна илустрация або криж судьби и нації : (Дюра Папгаргаї, Образи на скори, Руске слово, Н. Сад, 1988). – Руске слово, Нови Сад, 1988, 30. септембер, с. 10.
211. ДУДАШ, Наталия: Русински/руски писні. – Нови Сад : Руске слово, 1997, с. 193.
212. DULICHENKO, A. D.: Paparhai Diura/ Paparhaji Djura. – Encyclopedia of Rusyn History and Culture : ed. by P. R. Magocsi and I. Pop. – Toronto/ Buffalo/ London : Toronto University Press, 2002, p. 356-357.
213. ЗАЗУЛЯК, Михайло: Вредзело пожиц. – Руске слово, Нови Сад, 2008, 21. марец, с. 2. – (Умар Дюра Папгаргаї, наш поета, писатель, режисер и литературни критичар)
214. З[ОЗУЛЯК], А[лександр]: Одышов на писательский Олимп : (Дюра Папгаргаї, 11. 11. 1936 – 15. 3. 2008). – Народны новинки, Пряшів, 2008, ч. 9-12, 19. марца, с. 5.
215. ЗИВЛАК, Јован: Бура Папхархаји (1936-2008). – Златна греда, Нови Сад, 2008, бр. 77, март, стр. 65. – (Прочитано на комеморацији одржаној у Руском Крстуру 17. марта 2008. године)
216. КАНЮХ, Наталия: Зоз сном у гарле, з писню о маку : („Трвач снох”, збирка писньох Дюри Папгаргая, „Руске слово”, Нови Сад, 1978). – Шветлосц, Нови Сад, 5/1978, с. 707–708.
217. КАНЮХ, Наталия: Жем, человек и ценке пасмо звечарованя : („Вина”, кніжка приповедкох Дюри Папгаргая, РС 1984). – Шветлосц, Нови Сад, 1/1985, с. 57–59.
218. КАНЮХ, Наталия: О „Антології рускей поезиї” : (НВРО „Руске Слово”, Нови Сад, 1984). – Шветлосц, Нови Сад, 2/1985, с. 218–220.
219. КАНЮХ, Наталия: Континуитет и пременка. – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 1996-1997, ч. 5 (18), с. 108-110. – [О кніжки *Путованє на юг* Дюри Папгаргая]
220. КАНЮХ, Наталия: Дзевецпасмова лупка ореха. – Руске слово, Нови Сад, 1999, 14. май, с. 8 (Култ, ч. 5). – (Пречитане у Народней библиотеки у Новим Садзе на промоцији кніжки Дюри Папгаргая „У роси кошак сон” 11. фебруара 1999. року)
221. КАНЮХ, Н[аталия]: Розширена завеса зоз словох : (Дюра Папгаргаї, „Живи цинї”, НВУ „Руске слово”, Нови Сад и Завод за учебніки и наставни средства, Београд 1999). – Руске слово, Нови Сад, 1999, 19. новембер, с. 15.

222. КОВАЧ, Михайло: И на остатку остане слово : (Дюра Папгаргаї: Путованє на юг, „Руске слово”, Нови Сад, 1991). – Шветлосц, Нови Сад, 1/1992, с. 45–56.
223. КОВАЧ, Михайло: Роздумованя над драмскимa образами з руского живота Дю. Папгаргая : (Дюра Папгаргаї: „Образи на скори”, Руске слово, Нови Сад, 1988). – Шветлосц, Нови Сад, 2004, ч. 3, юлий-септембер, с. 362-371.
224. КОЛЕСНИК, Олена: Міфопоетичний світ поезії Д. Папгаргаї. – Шветлосц, Нови Сад, 2006, ч. 4, октобер-децембер, с. 452-457.
225. КОНСТАНТИНОВИЧ, Стеван: Руска трилогія : (Дюра Папгаргаї: „Образи на скори”, драмска трилогія, „Руске слово”, Нови Сад, 1988). – Литературне слово, Нови Сад, 10/1988, с. 5.
226. КОНСТАНТИНОВИЧ, С[теван]: Два нови радио-драми : (Дюра Папгаргаї: „Агафия старого попа дзивка”, радио-драма у режиї Мирослава Бенки, премиєра 17. IX 1989, и „Наталка, кральовна пешацкого острова”, дзєцинска радио-забава у режиї Драгана Йовича премиєра 3. IX 1989, Драмска програма на руским язичу Радио-Нового Саду). – Руске слово, Нови Сад, 1989, 13. октобер, с. 10.
227. КОНСТАНТИНОВИЧ, Стеван: Ище єдна война у рускей литератури. – Шветлосц, Нови Сад, 2002, ч. 1-2, януар-юний, с. 56-61.
228. КОНСТАНТИНОВИЧ, Стеван: Цело зрадзує душу, а душа нїгда не остава иста : (Дюра Папгаргаї, *Били янтар*, поезия, Руске слово, Нови Сад, 2006). – Шветлосц, Нови Сад, 2006, ч. 4, октобер-децембер, с. 458-460.
229. КОЇЇЇ, N[ikola]: Paparhaji, Đura. – Jugoslovenski književni leksikon. – Novi Sad : Matica srpska, 1971, str. 389.
230. ЛАТЯК, Дюра: Руснак при шерцу поетовим. – Ту, такой при шерцу / Дюра Папгаргаї. – Нови Сад : Руске слово, 1968, с. 7–11. – [Уводне слово]
231. ЛАТЯК, Дю[ра]: Штераец слики страхотох войны : (Дюра Папгаргаї: Чуварє хмарох, поема за 1,700.000 гласи, Библиотека „Шветлосц”, число 5, „Руске слово”, 1981. рок). – Руске слово, Нови Сад, 1981, 20. новембер, с. 12.
232. ЛАТЯК, Дюра: Театер Папгаргайова друга любов. – Литературне слово, Нови Сад, 2008, ч. 3, марец, с. 2. – [3 нагоди шмерци Дюри Папгаргая]

233. МАНДИЋ, Зоран М.: О истинама недокрајченог живота : Ђура Папхархаји: *И сенком и прахом* (изабране песме), Друштво књижевника Војводине, Нови Сад, 2003. – Златна греда, Нови Сад, 2003, бр. 21-22, јул-август, с. 69.
234. MANDIĆ, Zoran M.: Đura Papharhaji: Through Shadow and Dust (I senkom i prahom) (selected verse), Društvo književnika Vojvodine, Novi Sad, 2003. – Golden Beam / Zlatna greda, Novi Sad, 2005, may, p. 66-67.
235. МАНДИЧ, Зоран М.: О правдох незаконченог живота. – Литературне слово, Нови Сад, 2003, ч. [9]-10, [септембер]-октобер, с. 1. – [Преклад зоз сербског: О истинама недокрајченог живота : Ђура Папхархаји: *И сенком и прахом* (изабране песме), Друштво књижевника Војводине, Нови Сад, 2003 / Зоран М. Мандић. – Златна греда, Нови Сад, 2003, бр. 21-22, јул-август, с. 69]
236. МЕДЋШИ, Гелена: Моц и краса уметничког вислову. – Шветлосц, Нови Сад, 1–2/1993, с. 28–33. – [О уметничким вислове Дјури Папгаргај]
237. МЕДЋШИ, Гелена: Слово, краса чола. – Руске слово, Нови Сад, 1999, 12. марец, с. 15 ; (Култ, ч. 3). – (Викладане хторе винешене на промоцији кнјижки „У роси кощак сон”, Литературним вечаре „Дзевята лупа сна” у читальни Народней библиотеки у Новим Садзе, 11. фебруара 1999. року)
238. МЕДЋШИ, Лю[бомир]: Костельник, Ковач, Папгаргаї и Тамаш на есперанту. – Творчосц, Нови Сад, 13/1987, с. 68.
239. МІДЯНКА, Петро: „Подорож на південь” – щаслива подорож. – Закарпатська правда, Ужгород, 1992, 3 червня, ч. 39 (14718), с. 4. – [О кнјижки *Путованє на юг* Дјури Папгаргај]
240. МІДЯНКА, Петро: „Путованє на юг” – щешліве путованє. – Шветлосц, Нови Сад, 2003, ч. 1, януар-марец, с. 106-109. – [Преклад з українског: Петро Мідянка, „Подорож на південь” – щаслива подорож. – Закарпатська правда, Ужгород, 1992, 3 червня, ч. 39 (14718), с. 4]
241. М[ИЯЧИЧ], К[сенія]: Вредзело пожиц. – Кулска комуна, Кула, 2008, 20. март, с. 13. – (Умар Дјура Папгаргаї)
242. МУДРИ, Василь: Охрана свойого дзецинства : (Дјура Папгаргаї: „Не дам свойо роки и квит”, писні за дзеци, НВП „Руске слово”, Нови Сад, 1977). – Нова думка, Вуковар, 1979, ч. 20, с. 58.
243. МУШИНКА, Микола: Словідь Дјури Папгаргај. – Дукля, Пряшів, 2/1969, с. 60–63. – [О кнјижки *Ту, такой при шерцу* Дјури Папгаргај]

244. МУШИНКА, Микола: Крижна драга Руснацох у ошвиценю Дюри Папгаргая : (Дюра Папгаргаї: Образи на скори. Руска трилогія, „Руске слово”, Нови Сад, 1988. Боки 256). – Шветлосц, Нови Сад, 6/1988, с. 670–675.
245. МУШИНКА, Микола: Дюра Папгаргаї у Пряшеві. – Нове життя, Пряшів, 2002, ч. 11-12, березень, с. 4. – [Рецензія на театральну виставу п’єси *Дві карти до Єрусалима* на сцені ДАД]
246. МУШИНКА, Микола: Одушевена пряшовска публика. – Руске слово, Нови Сад, 2002, ч. 11, рок LVIII, 15. марец, с. 6. – (Премієра драми „Два карти за Єрусалим” у Пряшове). – [Преклад з українського: Дюра Папгаргаї у Пряшеві / Микола Мушинка. – Нове життя, Пряшів, 2002, ч. 11-12, березень, с. 4]
247. МУШИНКА, Микола: Помер Дюра Папгаргаї. – Нове життя, Пряшів, 2008, ч. 17-18, березень, с. 3.
248. НИКОЛИЋ, Љиљана: Интерпретација песме „Вредело је живети” Ђуре Папхархаја. – Школски час српскохрватског језика и књижевности, Горњи Милановац, 5/1987, с. 21–24.
249. НИКОЛИЧ, Ліляна: Интерпретација писні „Вредзело пожиц” Дюри Папгаргая. – Литературне слово, Нови Сад, 1/1988, с. 6. – [Преклад зоз сербскогорватског: Интерпретација песме „Вредело је живети” Ђуре Папхархаја / Љиљана Николић. – Школски час српскохрватског језика и књижевности, Горњи Милановац, 5/1987, с. 21–24]
250. Н. Р.: Вибрана проза Дюри Папгаргая : (Дюра Папгаргаї, „Запор”, Вибрани твори – проза, НВУ „Руске слово” Нови Сад, Завод за учебніки и наставни средства Београд, 1999). – Руске слово, Нови Сад, 1999, 23. април, с. 11.
251. ОРОС, Славко: Одпитујуца бешеда за Дюру Папгаргая. – Русин, Пряшів, 2008, ч. 1, рік XVIII, с. 21.
252. ПАЛАНЧАНИН, А[лександр]: Коруна длугорочней роботи. – Руске слово, Нови Сад, 2000, 28. април, с. 11. – (Литературни вечар з нагоди виходзєня трох кніжкох Вибраних творох Дюри Папгаргая)
253. ПАЛАНЧАНИН, А[лександр]: Пейдзешат роки писательскей творчосци у єдней кніжки. – Руске слово, Нови Сад, 2003, 4. юлий, с. 11. – (Промоция кніжки вибраних писньох Дюри Папгаргая)

254. П[ЕРКОВИЧ], Є[лена]: Путоване на юг по английски. – Руске слово, Нови Сад, 2006, 29. септембер, с. 9. – (Промоција кніжки Дюра Папгаргая)
255. ПЛАНЧАК-САКАЧ, Олена: Остатне стретнуце. – Литературне слово, Нови Сад, 2008, ч. 3, марец, с. 4. – [3 нагоди шмерци Дюра Папгаргая]
256. Р. Л.: Блашковић, Папхархаји и Вуксановић. – Дневник, Нови Сад, 2002, 14. и 15. фебруар, стр. 17. – (Награде за животно дело, књигу и превод године ДКВ)
257. РАДУЛОВИЋ, Селимир: Песник словенске меланхолије : реч на промоцији *Сабраних дела Ђуре Папхархаја* у Музеју Војводине. – Дневник, Нови Сад, 2000, 10. мај, стр. 15.
258. РАМАЧ, Михал: Сни под високу напругу : (Дюра Папгаргаї: Трочвач сноп, НВП Руске слово, Нови Сад 1978). – Руске слово, Нови Сад, 1978, 1. септембер, ч. 35, с. 12.
259. РАМАЧ, Михал: Снови високог напона : (Ђура Папхархаји: „Трочвач снова”, издање НИП „Руске слово” Нови Сад). – Дневник, Нови Сад, 1978, 17. септембар, стр. 16.
260. РАМАЧ, Михал: Писня як грех, молитва, покута и пришага : (Дюра Папгаргаї: Путоване на юг, поезия, „Руске слово”, Нови Сад, 1991). – Литературне слово, Нови Сад, 11/1991, с. 4.
261. [РЕДАКЦИЈА]: Gyura Paprhajai : vajdasági írók arcképcsarnoka. – Képes Ifjúság, Ujvidék, 1977, 1445, XXXIII, okt. 26.; 26., 28. oldal.
262. [РЕДАКЦИЈА]: Наградзени Гудак и Папгаргаї. – Руске слово, Нови Сад, 1978, 22. децембер, с. 10. – (Урочена литературна награда НВП „Руске слово” за најлепшу кніжку у 1975, 1976. и 1977. року)
263. [РЕДАКЦИЈА]: Отворено о отворених питањоох. – Руске слово, Нови Сад, 1979, 9. фебруар, с. 10. – (Жири, награди, полемика)
264. [РЕДАКЦИЈА]: Дюра Папгаргаї – перши лауреат Награди „Александер Духнович”. – Шветлосц, Нови Сад, 1997, ч. 3, јулий-септембер, с. 83.
265. РЕДАКЦИЈА: Ђура Папхархаји – троструки јубилант. – Studia Ruthenica, Нови Сад, 1996-1997, ч. 5 (18), с. 105.

266. РЕДАКЦИЈА: Дюра Папгаргаї – тройністи ювилант. – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 1996-1997, ч. 5 (18), с. 106.
267. EDITORIAL BOARD: Đura Paparhaji – a triple jubilarian. – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 1996-1997, ч. 5 (18), с. 107.
268. [РЕДАКЦИЈА]: Преминуо Ђура Папхархаји. – *Дневник*, Нови Сад, 2008, 17. март, стр. 13.
269. РЕЂЕП, Драшко: Ноћна светла ноћне страже: буђење нам предстоји. – *И сенком и прахом : изабране песме / Ђура Папхархаји.* – Нови Сад : Друштво књижевника Војводине, 2003, с. 105-108. – [Поговор]
270. РЕДЅП, Драшко: Ноцни шветла ноцней стражи: будзене нас чека. – *Шветлосц*, Нови Сад, 2003, ч. 4, октобер-децембер, с. 500-503. – [Послеслово з кнїжки *И сенком и прахом* Дюри Папгаргая]
271. RUSINKO, Elaine: The Rusyns and Paparhaji's Journey South. – *Journey to the South / Djura Paparhaji.* – Austin : Visions International Arts Synergy, 2006, p. 4-6.
272. РУСИНКО, Елейн: Папгаргајово Путоване на юг. – *Шветлосц*, Нови Сад, 2006, ч. 4, октобер-децембер, с. 436-442.
273. РУСИНКО, Илейн: Папгаргајово Путоване на юг. – *Studia Ruthenica*, Нови Сад, 2007, ч. 12 (25), с. 173-180.
274. СИМУНОВИЧ, Михал: Лауреат и Дюра Папгаргаї. – *Руске слово*, Нови Сад, 1997, 10. януар, с. 8. – (Концом прешлого року у будинку Председательства Сербии у Београдзе уручени Вуково награди)
275. СИМУНОВИЧ, М[ихал]: Дюрово дзевец скали. – *Руске слово*, Нови Сад, 1999, 8. януар, с. 8. – (Промоция кнїжки избраних писньох „У роси кошак сон” Дюри Папгаргая)
276. СИСАК, Мирон: Гледаня и дожица завитох предкох : награда добитнікови Дюрови Папгаргајови, за кнїжку „Путоване на юг”, уручена у Будапешту 30. мая 1997. року. – *Литературне слово*, Нови Сад, 1997, ч. 7, юлий, с. 10. – (Литературно-критична оцена уметніцких творох яки ше зявели на Конкурсу „Награда А. В. Духновича”, хтору основал Степан Чепа)
277. СОПКА, Лю[бомир]: Морал и практични потреби. – *Руске слово*, Нови Сад, 1983, 21. януар, с. 15. – (Премьера драми „Ораче” на сцени у Руским Керестуре)

278. ТАМАШ, Юлиан: Лирика Дюри Папгаргая. – Литературне слово, Нови Сад, 9/[1974], с. 2–3.
279. ТАМАŠ, Julijan, A kiélezett költői állapot merevsége. – Magyar szó, Novi Sad, 1974, 28. XII. – [О кнїжки *Олово, черешньов квет* Дюри Папгаргая]
280. ТАМАШ, Юлиан: Корч заостреной поетичней ситуациї. – Руске слово, Нови Сад, 32/1974, с. 8. – [О кнїжки *Олово, черешньов квет* Дюри Папгаргая]
281. ТАМАШ, Юлиан: Литературна творчосц Дюри Папгаргая. – Шветлосц, Нови Сад, 2/1981, с. 125–154.
282. ТАМАШ, Юлиан: Приповедки Дюри Папгаргая : (Дюра Папгаргаї: „Вина”, Руске слово, 1984). – Шветлосц, Нови Сад, 5/1984, с. 554–558.
283. ТАМАШ, Юлиан: Обвинени од живота : (Дюра Папгаргаї, „Вина”, приповедки, НВРО „Руске слово”, Нови Сад, 1984). – Руске слово, Нови Сад, 1984, 12. октобер, с. 9.
284. ТАМАШ, Юлиан: Папгаргайово вредноване поезиї : („Антология рускей поезиї”, НВРО „Руске слово”, Нови Сад, 1984). – Руске слово, Нови Сад, 1984, 26. октобер, с. 10.
285. ТАМАŠ, Julian: Poviedky Ďuru Paprhahajiho. – Vina / Ďura Paprhahaji. – Nový Sad : Obzor, 1985, s. 135–139. – [Послеслово]
286. ТАМАШ, Јулијан: Русинска књижевност : историја и статус. – Нови Сад : Матица српска, 1984, с. 280-307, 462-464.
287. ТАМАШ, Юлиан: История рускей литературы. – Београд : Завод за уџбенике и наставна средства, 1997, с. 245-270, 593-597.
288. ТАМАШ, Юлиан: Ошлепени соловей : антология рускей поезиї. – Нови Сад : Руске слово, 2005, с. 147-149.
289. ТАМАШ, Юлиан: Бруд з бочкорох Дюру Папгаргая : (Дюра Папгаргаї, *Квитки ошлепеного соловая*, „Шветлосц”, Нови Сад, 2/2006, 195-211). – Шветлосц, Нови Сад, 2006, ч. 3, јулий-септембер, с. 352-358.
290. ТАМАШ, Юлиан: Дїї, дїї, а не слова : (Дюра Папгаргаї, *Живи рани велькомученика Јулина Тамаша*, „Шветлосц”, Нови Сад, 4/2006). – Шветлосц, Нови Сад, 2007, ч. 1, януар-марец, с. 99-102.

291. ТКАЧОВ, Сергей: Структура и поетика творох Дюри Папгаргая. – Шветлосц, Нови Сад, 2–6/1992, с. 48–56.
292. ТКАЧОВ, Сергей: Структура и поетика творох Дюри Папгаргая : (Предлужене. Початок у „Шветлосци” ч. 2–6, 1992). – Шветлосц, Нови Сад, 2/1995, с. 186–194.
293. ТКАЧОВ, Сергей: Путоване на юг або шмерц у филозофії Дюри Папгаргая. – Шветлосц, Нови Сад, 1997, ч. 1-2, януар-юний, с. 22-31.
294. ТКАЧОВ, Сергеј: Структура и поетика дела Ђуре Папхархаја. – Златна греда, Нови Сад, 2008, бр. 78, година VIII, април, с. 40-42. – [Преклад з руского: Структура и поетика творох Дюри Папгаргая / Сергей Ткачов. – Шветлосц, Нови Сад, 2–6/1992, с. 48–56; Структура и поетика творох Дюри Папгаргая : (Предлужене. Початок у „Шветлосци” ч. 2–6, 1992) / Сергей Ткачов. – Шветлосц, Нови Сад, 2/1995, с. 186–194]
295. ТРОХАНОВСКИЙ, Петро: Мал ем шестя Го знати. – Бесіда, Крениця-Лігниця, 2008, ч. 2 (101), рік XX, марец-квітен, с. 19. – [3 нагоди шмерци Дюри Папгаргая]
296. UDVARI, István: Papharhaji, Gyura. – Világirodalmi lexikon : tizedik kötet. – Budapest : Akadémiai kiadó, 1986, p. 118.
297. ФЕЙСА, Вероника: Хасновити „учебнік”. – Литературне слово, Нови Сад, 1997, ч. 5, май, с. 17. – [О кніжки *Наталка – Птица-бабица, На Буджацким мосце* Дюри Папгаргая]
298. Х[ЛОЖАН], Б[орислав]: Чувар русинског језика. – Дневник, Нови Сад, 2000, 21. април, с. 11. – (Изабрана дела Ђуре Папхархаја)
299. ЦАП, Микола М.: Папгаргаї у мадярским лексикону. – Руске слово, Нови Сад, 1990, 16. марец, с. 10. – (Нова афирмация рускей литературы у швецe)
300. ЦАП, Микола М.: Писал до остатнього дня. – Литературне слово, Нови Сад, 2008, ч. 3, марец, с. 4. – [3 нагоди шмерци Дюри Папгаргая]
301. ШАНТА, Микола: На боку рускей литературы. – Литературне слово, Нови Сад, 2008, ч. 3, марец, с. 3. – [3 нагоди шмерци Дюри Папгаргая]

*Часопис друковани з финансијну потримовку
Народней библиотеки Србији у рамикох пројекта
bibliodyssey 2003-2006*

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

82+008+7

ШВЕТЛОСЦ : часопис за литературу, културу и уметносц /
одвичательни редактор Микола М. Цап. – Рок 1, ч. 1 (1952)-рок 3,
ч. 4 (1954) ; Рок 4, ч. 1 (1966)– . – Нови Сад : Руске слово,
1952–1954 ; 1966–. – 23 см

Тромесечно.

ISSN 0488–7557

COBISS.SR-ID 7356418